

П П П П П П Р Р Р Р Р Р И И Ч Ч А
П П Р Р И И И И Ч Ч А А
П П Р Р Р Р Р Р И И И Ч Ч Ч Ч Ч А А
П П Р И И И Ч А А А
П П Р И И И Ч А А А А А А
П П Р И И Ч А А А А А А А

ПРИЧА

часопис за причу и приче о причама

Београд, децембар 2008. година II број 5

Прича,

први и једини часопис за причу и приче о причама
Београд, децембар 2008. година II број 5

Издавач:

Књижевно друштво „Свети Сава”
Београд, улица Гандијева 167-177

Оснивач

Слободан Стојадиновић

За Издавача

Небојша Ђосић

Главни уредник

Слободан Стојадиновић

Одговорни уредник

Славољуб Марковић

Заступник **Приче**

Др Малиша Станојевић

Часопис **Прича** излази четири пута годишње

Рукописе слати на адресу sirrecyu@yahoo.com

Тираж: 500

Штампа „Свен” – Ниш

На насловној страни

Слободан Стојадиновић:

Светлови, уље на платну, 35x45cm, 2000 г.

На задњој страни корица

Драган Цоха, *Флуид*, Графика, 2007.

П	П	П	П	П	П	Р	Р	Р	Р	Р	Р	И	И	И	И	И	И	Ч	Ч	Ч	Ч	Ч	Ч	А	А	А	А	А	А
П	П	П	П	П	П	Р	Р	Р	Р	Р	Р	И	И	И	И	И	И	Ч	Ч	Ч	Ч	Ч	Ч	А	А	А	А	А	А
П	П	П	П	П	П	Р	Р	Р	Р	Р	Р	И	И	И	И	И	И	Ч	Ч	Ч	Ч	Ч	Ч	А	А	А	А	А	А
П	П	П	П	П	П	Р	Р	Р	Р	Р	Р	И	И	И	И	И	И	Ч	Ч	Ч	Ч	Ч	Ч	А	А	А	А	А	А
П	П	П	П	П	П	Р	Р	Р	Р	Р	Р	И	И	И	И	И	И	Ч	Ч	Ч	Ч	Ч	Ч	А	А	А	А	А	А

ПРИЧА

Часопис за причу и приче о причама
 Београд, децембар 2008. година II број 5

Садржај

Радомир Смиљанић, Монумент	7
Петар Пајић, Професор, ученица и писац	19
Велибор Михаић, Прича о господину Иви	24
Срба Игњатовић, Напољу лето	31
Миленко Пајић, Под трешњом	34
Бранко Анђић, Малекон под снегом	40
Зоран Илић, Годину дана касније	49
Никола Маловић, Слика у уљу	55
Андрија Матић, Cyberspace авантура	59
Вучинић Арсеније, Јасонова прича	49
Лицхок Лејб Перец, Удовица тужила ветар	85
Жан-Мари Гистав Ле Клезиво, О крадљивче, крадљивче, који је живот твој?	93
Марио Енрике Лејрија, Сенка	100
Мринал Панде, Саобраћајна несрећа	103
Кармен Ноелија Родригез, На тргу	113
Колин Таброн, Ништа се није променило	115
Михал Буковски, Мила	123
Ермис Лафазановски, Речи и алати	131
Жан-Мишел Рабате, Лаканово окретање Фројду	136
Владимир Максимовић, Станислав Краков	150
Слободан Стојадиновић, Како се постаје писац	155
Подаци о ауторима и преводиоцима	158

Радомир Смиљанић

МОНУМЕНТ (Истините легенде)

Споменици су, могло би се рећи, ожиљци, патрљци, дубоки усеци једва исцељених рана на некад касапљеном телу народа. Страна реч приближног значења – монумент! У енциклопедији ова реч, монумент, дакле, објашњава се, поред осталог и овако: „споменик; уметнички израђено или писано дело које непосредно или симболично служи као успомена или документ о неком или нечем. У *ВАЈАРСТВУ* – статуа великих димензија, нпр. Микеланђелов *Мојсије* у Риму, Мештровићев *Гртур Нински* у Сплиту.“

У енциклопедији стоји да монументи нарочито израстају на природном: тлу земље у архитектури – гранрандиозне грађевине које симболизују верске, историске, ратничке и др. вредности. У сликарству су то дела која такође покривају огромне површине.

Када је реч о овоме поднебљу, онда се морамо вратити на ону горњу одредницу: „најчешће су то, могло би се, дакле, рећи – ожиљци, патрљци, дубоки усеци тек исцељених рана на некад касапљеном телу народа“. Таквих је монумента овде најчешће.

Мештани у давна времена напредног, многољудним задругама богатог поморавског села Забрђа, које је „ход времена“ избацио на прве степенике развитка што би му оправдавало назнаку варошице, покренули су потпуно самоиницијативно (без општине, без комитета, без СИЗ-ова и сл.) акцију да се на главном тагу, одмах преко пута новоизграђеног дома Први мај, подигне споменик њиховом давном земљаку, рођеном у том месту, поручнику из Прве армије војводе Мишића, Анђелку-

Ђеки Мирасиновићу. Сећања неких говоре да су га ратни другови, поред оног Ђеко, називали скраћено – према презимену Мирасиновић – Мирасим. О том човеку је негде записано, а постоје – видели смо већ – и усмена сведочења да је оне трагичне хиљаду деветсто петнаесте ратне године у Србији, при ужурбаном повлачењу српских армија пред далеко надмоћнијем немачким, аустроугарским трупима, а због удара Бугара у бок („бугарски нож у леђа...“), како би се избегло фатално заокружење, одиграо на једном важном правцу одступања главнине Прве армије, улогу античког хероја Леонидаса. Онога се чувених Термопила.

Командант пука позвао је младог поручника Мирасимовића, Расима, саопштио му је да је његова чета одређена да се укопа и спред кланца који је узан и дуг и кроз који ће дуго потрајати повлачење српских трупа. Прелаз кланцу и, дакле, сам тај кланац се мора бранити до последњег човека. „Ово *до последњеї* значи и – вас, господине поручниче“ – рекао је Мирасиму пуковник и погледао га прво у очи, оним одлучним и јасним погледом који су официри његовог пука волели, јер тај поглед у крвавим, суморним радњама рата никада није имао шта да крије. „Укопајте се испред кланца у земљу и камен, распоредите се што боље, похватајте све постојеће чуке, сваки човек нек за непријатеља буде – чета! Треба ли још нешто да вам кажем... А-да, добићете неограничену количину муниције, бићете ојачани са још два митраљеска вода, добићете по дванаест; бомби по човеку, заспите гадове невиђеном ватром. Увек смо шкргутали зубима што немамо муниције, бомбе, гранате, ви ћете с вашим људима све то имати у прегрштима, господине поручниче! Срећно! Потом, пуковник стргну са мундира своју Карађорђеву звезду с мачевима и пружи је младом официру. „Ово је за вашу чету. Ставите је на заставу“

И већ је поручник Мирасимовић изјури из кућице у којој се привремено налазио штаб пука, кад га са прага

дозва његов старешина. „Мирасиме, синко – ослови га неубичајено парисно – ниси ме, дете, питао с којим ће те снагама непријатеља напасти!“

Расим се избуљи на седог пуковника. „Па – отегуто ће он, као да се правда – ето, не сетих се... А, уз то, та зар то и није свеједно? Прашићемо по њима својски, држаћемо кланац до последњег...“ Командант пука обори главу, а онда је подиже и поново управи у свог официра онај јасни поглед. „Ипак, рачуна са две до три хиљаде у првом налету. А можда и много, много више... Укопајте се, како рекохт добро. Распоредите се на већа одстојања, ако је могуће, боље, да се упопавате у камен нег у земљу.“ Поручник, Расим му одмахну – „Не брините, господине пуковниче, мораће Швабо сваког од нас бар пешестину пута да умлађује док и последњег не уцмека, пос’ му његов!“ И Расим и опет одсечно салутира и одјури.

Пуковник је са прага сеоског кућерка, привременог штаба своје јединице, подуже гледао за младићем. Окренувши се да уђе он се затетура, придржа се руком за довратак. Као да закратко клону.

И док су се српске трупе у густим колонама уливале као у какав стањени левак, па се стешњавале и згушњавале, но ипак у каквом таквом поретку, а гранате непријатељских топова уз рику експлозија се распрскавале по висовима, гребенима и понека и по падинама кланца, тражећи доњу, основну линију тог, за Србе, спасоносног „црева“, поручник Расим је окупио своју чету – све своје ратнике. Њих једва стотинак преосталих из свих ових љутих битака. Пришла су му и још шеснаесторица са пет митраљеза, сваки се повијајући под многобројним реденицима митраљеске муниције које су као какве чудне дебеле, злослутне венце покачили по себи. И њима су о пасу звецкале многобројне бомбе. Један вод дотрча изручи пред Расимове борце из цакова и сандука мноштво ручних граната и муниције! Лица ратника синуше. Расим је на наколико стотина метара

пред улазом у кланац издавао наређења, распоређивао готово сваког појединачно. Његови „аламани“, како их је називао у ритама, у завојима, премрежених лица бразготинама и ожилцима, чупави и непрани већ данима па и недељана, стално „на леђима јежа“, у непрестаним „гушањима“ са далеко надмоћнијим, самоувереним, раскаланим чак непријатељем у победничком наступу, увукли главе у рамена, у трпају орно у полуразваљене торбице, у поцепане џепове, у дроњаве шајкаче, у гаће и панталоне сву ону драгоценост, безбројну муницију, срећни да су се најзад докопали толиког блага. Ђуте, раде, проверавају пушке, бајонете на пушкама, ручне гранате, многи од њих се крсте, љубе кундаке пушке, љубе бомбе... Рика непријатељских тешких топовских граната које се распрскавају једва три-четири стотине метара дуж висова кланца иза њих као да их се не доима. Чују они добро свог Расима. Чују а знају да нема ништа весело да им каже иако му очи грозничаво светлуцају, „рекао би човек, да Бог прости, шагачи се зајебава као увек..“

– Ето, то вам је сад тако... На положаје! – заврши поручник Мирасимовић своју ратну наредбу. Потом скочи ка оним момцима што довукоше муницију и гранате и стрже са главе двојице њихове шајкаче. – И то вам узимам, боље вам да овде изгубите шајкачу но главу...’Ајд, Пантовићу – довикну свом поднаредник – трпај и мени у ове шајкаче бомбе. Што више, рођо, има да се разлеже музика овим доловима и висовима. И упамтите сви – довикну опет својим ратницима који су већ увелико кренули ка местима опредељења да се укопавају – они испред кланца остају тамо да су, све док мрдају, чак кад престану да мрдају... Ови у кланцу – исто. Ми који смо овде сад – Прва армија војводе Мишића! – А колико ли ће да и’ бидне, госим поручнице, да им мајчину њи’ову?... – приупита га опрезно поднаредник Пантовић Узе од оних војника из коморе своје троструко следовање цигарета (и то су добили у

изобиљу, петоструко следовање војничког хлеба таина, по дебелу комадину пршута, по три главице лука, по чутурицу ракије и по троструко следовање цигарета – право богатство!).

– Је л се може унати, госим поручниче, ако није војна тајна, да знамо колко ће да и' умлатимо... – лукаво зачкиљи на Расима његов дугогодишњи саборац ратни друг, поднаредник Пантовић.

Е, па да, ја вам готово најважније не каза... – почеше се поручник по потиљку у недоумици – па... биће их... биће их, тако... две до три стотине, можда и четири...

Сви војници као случајно мало успорили ход при одласку, ослушнуше га, неки се и осврнуше једни к другима, лица им се тек сада разведрила.

– Е, па ако и' је толико само, па ми ћемо њи' онда, бог и душа... Нађубрићемо ово орање по падинама кланца ш њима... – осмехивао се разведрен и поднаредник. Пођоше опет сваки ка свом ћувику, својој „грби“, својој „стенчуги“, својој „рупчаги“ да се укопава, што дубље, сваки у свој својом руком својски начињени гроб...

– Није, није и' много, може нешто и да бидне од нас... – чуло се ту и тамо гунђање.

Поручник Расим је гледао са својим одрпанцима. Помисли: сви они ће за који сат, до ноћи ваљда, до јутра сасвим сигурно бити мртви. Он такође. Зар да с неистином оду у смрт.

Пантовићу! – Излете из њега као крик. Али, одмах затим се и испрси, истури пркосно десну ногу, зазвекета оним бомбама у двама шајкачама – Слагах те, брате, слагах вас, браћо! Није тако. Много их има, има да их буде баш много, опасно много! Биће их можебити и на хиљаде, ал преко нас живих неће проћи да им мајку мајчину, ја л тако, браћо!...

Тако је, госим поручниче – замрмори из погружене опет групе као спарушено жегом, болештином, класје. Људи се поново повише, сваки одшапела до свог последњег одредишта, да тамо себи начини раку.

Поручник Мирасиновић се увуче иза прве стенчуге на уласку у кланац, узвера се уз њу, пронађе на узвишици од неких пет-шест метара пукотине, позва једну митраљеску поставу и наредли им да се ту као кртице у земљу они, заједно са својим оруђем, увуку у тај камен родни. За себе је нашао једно место нешто подаље, и опет даубоки усек у стену, ту се увукао и он, одатле је имао савршен преглед над будућим призором смрти. „Овде ће многи да оставе кости – помисли задовољно, уперивши дурбин ка чистинама испред себе – оставиће кости и месо, једни преко других ће морати да газе док и нас не изгазе – промумла, навртао је точкић двогледа, добро процењивао како да густом убитачнон ватром што боље прекрије чистину кроз коју ће у таласима наваљивати буљуци непријатеља.

Држали су положај до последњег.

Када замуче задњи хитац бранилаца, густе колоне нападача привлачиле су се опрезно, устрашено, спремно да и на крик ћука, кликтај коса полегну, заслепе се за ову негостољубиву земљу. На стотинак метара пред кланцем редови до зуба наоружаних Немаца и Аустроугара засташе као укопанл. Попут некакве чудне авети, приказе из дотад кључног пакла, изађе тетураво, високо дигнутих руку у знак предаје, у покиданој официрској униформи поручник Мирасимовић; покидане искасапљене коже, блед на оним местима лица које није прекривала гареж или крв, односно ту и тамо сукрвица (крв му се брзо сушила и прелазила из црвене у тамноцрвену, земљосану боју, спречавајући унеколико надирање нових врелих млазева). Једини преживели своје отписане чете! Право мноштво нападача упиљило се у тог чудака, шаке његових предају одигнутих руку биле су чинило се умотане, преповијене у некакве крпетине, а то су у ствари биле оне две шајкаче војника из коморе који су их онако обилато даровали бомбама.

Иза густих редова нападча који кренуше де заробе тог тог српског ђавола, тог вампира, тог последњег

ових од малобрјних који су им ево готово цео један дан до предвече задавали толике муке, покосили им толике ратнике, уништили им толико драгоценог вренена, омогућили да се противник у одступању и сасвим одвоји од њих и можда негде предахне, иза тих већ знатно бодријих људи у шлемовима, одјекну команда – Halt! Кроз размакнуте бесне нападаче с оружјем „на готовс”, кроз тај шпалир, пролазио је сада главом командант овог пука у претходници моћне армаде који је толико мука видео да савлада ову шачицу српским одрпанаца. Чак је тај господин, већ губећи и сасвим нерве, напустио свој безбедни штапски пункт, па се и сам примакао овој „долини смрти”. И управо је тада замукао и последњи хитац бранилаца, и последњи од њих остао да пред кланцем да пређе у вечно. Осим овог очигледно официра – он је једини имао чизме, на грудима му ја сватлужало некакво одликовање, био је додуше гологлав, али онако прав иако у тешким ранама и очито полуконтузован, деловао је, да, да, то се јасно видело, као онај који је овде, с оне стране линије смрти, издавао све те убитачне, смртоносне команде.

Пуковник пође кроз шпалир својих ратника и стаде. Свита од пет-шест осталих пуковских официра на неколико корачја иза њега. Гледао је неко време с удаљености од два до три укочено, веома тврда израза у тог човека. „Fast einen ganzen Tag hast du uns gestohlen” („готово цео један дан си нам украо”) – процеди кроз зубе. А онда, корак по корак, са упереним пиштољем прилазио је том изузетном ратнику, желео је да га лично он, пуковник моћне немачке армаде – зароби. Као што је некада као војник, као фелдвобел, у пољу, на ратишту, заробљавао непријатељске војнике. Ево прилике да ову ретку звер, овог „црног ђавола рата”, овог „сатану пркошења смрти” главом разоружа, да на овоме страшном попришту за своје потомство остави белег! „Photographieren, sofort!” (Фотографисати одмах!) крикну он и не обазревиши. Његови штабски официри

се раслетеше, за неколико секунди дојурише два ратна дописника, почеше да шкљоцају фотоапарати.

Пуковник, Herr Oberst, приступи и сасвим заробљенику. Ишчупа му, док је овај и даље држао високо на предају подигате руке, а шаке му биле обмотане оним дроњавим шајкачама као каквим прљавим, неугледним завојима, истргну му из појаса, поред отворене футроле још препуне метака официрски пиштољ и предаде га ађутанту иза себе. „Steck das ins Tornister, ein Present für unseren Herrn General!...” („стави то у ранац, поклон за нашег господина генерала)... Ein einmaliger Trophäe!...” – додаде (“јединствени трофеј”). Пошто, господин пуковник одступи корак два од заробљеног српског официра, баци искоса дискретно поглед да ли се даље фотографише овај призор, извуче из мундира монокл, затегну униформу и одсечно замахнув десницом принесе у поздрав јуначком непријатељском ратнику шаку челу – салутира му витешки. Монокол на оку светлуцну...

Мирасим климну главом у отпоздрав, коракну ка њему. Брзим покретом спустио је потом поручник Анђелко Дејко Мирасимовић, звани, како се сазнало, још и Мирасим своје шаке умотане у две шајкаче ка устима, тргну најпре испод једне а онда и испод друге снажним зубима плехане осигураче двеју бомби. Нешто зашишта и убрзо, с ужасом у очима, присутних, када Мирасим одбаци обе капе и принесе своје „дарове” тик уз нос господину пуковнику с ускликом изговоривши: „И ја, ето, поклоне за вас...” Касно схватише шта се дешава. Довољно касно да више никада буду у прилици било шта и да схвате. Две бомбе пресудише и Мирасиму, распрснувши му се у шакама, али и господину пуковнику, као и још десетини што његових штапских официра, што његових ратника наоколо. И за оба ратна дописника су ово били последњи фото-извештаји са тог врућег српског ратишта. Веле да је један од присутних војника, иначе поета, нешто касније записао

у свој дневник стихотвор у коме се говорило о томе како један монокл лети ка небу, светлуца сабласно, а то светлуцање – објашњавала је метафорички та необична фигурација лирске песме што је настајала у предворјиме пакла – били су први астрални сигнали, прво спајање са космосом одакле смо – говорила је даље песма – сви дошли, и у који се сви утапамо, загрљени поново у братству и љубави искованом на наковању патњи неизмерних. Или је тако још некако било записано. У сваком случају, тај војник, тај кога је заобишла часна, света смрт за отаџбину („Tod fürs Vaterland”), годинана и деценијама је касније, већ као, славан уметник речи, увек уз читање ове песме по монденским салонима показивао и њене опипљиве састојке: четири страховито изрецкана, зазубљена, оштра гелера, које је нашао као остатке Мирасимових бомби-дарова, тај већ помињани монокл (песма, чувена већ и изван границе земље поете, бившег ратника, се звала МОНОКЛ) и обе оне дроњаве, прљаве шајкаче с давно скорелим остацима скореле крви и масноће ратничког зноја.

А-да, тај невероватни тип, тај песник, бележник свог времена и злехуде људске судбине, сакупио је и неколико делића оних несрећних фотоапарата с чијим је уништењем било уништено и одсликано сведочење једне ретке појаве, наиме појаве предаје српског официра на његовој родној грудџи. Пропало...

Е, сад – монумент.

Када су неки сељани из Забрђа, на челу са учитељем Станком, кренули у акцију прикупљања добровољних прилога да се подигне споменик том њиховом јуначини (однекуд, као понорница, изби међу ове људе та страшна прича о подвигу човека њиховог поднебља који је свом народу дао све што се могло дати), прикупљање пара у пет шајкача није баш ишло тако глатко. Овоме пропао кукуруз, онеме златица уништила кромпир, онеме... Нема се, буразеру, ко ће децу да ми жрани!... Почело то да се отеже и велико је питање шта би на

крају свих крајева било, да се и овде није умешала политика. Неком ревносном комитетлији се учини да је то баш добар повод за његову будућност, па поче да сазива компартијско чланство, да организује састанке по комитету, по сизовима, по месним заједницама, по одборима за ОНО (Општенародну одбрану), поче лонца по овом и околним селима да неки роваре, да бушкају, да утрапе овој нашој стварности једну другу, преживелу стварност, да хоће да „калеме нешто што се не може бре и не сме калемити...”

И, тако – упалише се људи. Проради онај чувени инат, онај неизмерни и несавладиви пркос, сад више не почеше да се пуне оних пет шајкача, људи су учи и двојици домаћина, самоиницијативној тројци за покретање „акције одоздо, из базе” (неконтролисано, дакле, опасно по ову стварност) доносили и трпали паруштину у скоро двадесет шајкача. У две до три шубаре још. Сакупи се такорећи за трен ока – грдан новац.

На првом „неформалном” збору свих давалаца прилога за подизање споменика краљевском официру Анђелку Мирасимовићу-Мирасиму, учитељ Станко Петрашиновић предложи да се доведе из Београда славни вајар, уметник, оној што сачини на мосту пред Мионицом спомен-обележје војводи Живојну Мишићу”. Тај човек себе, рече уча, потписује онако у шали МИ СА ТРИ Ћ, а што значи – Митрић. Његово име му дође Небоша Митрић. Поклонио је народу многе споменике, ал овај ће да му платимо. То је за нашег Мирасима

Није вредно оно што није плаћено. А ово ће бити од нашег зноја и од наше муке.

Учитељ је довео вајара са три ћ (а напред МИ) – Митрића – и велики уметник је морао тачно да сазна од оних најстаријих у селу како је изгледао поручник Мирасимовић. Све што су му ти старци причали, вајар Митрић је цртао по своме блоку. Нацртао је, како рекоше неки упућени, преко стотину цртежа. И на сваком цртежу је Анђелко Мирасимовић имао на глави

шајкачу (јер тада је, када су га ти старци упамтили још био наредник, није још имао официрску шапку, али је као наредник на шајкачи носио – кокарду!). Сад шајкача ко шајкача, и дан-данас такве носе сељани по целој Србији. Али ова, наредничка шајкача је на Мирасимовој глави имала крупну, светлуцаву кокарду. „Оволичку” – говорио је један старац и стављао на чело целу своју згрчену, чворновату старачку песницу.

Тек када комитетлије видеше скице за споменик, све оне цртеже које је велики уметник оставио инвеститору да се одлучи за „ужи избор” из кога ће онда коначну одлуку и решење за сам споменик донети вајар, настаде пометња. Зар кокарда! Али он се онда, у оно време, њој заклео, она му је море била ко отаџбина, с њом на глави су многи отишли у смрт... Е, неће бити, е, оће бити – не иде па бог! Састанци данас, састанци сутра, сељани, забрђани занемарише сетву, занемарише жетву... Оће бити, неће бити, сељак упоран, не попушта. Његов рођени новац је ту. Шта се сад ту ко меша. И ово с и з – јебем ли га шта ли му је сад то. Нек они дају паре па нек просуђују, ал док је ово његова, сељакова пара, он има право да бира... Чудо се направи.

И ко да не, шта би све настало, да једнога дана, тако рећи преко ноћи, не освану споменик Мирасиму! Гологлави ратник, али, што јест-јест, замахнуо бомбом (мада је многим та бомба пре личила на – микрофон певача новокомпоноване музике. Само је недостајала још хармоника дугметара). Замахнуо бомбом, то јест, неким дугуљастим предметом које му дошло до тачно испред уста. Локални вајар, који је на брзину склептао тај споменик, односно монумент, објашњавао је да је тај предмет једна она бомба којој је управо тог тренутка Мирасимовић зубима откинуо плехани затварач и активирао је. Ама како бомба! И откуд једна! Ама он је непријатеља засуо са две бомбе! То се зна. И напоследку... Ди је она шајкача? И оно на шајкачи, а? Е, јесмо па сад и ми неуки и наивни. И шта ће то сад он да је

овако подскочио, као певач Пашаулић кад залуди народ! Није то море наш Мирасим, онај испред кланца, не дао Бог.

Народ, веле, поново скупља новац у шајкаче (без кокарди) и шубаре, овог пута није луд да ту своју муку преда месним властима као инвеститору у монумент. Народ оће см да прави монумент српском официру који није имао другог избора него да на улазу у кланац том истом народу дадне оно једино што је имао да д. Свој живот.

А оне скице вајара Небојше Митрића, прича се, прекопирају на стакло, или у ћачке блокове и свеске забрђанска деца и чобанчићи, умножавају то у хиљаде и хиљаде примерака, разносе по многим крајевима Србије, дакле. А неки и продају. За малу цену.

Тако дело тог вајара уђе у многе куће и душе његових и Мирасових сународника, иако није исклесано из камена или изливено у бронзу. По сад, да л је то све баш онако, енциклопедијски, монумент или није, пресудиће историја. И трајање овог народа.

Петар ПАЈИЋ

ПРОФЕСОР, УЧЕНИЦА И ПИСАЦ

Наташа је имала седамнаест година и још је била и дете и жена. Била је ученица трећег разреда гимназије, а ја сам јој давао приватне часове из српског језика. Како нисам имао запослење дао сам оглас у новинама на који се јавила једино она.

При првом сусрету питала ме је чиме се, у ствари, бавим.

– Пишем песме– казао сам.

На њеном лицу показао се онај мрзовољан израз који се јавља кад чујемо нешто што нас је разочарало.

– Не волим баш поезију – рекла је и изненадила ме својом отвореношћу. Било ми је смешно и осетио сам да ми је од првог момента постала драга.

У почетку долазила је код мене само четвртком по један сат, а потом је почела да се јавља телефоном да заказује и отказује часове по својој вољи. Мада ми је персирала, потпуно се изгубио онај однос који постоји између професора и ученице, претворивши се више у слободно дружење, однос са поштовањем.

– Зашто пишете песме ? – питала ме је једном неочекивано. – Поезија је права гњаважа.

Знао сам да тако мисли цела њена генерација и да је она искрено рекла своје мишљење о поезији, али исто тако осетио сам да је желела због нечега да ме провоцира. Нисам јој остао дужан, па сам озбиљно казао :

– У речима су скривене све тајне. Ко зна да чита поезију тај је упознат са свим тајнама света.

Допало ми се то што сам рекао, па сам наставио :

– У речима је скривена наша судбина. Ко зна да чита поезију може више да сазна него неко ко зна да протумачи хороскоп.

Знао сам да је хороскоп нешто у шта Наташа верује као уосталом и сви њени вршњаци. Слушала ме је раширених очију. Било је очигледно да сам успео у ономе што сам хтео. Збунио сам је.

После краћег ћутања, рекла је :

– Како могу да научим да читам поезију ?

– Мораш прво да јој верујеш, одговорио сам јој.

Још ме је тада упитала у ком сам знаку рођен. Кад сам јој одговорио да сам вага рекла је: „Знала сам“, и наш дијалог о поезији се прекинуо. Наставио сам да јој држим лекцију о придевским именицама.

Стизало је пролеће. Дани су постајали све сунчанији и светлији, природа је почела да се боји младим зеленилом, жуте, беле и роза латице чедно су буктале у жбуњу и крошњама по парковима.

Од нашег разговора о поезији прошло је неколико недеља, а за то време Наташа је неколико пута часове померала па отказивала, али се редовно јављала. Њен глас у телефонској слушалици био је кликтав, весео, па сам јој преко телефона рекао:

– Глас ти личи на пролеће.

Осетио сам да је са друге стране жице остала збуњена. Одмах ми је било јасно да је то личило на удварање и пре него што сам стигао да нешто изговорим и сведем своје речи на нешто обично, чуо сам како тихо, скоро шапатом, каже:

– Нисам чула шта сте рекли. Поновите то још једанпут..

Сетио сам се Чеховљеве приче о његовој Надежди Петровној, Нађенки, осетио сам извесну радост.

– Твој глас, Наташа, личи на пролеће, поновио сам, такође тихо.

Чекао сам да ми одговори, али она је неколико дугих тренутака ћутала, да би затим казала:

– Рекла сам вам да моја генерација не воли поезију

– Али генерација која стиже после тебе..., хтео сам да кажем неколико речи о будућности поезије, међутим, веза се прекинула.

После овог разговора, некако подсвесно, кријући то и од самог себи, примећивао сам да се мој однос према Наташи променио. О њој сам све чешће размишљао и кад нисмо имали часове, падала ми је на памет, искр-савала је испред мене њена фигура, њено младо, чисто лице. Нестрпљиво сам чекао када ће да се јави и када ћемо да се сретнемо. Она је за мене све мање била дете, а све више је постајала жена.

Пролеће се разбуктавало по београдским парковима, осветљавало булеваре, мирисало по двориштима, увесељавало се по кафанским баштама. Са Калемегданске тврђаве гледао сам Дунав како се широк, пролећно магличаст и тих, ваља (и то ваљање никада не престаје) од Шварцвалда, преко многих држава, према Црном мору. Тече као време које нема краја. Доле испод бедема тврђаве делујући некако суморно и заборављено, дизала се кула Небојша и остаци некадашњег града, које су археолози ископавали. Вечност Дунава, старост тих ископина и младост пролећа, све се то као слика мешало испред мене док сам стајао на бедему тврђаве. Имао сам четрдесет седам година и у мени су заједно живели и младић и старац.

Савлађивали смо лекцију о неправилним глаголима, кад је одгурнула свеску и, налактивши се, погледала ме искоса. Застао сам са тумачењем и неколико тренутака нисмо ништа рекли. Чекао сам да она прва каже које су мисли у њеној глави прекинуле моје објашњавање лекције.

– Прочитала сам у једној песми, – рекла је неочекивано, – да је пролеће, у ствари, тужно годишње доба.

– Па? – питао сам.

Никада је озбиљнију пре тога нисам видео.

– Како може пролеће да буде тужно? Ево, записала сам тачно стихове, – превртала је листове по свесци док није нашла и прочитала Пушкинове стихове:

*Како је тужна твоја појава,
пролеће, пролеће, доба љубави!*

Зашто је пролеће тужно ако је то доба љубави? питала је.

Ђутао сам неколико тренутака. Седела је у фотељи пребацивши ногу преко ноге, тако налакћена да сам могао да видим све обрине њеног младог тела, мале чврсте груди, обла бедра која се издужују. Учинило ми се да ту, преда мном, та девојчица постаје жена. Као црвени пулољак кад се развија у дивну раскошну ружу.

– Поезија некад може да буде опасна – рекао сам. – Провоцира у нама осећања којих иначе не бисмо били свесни, па зато, најбоље да наставимо... – рекао сам прикривајући своју изненадну збуњеност. – Узмимо, на пример, глагол *биџи*. Његов облик у инфинитиву... – Мој глас је и мени самом био туђи, механички се чуо у соби као са траке, то што сам говорио, нисам слушао. – Значи, ако га мењам у презенту... – трака се сама одмотавала.

Наташа ме није слушала. Устала је из своје фотеље, заобишла сто и дошла до мене. Њена рука спустила се на моје раме. Гледала ме је јасно, сигурно, са смешком у зеницама, као што гледа неко ко тачно зна шта хоће. Спустио сам руку на њен струк. Под руком сам осећао њено вижљасто тело како се измиче и поново враћа. Хтео сам да је пустим да оде, а истовремено то нисам желео. Као да сам физички осетио стихове које је изговорила: *Како је тужна твоја појава, пролеће, пролеће, доба љубави.*

– Песник је, у ствари, – рекао сам – хтео да каже да ће и љубав и младост, као и пролеће проћи, све ће прохујати брзо, ко пролећне воде, како је рекао један други писац...

Осетио сам тада како се њене младе, влажне усне спуштају на моје и како ме по лицу голица њена коса.

Десило се то неочекивано.

То је био тренутак у којем су се у мени муњевито помешала осећања. Младић у мени био је усхићен.

Црњански би рекао да сам тада последњи пут у животу био млад. Наташа више није била дете.

Нежно се извукла из мојих руку и отишла до своје фотеље.

Није изгледала нимало збуњена. Гледао сам је док је нешто писла у свеску, затим истргла лист, пресавила га и рекла ми весело:

– Прочитајте кад ја одем.

Нестрпљиво сам чекао да то прочитам.

Било је вече. Седео сам на тераси свога стана и са десетог спрата гледао како се пале београдске светиљке.

– Шта радиш тамо? – чуо сам своју супругу, која се појавила.

– Тражим крај за моју нову причу – одговорио сам.

– Значи опет фантазираш – чуо сам своју супругу – Ништа што се дешава у стварном животу нема везе са тобом.

Узео сам оловку и записао:

Драги професоре, то што се десило малојре, нема никакве везе са Вама, има са поезијом у коју сам почела да верујем.

Био сам задовољан. Устао сам и у знак захвалности што ми је решила како да завршим причу, пољубио сам, док се она задовољно мрштила, супругу у образ. Она никада неће сазнати зашто сам је пољубио, јер то, уосталом, и није имало никакве везе са њом. Наши животи најчешће пролазе поред нас.

Безброј светиљки прогоревало је београдску ноћ и свакога часа било их је све више и више.

Велибор Мухић

ПРИЧА О ГОСПОДИНУ ИВИ

*„Шта значи бити славан?
– Посићи да се говори многа љубости на ваи
рачун!”
(Флобер)*

Давно, у доба своје сиромашке младости (ах, кад би опет могла да се врати, макар један једини дан!), кад бејаш, само, идејама „богат, храбар и пуст”, а у новцу као црквени миш (ни сад није много боље!), упознао сам јединственог и величанственог господина Иву!... „Богат, храбар и пуст”, одвећ прејаке речи, али, позајмио сам их да покажем како сам заиста у то доба мислио да сам у стању да померам брда и планине, да хватам све што лети, да... наравно, и те како сам претеривао, па ипак... па ипак...

Ипак сам остварио свој наум: упознао сам господина Иву! Ја, провинцијалац, млад, зелен, са студентским боном за ручак у отрцаном исфлеканом и изгужваном мантилу, с бушним ципелама, још неафирмисан, с тек десетак песама у рукопису (и тек с једном објављеном!), углавном о травкама и цвећу, о јесени и Тиси, љубави и понеком сну на јави... па, још, све то у немодерној рими... ма „нико и ништа”... али – пун себе!... Нарастао као квасац, од надошлог талента, до неба, од идеје и маште!... Успео сам да га упознам, јесам, богами, што и данас сматрам својим великим новинарским успехом (а како се тај наш сусрет завршио, оценићете, лако, на крају ове приче, сами)...

Био сам, тад, апсолвент књижевности (остао ми је само дипломски испит из два дела)... и непун месец и по

дана сам се, већ, успешно доказао као спољни сарадник једног дневног листа (да мало побољшам танко материјално стање).

– Дошао сам на идеју да интервјуишем господина Иву. Какво је ваше мишљење? – упитао сам уредника.

– Заборави! – одсечно је „пресудио” не дижући поглед с неког рукописа.

– Зашто?

– Тај господин не даје интервјуе.

– Како „не даје”?!

– Па лепо: ником, још, није дао. Кратко и јасно. Никакво чудо што жутокљунац као ти то не зна...

– Наравно, прво бих, веома пажљиво, саставио питања – нисам се дао. – Волео бих да их прво ви погледате.

Уредник ме погледа. Па рече, преко цвикера:

– Ако ти, драги мој, успеш да њега интервјуишеш, наша књижевност ће у теби изгубити великог будућег писца, а наше новинарство ће у теби добити великог будућег новинара!...

Кад је изговорио ову тираду, тако је, одједном, почео да се смеје да је морао да попусти каиш, замало да му пукне...

Саставио десет питања. Уредник парафирао. Позвао сам господина Иву. Јавио се, он, лично (имао сам среће, могла је да се јави и његова домаћица).

– Само изволите... С питањима... Кад сте слободни?

– Па... Кад сам ја слободан?!

– Јасно ми је: ви сте слободни, увек... Па, овако, младићу... Дођите, у петак, у 17 сати. Будите тачни. Знате где сам, поред Јапанске амбасаде... други спрат... десно... До виђења...

Али, што се каже: човек снује, а судба одређује... Тражио сам, у петак, ујутро, одлагање интервјуа за следећи петак, што ми је господин Иво одобрио. Разлог? Желео сам да му дам предах, оценио сам да је тако најбоље јер... Ма, више него бизаран догађај: сасвим случајно, док је стајао на прозору, господин Иво је

пљунуо и погодио јапанског амбасадора који је баш у том тренутку излазио из кола и улазио у амбасаду!

Новине су брујале као да се десило не знам шта, иако је догађај изглађен, то јест господин амбасадор прихватио извињење. Неке моје колеге су чак ишле толико далеко да су предвиђале и прекид дипломатских односа наших држава! Оценивши да га је тај догађај морао узнемирити, хтео сам да му дам седмицу дана предаха. Али, што се каже: кад дан за даном пође – у овом случају – и нови петак дође. Стајао сам пред његовим вратима на другом спрату и позвонио. Једном, двапут... ништа.

Новинарска посла, умемо да се снађемо и у великом проблему, а камоли... покуцао сам. И врата су се отворила.

– Изволите, ви сте онај новинар? – обратила ми се средовечна жена, знао сам да је то његова домаћица. – Господин Иво вас очекује у дневној соби... Овуд, молим...

Кад сам ушао, стајао је, у кућном браон мантилу, окренут леђима, окретао је дугме на старинском радио-апарату. Колико се сећам, чуо сам одломак вести. Угасио је апарат и окренуо ми се.

Пријатељски ми је пружио руку и рекао да седнем у дубоку фотелју.

– Читали сте о мом гафу?... Ма не треба ни да вас питам, и врапци већ знају!

– Зато сам вас и молио да одложимо разговор...

– А ви, новинари, дохватили сте се теме... али, ако, сам сам крив... Младићу, шта да вам кажем, сећате се Гогољевог Акакија Акакијевича... И код Гогоља се радило о пљувању... Да, Акакије на ћелу, ја на десни образ... Како ми се десило тако нешто апсолутно неповљиво, не знам, и како баш на образ јапанског амбасадора... Он је мој први сусед, знате, добри смо пријатељи... све је изглађено, али... Изгледа да је његов возач разгласио... и тако... Него, јесте ли донели питања?...

Дуго је читао питања (равно десет, трудио сам се да буде округао број!) која сам му најбрижљивије припремио. Мрштио се. Осмехивао, па опет лице... смркнуто, незадовољно...

– Ни на једно од ових питања не могу да вам одговорим. Ако бих данас нешто рекао, сутра, ко зна да ли бих исто поновио. И зато... не могу, заиста не могу... Ја радо одговарам на питања типа како сам зарадио првих десет динара, и слично... А ово... не, опростите... Молио бих вас десет нових питања... Не љутите се?

Ја да се љутим?!...

У том тренутку, неко је покуцао на улазна врата. Његова домаћица, мора да је изашла јер се куцање поновило.

Устао је да отвори...

– То је, вероватно, моја „добра вила”, госпођа Вера, најавила је да ће, можда... Станујемо на истом спрату. Она лекторише све моје рукописе, сад ћете је упознати, веома је ценим.

– Ако треба, ја могу и да одем?

– Таман посла! Тек сте дошли! Молим вас, останите, биће још једно ново искуство за вас... јер, нас двоје, госпођа Вера и ја, сигурно ћемо упасти у мало дужу дискусију...

Поздравио сам госпођу Веру, он јој је објаснио ко сам и којим поводом код њега... па су почели разговор, не обраћајући, више, пажњу на мене. Пре тог, госпођа Вера ме је подсетила да су две приповетке њеног уваженог суседа, „Пут Алије Ђерзелеза” и „Аникина времена”, објављене, први пут, баш у „мојим” новинама; (то, стварно, нисам знао). А он је споменуо и Ђопића који је постао познат писац кад је добио прву награду за причу (то сам, међутим, знао)...

– Пишеш „хачкосум”, у значењу „браво”, а треба „ачкосум” – рекла је госпођа Вера загладана, кроз „златне” наочаре, у своје лекторске хартије.

– Омашка, прихватам те, Вера – сложио се господин Иво.

– Даље... „бангав”, хром... треба „багав”... „Бујрудлија”, наређење, треба „бујрулдија”... Па „ђумуркана”, царинарница, треба „ђумрукана”...

– Прихватам, у праву си – рекао је господин Иво.

– „Мулалим”, учитељ, треба „муалим”... „Рсуз”, лопов, безобразник, треба „рзуз”...

– „Повукло” ме је што се у народу каже „рсуз”. Дакле, и ту си у праву, Вера... слободно поправи...

Затим се мени обратио:

– Шта ви, младићу, кажете на све ово? Ви сте апсолвент књижевности а пошли сте и тешком новинарском стазом. Јесте ли чули моју „добру вилу” како ме исправља?

– Богами, мало је рећи да сам запањен... Зар вас неко да исправља?! Вас?!

– Ради се о мојим новим рукописима... скицама, па причи, то је јасно, али... иако сам је дуго и прилежно радио... ја сам пред белим листом хартије увек само ђаче! Увек оно... коса танка, усправна дебела!... Захва-лан сам јој... Да наставимо, Вера...

Она настави:

– На једном месту, за Скопље, пишеш „Усћуп” а треба „Ушћуп”... За кресиво, огњило... кажеш „чачмак” а треба „чакмак”... „Чаврма”... а треба „чеврма”...

– У реду, Вера, одобравам исправке... А вама, младићу, сад се сетих – поново ми се обрати – да додам и ово... У вашем листу сам објавио и приповетке „Летовање на југу” и „Бајрон у Синтри”... Јесте ли знали?

– Признајем, нисам...

– Па, премлади сте... Ето, сад знате...

Госпођа Вера је наставила...

– Иво, даље... Прелазим на паралелу између приче „Алипаша” и романа „Омерпаша Латас”. Неслагање: у причи Ризванбеговић шаље сина Хафиза у Сарајево у

сретање Омерпаши Латасу, а у роману сам иде у Сарајево!

– Вера, нек тако остане... Имам разлога...

– Затим, Иво... У причи „Циркус”, радња се дешава у Сарајеву, пишеш о Етелки... коју љубоморни муж убија ножем, а која је викала... а ти пишеш: „... не викала, него урлала као бродска сирена у магли, на Сави”... Заменио си Миљацку Савом, Сарајево Београдом!...

– Хе, хе... Касно је, Вера, већ је у штампи, нисам те обавестио...

– Само да се вратим – прескочила сам – на Латаса... Колико ја знам, Латас је пореклом из Лике, а не из Херцеговине, како ти наводиш... Шта ћемо с тим?

– Седам изворних података ми је било за Лику, и исто толико за Херцеговину. Определио сам се за другу варијанту. Ко зна да ли ћу икад завршити роман „Омерпаша Латас”... Знате – обраћам вам се, обома – рече господин Иво с неке чудесне висине – писац покушава да причом, или легендом, или песмом... поништи пролазност и заборав. Обасјати у времену рељеф властите психе, а кроза њ или у њему естетску раван своје епохе – задатак је претежак али заводљив и лукаво припремљен за творачка опредељења... Вера, настави... Ако ви немате нешто да додате? – обратио се мени.

И ја рекох, ко не би искористио такву могућност?!

– Мене веома занима ваш чест мотив патње...

– Браво, младићу, проричем вам лепу књижевну будућност, никад нисам погрешио!... Патња, патња... Свемир без дна... Често се дању и ноћу... нарочито ноћу!... питам да ли ја то, само, пишем о неком који пати... или то ја сам патим и описујем своју рођену патњу... Живот и рад књижевника, пуни су парадокса... Сад... кад се осврнем... јасно увиђам: требало је бити тврђи према себи и према другима и нарочито неповерљив и строг према речима које тако често навиру на уста као да их неко други из нас говори...

– Друго Ја, друго Ваше Ја – додао сам. – Ваш приповедачев двојник...

– Могло би се и тако рећи – закључи господин Иво... Госпођа Вера настави...

– На почетку приче... имаш, Иво, 43 реда о прибору за писање. Зар то није „мало много“?

– Нек остане... без алата нема заната!...

Кад сам следећи пут дошао, с новим питањима за интервју, ништа боље нисам прошао!

Опет, ни на једно од нових питања – господин Иво није ми могао да одговори!... Богами, остварује се уредникова слутња: нећу добити интервју... ни ја... као ни толики други пре мене!

Ово што ћу сад рећи, чиме ћу и закључити, само је ни на чему заснована претпоставка, можда јој је некакав „коренчић” у мојој уображености, сујети... ко зна, тек... можда је господин Иво запазио како су ми образи букнули од стида, од... од... не знам ни сам од чега све... тек, он, дотаче ме по рамену, па смирено рече:

– А слажете ли се, младићу, мој, да ја, лично, напишем свих десет питања, колико сте обећали уреднику, и да на њих одговорим?...

Сложио сам се... али трећи пут нисам код њега отишао: било ме је стид... што сам га и толико узнемирио...

Ето, то је прича о господину Иви Андрићу, о госпођи Вери Стојић... и мојој маленкости... чије име никад нећете сазнати... Прича, прича... Није лоша, зар не? Можда без правог краја, али...

Краја, заиста, није било, не мојом кривицом. То, „нешто мало”, десило се, само, то, и толико... Од мене, доста, Славко, мој... Ако неко хоће, може да дода реч-две, да буде више...

Срба Игњатовић

НАПОЉУ ЛЕТО

У београдској кафани Под липом открива ми да је то његово повремено излетничко место у које пристиже из расплинуте северне вароши: ту среће другове, песнике који му не раде о глави као они тамо, „код куће”... и неке напорне жене једом обележене.

Седимо сучелице, квадрат белог столњака је између нас, напољу лето и благо подне, а у мене гледају његове питоме, крупне очи.

***

Повремено, а нарочито лети ова слика ми се враћа као просев: њега одавно нема, родна кућа је празна, село напуштено. У завичају се, повремено, чита понеки његов стих.

ПУСТОЛИНА

Отишао је тамо где петао не кукуриче, пас не лаје, овце не блеје... а обрео се у пустолини по којој курјаци и дивље свиње коло воде, жалости моја, јер ни у подне сред села живе душе нема баш као да је поноћ мркла.

Стоји тако натмурен и крупан, од времена сед, храстови запис усамљенији но икад, и никоме није јасно колико успомена још на овој страни има сада када је већ и кроз темеље папрат прорасла.

ПОРЕМЕЋАЈ

Дођоше, копаше, згомилаше и одоше.

Ту, где је била гола ледина, за њима остаде брдашце, могила довољна да прогута и коњаника и коња.

Поред ње дубока јама, а у јами, на дну, белутак. Светлуца као испрана кост.

Затим по свему ниче трава нежна попут иња. Ускоро је проткаше и дивље младице и читави жбунови растиња. Бујно зеленило прекри и лагано избриса насиље људске руке. Само је још докони шетач, проницљиви посматрач предела могао да у призору наслути скривени поремећај, траг још једног човековог бесциљног дела.

НАНИЖЕ

Запењен, неук говорник налик детету које журно учи да хода, можда пијаном свату или богаљу што посрће по стрменом путу, пада и с муком се придиже... Налик камену који се закотрљао низ падину и сад одскаче и тумба се по бридовима својих неправилних ивица крчећи пут, час брже а час спорије, једнако наниже, преко бусења и кроз младо шибље, да би се зауставио на самом дну, у влажној удолини, тамо где га одавно ишчекују старија браћа сва позеленела и поцрнела од дугог лежања.

ИСТИНИТА БАЈКА

Почео је скромно, бележећи текстове вазда налик на неке пасторале и идиле. С годинама, што је више књига

наобјављивао, учвршћивало се о њему мишљење као о најнедаровитијем у генерацији. Пошто га нико није доживљавао као правог конкурента, испало је да су га сви тетопили. А он се провлачио – камила кроз иглене уши – снисходљив до бола, вазда мекетав, полуугрожен.

Тако је добри скромни човек постепено уновчио своју недаровитост и, миц по миц, направио завидну каријеру.

ВАРВАРИ

Други светски рат је окончан. Свет се лагано враћа у мирнодопску нормалу.

Стару француску аристократкињу, чије су имање и дворца током рата били запосели Немци, дошли су да обиђу пријатељи из Швајцарске. Пуни саосећања и помало посрамљени што су их ратне недаће које су други пропатили мимоишле, пропитују се како је било под мрским окупатором.

– Па и није било тако страшно – одговара им она. – Доста пристојни људи, чисти... Трошили су пуно воде. Оно што су узимали од наших намирница, плаћали су...

Јесте, неке девојчуре из села нису одолеле, спетљале су се с војницима... После су их наши за казну мало ошишали...

Шта да вам још кажем?

Ништа страшно – али ипак су варвари!

И ту су се гости већ стресли, очекујући да коначно чују неку заиста грозну ратну догодовштину.

– Хладе црно вино – са згражавањем доврши ову повест стара госпођа. – То сам видеела својим очима.

Миленко Пајић

ПОД ТРЕШЊОМ

Биле једном три сестре, лепо васпитане, вредне, рађишне, па кад им отац остаде удовац, оне се договоре да на смену воде рачуна о њему. Свака по седам дана, по утврђеном реду. У томе су им помагали зетови, добри људи, а и бројни унуци и унуке. Те како си тата, те шта ти треба, тата? Те што си тужан, тата? А старац им је једнако тврдио:

„Добро сам. Не треба ми ништа. Имам свега... Нисам тужан, него сам, ето тако, стар и усамљен...“

Добро, кад је тако нека: буде тако... Старац је волео преко лета да седи у свом дворишту, под старом трешњом коју је давно, давно, сам засадио. Ту је било његово омиљено место. Мало би шетао, мало се прихватао каквог бесмисленог посла... Па би опет сео на оно место, блудео погледом у гране трешње, чинило се да нешто тражи, и уздисао... Зими би, с прозора и са веранде, пажљиво осматрао како се покрећу голе гране трешње. Није имао никакав посао, није више имао ни своје друштво јер су сви његови вршњаци одавно поумирали, него се бавио трешњом, мирно гледао своје стабло. И трешња му се чинила некако другачија, усамљена попут њега, немоћна и слаба у малом домаћем дворишту.

Сестре и зетови заседоше поново, већаше, већаше и договорише се да предложе деди да пређе код својих ћерки, да се пресели на месец-два код најстарије, па затим код средње, а на крају и код најмлађе, па тако опет у круг. Да не седи више сам под оном трешњом. Тако решише па пренеше старцу шта су се договорили. Старац размисли, поћута, па им ресче:

„Хвала вам најлепше што се бринете о мени. Хвала вам за све што чините за мене. Тако ће се и ваши млади, надам се бринути о вама... Ја хоћу да испуним вашу добру намеру. Имам само један. услов.“

„Који је то услов, оче?“ запитала најмлађа кћи.

„Да и ова трешња пође са мном.“

ПРИЧА ЈЕДНОГ ТАКСИСТЕ

Искусни таксисти радо ступају у разговор са путницима. Прво, да се забаве и да убију време, а друго – да виде с ким имају посла, кога возе, да их не вреба каква недаћа или, не дај Боже, каква опасност од злостарог странца. Мој пријатељ и ја ухватисмо слободан такси на Новом Београду и кретосмо према главној железничкој станици. На једном месту пут нас је водио кроз неко неуређено, запуштено место пуно водених биљака. Видевши то не одолех него казах:

„Каква је ово џунгла, мочвара шта ли је усред града?!“

Такси-шофер и онако је вребао прилику да заподене разговор, па једва дочека мој коментар да ми упутити реплику, која се одужи у повест, све погледајући ме у ретровизору:

„У праву сте, господне. То и јесу остаци ритова којима је обиловао овај крај. Ово је делта, ушће Саве у Дунав. А ја сам одрастао недалеко одавде, на Старом сајмишту. Цело детињство и рану младост провео сам на обалама ових река. И више у води него на сувом. А кад су почели да граде Нови Београд, пресечене су неке речне везе и насилно скренуте подземне воде. И шта се десило? Како су они довлачили шљунак, сабијали шодер, засипали мочвару, тако се риба повлачила, бежала, бежала, све док није остала заробљена у број-

ним барама и језерима. Шта нам је требало за риболов? Само стари цак, каква мрежа, а може и цегер. Носили смо кућама сваке вечери пуне вреће риба. Тако се сиротиња лепо прехрањивала рибом која је узмицала пред налетима омладинских радних бригада. И да знате, Нови Београд је изграђен и ослања се на грдне слојеве рибе, на темеље од сомова капиталаца; на јатима мрена, на наносима кечига и на генерацијама шарана. Моћни багери су убрзали засипање ритова, па су тоне и тоне риба остале у фундаментима новобеоградеских мамутских блокова. Причали су нани први насељеници да су у кадама затицали живе рибе. Да су их рибе засипале из клозетских шоља, да су искакале из шахти. Риба је чудо, она тражи излаз из замке, вијуга, цима. И исплива, исклизне у лавабо каквог стана на VIII спрату Блока 23 или Блока 16 или Блока 22А.

„Одлична, прича! – похвалих запенушаоног приповедача. – То значи да Нови Баоград плива на леђима каквог сома тешкаша?!“

„Баш тако, господине! На леђима сома који је заспао у муљу Саве пре више од пола века. И још се није пробудио!“

„Слушај, пријатељу! Ја сам писац и ова ми се твоја прича свидела. Хоћеш ли да ми је позајмиш?“

„Слободно је узми! И ради с њом шта год хоћеш... Само да знаш, ова прича има наставак.“

„Мени се учинило да си поентирао сликом града на леђима грдне рибетине...“

„Хоћеш ли да чујеш шта је било даље?“

„Хоћу, али пожури, јер ускоро силазимо.“

„Да Нови Београд лежи на рибама то и није тако битно. И није ни мало чудно што је та прича заборављена. Али, не зна се још нешто што овај град чини некако вештачким, уштогљеним, неуспелим. У ствари – нељудским. Ми се трудимо, обитавамо, правимо се као да је све у реду, али – не вреди, не иде па не иде... Као да је овај нови град зидан у неке друге сврхе, а не да у њему

живе обични луди, житељи, становници... Е, ту сам те чекао! У том грму лежи зец.“

„Риба или зец?“ – покушах да га поколебам.

„Слушај ме пажљиво“ – таксиста утиша глас, спусти тон, као да поверава тајну. – „Већина првих становника Новог Београда били су Титови борци, љути Крајишници, партизани са Баније, Лике и Кордуна. Када му више нису били потребни, када су одиграли своју улогу, Тито је смислио паклени план, да их насели у ову пустош, да их смири, изолује и држи под контролом. То је, у ствари био највећи логор направљен од блокова, какви бакрачи! Бивши саборци имали су слободу – Вољ-но! – да шетају по бетону, да вегетирају, да пропадају и да умиру...“

„Први пут чујем за тако нешто болесно, перфидно...“

„Али, врага!“ – таксиста начини драмску паузу палећи цигаету. – „Ни то није све!... Нисам ти рекао, ниси ме чуо... Када је, наводно, укинут Голи Оток, он је само формално укинут, а у ствари је премештен овде, на Нови Београд. И тако је овај вештачки, бетонски град, урбанистичко ругло, постао Нови Голи!“

Да ли схватате превару?!... Последња генерација, Голооточана је доведена овде, да самује, да скапава. Били су потпуно одсечени од свега. Све што се битно дешавало тамо, преко Саве. А овде – ништа! Никаква култура, ни просвета, ни здравство. Ништа друго, само спавање... А Служба за прогон ИБ-оваца наставила је да ради у илегали. Они су имали тајни и строго чувани план са распоредом својих мучионица. Да, да, овде, у блоковима Новог Београда! Ти мислиш станују комшије, кад оно – канцеларија УДБ-е, опа, бато!... Каква срамота и брука за Београд! Ето, то ти је права прича, причетина. А не оно о рибама...”

„У праву си. Добра је, али није за објављивање.“

„Ја ти је: дајем цабе.“

„Хвала, није требало.“

„Па ти види шта ћеш с њом.“

„Гледаћу да је што пре заборавим.“
„Како хоћеш... Ако се предомислиш, ево ти моја визиткарта.“
„Нећу се предомислити.“
„Да знам где да је прочитам.“
„Нигде. Нигде је нећеш прочитати.“
„У праву си, ако је ти пустиш доћи ће и до мене...“
„До виђења.“
„До виђења...“
Када се искобељасмо из таксија код железничке станице проговори мој друг који је сво време ћутао.
„Слушај... Овим градом крстаре луди таксисти, који бесмисленим причама пуне уши својих и онако испрепаданим путницима.“
Ту се поздрависмо и свако оде својим путем...

ОЧЕВ ХЛЕБ

Када би, ретко, мајка била одсутна, отац би морао да меси хлеб. Он је био тако смешно-озбиљан кад год нешто важно ради. Заврће рукаве, осврће се унаоколо тражећи и скупљајући све што му је неопходно, набира усне, шапуће нешто неразумљиво, а ако му посао добро пође за руком, обавезно запева ону једну једину песму коју зна:

„Ој, ђевојко ђевојано, ђевојано, да се женим још је рано!...“

Има у вештини мешања хлеба једна тачка, веома важна, када би требало тачно одмерити количину брашна и воде. Ту је отац био мало неодлучан, неспретан, није тачно знао да одреди ту тачку – да нађе праву сразмеру између брашна и воде. Обузималаи га је лака зебња, руке би му дрхтале од нервозе. Дизао је длакаве прсте умазане тестом, освртао се и питао наглас:

„Шта сад? Како оно беше даље?... Мало брашна, па

мало млаке воде? Мало овог, мало оног, али колико? Да ли ће бити довољно? Или неће бити?...“

И тако је отац долио превише воде у онај брежуљак брашна; сличан вулкану или зарубљеној купи. Учинило му се да ће тесто бити гњецаво. Онда је у масу додао још брашна, али му се учинило да је сада превише суво, да ће бити сувише тврдо... Ништа зато, он је упорно наставио да додаје час воде, час брашна, час овога, час онога... И кад је био сасвим задовољан густином и гипкошћу теста, установио је да ћемо имати хлеба за месец дана. А можда и више. Или за пуну школу ђака. Или за цело село... Шта је, ту је. Отац подстиче ватру у шпорету, отвара добро загрејану рерну и почиње печење хлеба... Када је потрошио сво замешено тесто, имао је пуну кућу хлеба. До душе, исплатило се – цела кухиња је мирисала на свеже печени хлеб. Тако фино је замирисао и скромни учитељски стам. И школа. И цело село!

Упитао сам оца шта ће нам толики хлеб, шта ће рећи мајка када се врати?

„Слушај – одбрусио ми је отац. – Не поставља глупа питања, него отрчи код Николића, код Савића, код Ђаловића, а можеш и код Алексића и Милетића јер ти је успут. И питај их лепо треба ли им тазе хлеба. Као што видиш да га има и превише.

„А хоћу ли и код лудих Тошића?“

„Пожури, потеци! Иди брзо да се хлеб не охлади“

Тако су села Зеоке, Граб и Тијање седам дана јела учитељев хлеб. Да је био укусан и хрскав, јесте. Да је потрајао, потрајао је... Селјаци су, касније добацивали оцу, онако, шеретски:

„Је ли, учо, Бога ти? Кад ћеш опет да месиш хлеб?!“

Бранко Анђић

МАЛЕКОН ПОД СНЕГОМ

То што сам рекао да је природа на Куби антисоцијалистичка не значи, друже Ортега, да сам ја некакав антиреволуционарни елемент, Боже сачувај. Тако ми свих Ориша и нарочито Ђанга и Ођуна^(*), ја само кажем како јесте, као метеоролог по струци – то да је природа на Куби антисоцијалистичка. Знаш ти и ко сам и шта сам, имаш мој досије у архиви месне заједнице, чист је као суза, нисам никад чак ни цигаре продавао туристима за фуле^(**). Сигурно добро познајеш моју биографију, нарочито откад се виђам са твојом Маирилис. Никад ми није пало на памет да критикујем нашу Револуцију ни њене лидере, а још мање мудре потезе нашег руководства, чији си и ти, друже Ортега, истакнути члан: у реду, секретар месне заједнице није исто што и члан Централног комитета, али одговорност почиње од базе, увек су нас тако учили, је л' тако?

Не, нити ласкам нити се одвајам од теме, само хоћу да подробно објасним своју изјаву о којој си, друже Ортега – морам то да кажем – потпуно погрешно обавештен од ћопавог Педра Хуана јер, иако је он твој записничар у месној заједници, сви знамо да је пун зависти и реваншизма, нарочито према мени, јер упркос пасти за зубе и мирисима које је за њу набављао од јума^(***), Маирилис није хтела ни да га погледа, а мене јесте. И то више пута. Ето, зато ме је откуцао као непријатеља нашег друштвеног поретка. Још га мучи и то, ћопавог Педра Хуана, што сам ја завршио школе, што имам диплому метеоролога и разумем се у тајфуне, циклоне, плиму и осеку и, да тако кажем, познајем ћуди природе. Што он никад неће моћи, јер не познаје ни

Ћуди своје жене: зато га је и оставила. Једино што зна је да чучи у мраку, у шипрагу крај обале, кад вода надође и гледа да ли ће неко отиснути сплав усред ноћи, док је висока плима. Колико пута сам му говорио онако другарски, не да га критикујем: Педро Хуане, наука је основ нашег напретка, *наука*, а не потказивање. Добро је бити будан, али ваља читати, радити на себи. Учити, само учити, како је говорио наш вођа, а понављао Лењин. Или обрнуто. Ако си добровољни записничар месне заједнице, то не значи да си сву мудрост света посисао, нити да си бољи од свих нас. Нити да сам ја гори, само зато што сам се ставио на располагање Револуцији да чувам механизацију уместо да радим као дипломирани метеоролог. И онда тако збуњен, а богома и помало уображен, уместо да ми каже хвала, Педро Хуан узео да прича наоколо како ја критикујем социјализам! То стварно није право. Зар ја, коме је Револуција и отац и мајка, коме је социјализам омогућио да студира, да добије диплому метеоролога и поверио му да бди над скупоценом механизацијом коју су нам наши савезници и такорећи браћа Немци, они свесни, источни, разуме се, дали – за сваки случај!? Ниједна карипска земља је нема и баш мени да припадне част да чувам и одржавам тих педесет и шест камиона-гусеничара са челичним раоницима. И зар баш ја, који их свакодневно бришем и једном недељно подмазујем, да критикујем социјализам!? Па то просто није логично. Кажи и сам друже Ортега, зар би наше руководство поверило такву одговорност неком ко није проверен?

Али ја те потпуно разумем, друже Ортега, и чак одобравам што си сазвао овај састанак месне заједнице да у другарском разговору и заједничкој самокритици рашчистимо сваку недоумицу и истерамо целу ствар на чистину. Не сматрам уопште да је ово неко саслушавање, него управо оно што сам малопре рекао: истеривање ствари на чистину: да се једном види ко је

одан Револуцији, а ко је опортуниста што злоупотребује идеологију наше партије за своје личне, тако рећи интимне циљеве! Јер ти, друже Ортега, имаш двоструки задатак: осим на народног непријатеља, мораш да пазиш и на твоју Маирилис. Другарица Маирилис је млада, неискусна, просто буја и брзо сазрева из дана у дан! Ако се не усмери на време, у овој нашој врелој и влажној клими младеж олако.... – Али шта ја то причам! Оно што ти знаш боље од мене јер се свакодневно са тим суочаваш, у месној заједници и у свом домаћинству. И сасвим си у праву: ни ја не бих допустио да се моја ћерка виђа са идеолошки сумњивим типовима, а нарочито не кад тај с којим се виђа, то јест ја, има намеру да запроси њену руку. Зато и хоћу све да објасним, да не буде забуне.

Јесте, друже Ортега, поновићу оно што сам рекао: сва је истина да је природа на Куби против социјализма и наше Револуције, али то никако не значи да сам хтео да кажем како је наша Револуција неприродна. Сачувај Боже! Него напротив: да осим борбе против свих домаћих и страних непријатеља мора да се бори и против климе која подрива нашу спремност, чини све да нас омекша и одвуче са правог пута. Рецимо ова најочигледнија аномалија и пример с којим се свакодневно суочавам: да ли смо се икад запитали зашто на Куби никад не падне снег? Док седим тако у гаражи и надам се да ће једног дана пасти, гледам све те избледеле Европљане и Канађане како се од раног јутра скидају до голе коже у сред зиме и тврдоглаво чекају на сунце – у јануару. Што се не скидају у купаће гаће у Шведској и у Сибиру и на Алпима усред јануара, што не чекају *штамо* да упече звезда, питам ја вас? Него овде, на Куби. У почетку сам их упозоравао да смо и ми на северној полулопти и да је у јануару, упркос сунцу и температури од плус 25°C, теоријски највећа могућност да падне снег; ако се то деси, да не кажу после како их је клима изненадила. На шта су ми само одмахивали руком и

одговарали: Нема зиме на Карибима. Да, нема, али би могло бити и ту се, друже Ортега, види та разлика између наше будности и оне типичне капиталистичке самоуверености људи навикнутих да увек све буде онако како они предвиђају: захтевају сунце и добијају га, неће снег и снега нема, али да ли се икад запитају – шта ако га буде? Немам намеру да се мешам у унутрашње послове других земаља, али реци ти мени, друже Ортега, која друга карипска земља сем наше има механизацију за чишћење снега? Ниједна! Само нас, Кубанце, снег не може изненадити, само наши друмови ће остати проходни ако навали вејавица на Карибе, ако Малекон^(****) осване под снегом, јер смо предострожни и јер нас и наше савезнике ништа не може изненадити.

Кад човек дијалектички погледа на савремени свет схвати да се све мења – а Куба је део света, ма шта о томе мислили они у Вашингтону и црви у Мајамију. И као и све друге земље, и наша има право на промену климе па и на свој снег. То што досад није било снега не значи ништа, нити нам дозвољава да се опустимо. Ни у Северној Америци некад није било црнаца, на пример, па су их довели из Африке, и види сад. У Мајамију се говорило некад енглески, а сад – никог да видиш сем наше браће, мислим оне заблуделе.

Сваке недеље после игранке, кад отпратим Маир-илис кући, силазим у гаражу и подмазујем камионегусеничаре за чишћење снега. Гланцам раонике велике као заставе на Тргу Револуције. Проверавам уље у мотору, додајем антифриз у воду за брисаче, да се не замрзне кад удари мраз. И на крају, не заборављам да крпом изгланцам грб Немачке Демократске Републике на вратима возачке кабине, нека се види ко нам је помогао кад је требало. Нек' се види како функционише социјалистички интернационализам. Знам ја да воле и они нас. Свако јутро милиони Немаца, наравно оних свесних, источних, са осмехом сигурно помишљају на нас, Кубанаце, док пију своју прву топлу кафу и сладе је

нашим шећером. Немају фуле за бацање, требају им за друге ствари, али зато имају нас да им пошаљемо и кафу и шећер, као што ми имамо њих да нам заузврат пошаљу раонике за снег. Док је у мени зрнце снаге, неће бити завејаних путева на Куби, то вам се кунем с руком не источнонемачком грбу.

Али не, природа нам не допушта да се покажемо. Морамо бити стрпљиви и чекати да једном поклекне, да неки циклон потера талас влажног ваздуха са, рецимо, Њуфаундленда или са Исланда и да изручи свој бели товар на наше острво. Шта ако, на пример, јуме једном промене тактику и репрограмирају своје метеролошке сателите да нам – уместо циклона и торнада које нам шаљу сваке године само да би наудили нашем туризму – пошаљу вејавицу? Да нас изненаде. Сваке зиме само гледам оне страхоте на телевизији, кад снегови завеју друмове у Вермонту и Монтани и где све не и – онако људски – човек просто пожели да им помогне. Реците и сами друже Ортега, – зар нас томе, уосталом, не учи социјалистички интернационализам?–: да немају такву владу која их хушка на нас, зар не бисмо помогли браћи Американцима и послали им пар ударничких бригада и нашу механизацију да им помогне да рашчисте тај снег што их сваке зиме дави као змија жабу и сабија их у куће као медведе у њихове пећине? Али кад се политика и природа удруже против Револуције, човек мора да је опрезан и непоколебљив. често тако замишљам Малекон под снегом, вијугави пут дуж мора с једне, и колоне стубова старих, отмених кућа што гледају на пучину са друге стране најлепше улице наше Хаване. Бели кровови и терасе, бела паучина по површини тамно сивог мора, али улице – чисте. Деца се весело смеју и праве орише од великих грудви, не, нисам ја религиозан, кажем то онако, више као народну радиност, ствар фолклора. Неће ваљда да праве деда-мраза са ликом Фидела и Маркса, незгодно је после кад се топи, такве ствари реакција увек користи у пропагандне

сврхе, иако је то дело природе. Али док је мене, неће наше старице ломити своје ноге по клизавици, нити ће наша младеж морати да чами по завејаним кућама иза завејаних врата; биће довољно само да отворим капију гараже па да запреду мотори наше механизације пре него што крену да разгрћу снег по читавом острву. CNN, BBC, RDA, RFI, и остале скраћенице – читав свет ће писати са дивљењем: Снег није изненадио Кубанце!

И сад, друже Ортега, реци и сам како човек да се не упита, онако философски, зашто нам природа ускраћује такву могућност? Зашто ради против нас? Зар нисмо одувек показивали колико је волимо, колико у њој уживамо? Зар нису управо наши другови Немци, наравно они свесни, источни, били ти који су нам први отворили очи и указали нам да јој се не препуштамо безрезервно јер она – тврдим то друже Ортега, као метеоролог и као комуниста – НИЈЕ на нашој страни. А ко није са нама... зна се. Оно што нас не убије, само нас ојача! И што пре прогласимо да је природа, тојест клима, на Куби антисоцијалистичка, утолико боље: бићемо спремни да се ухватимо с њом у коштац, нећемо имати илузија да нам помаже само зато што због ње дође сваке године тих неколико милиончића туриста да се излежава по обали и арогантно захтева сунце и само сунце, дванаест месеци годишње. А снег? Они своје сунце добију за шаку долара, а ми – ништа! Ни доларе, ни снег! То друже Ортега, једноставно дијалектички није у реду.

И сем тога, увек треба бити спреман за диференцијацију: морамо знати ко је на чијој страни – једном заувек. Природа није на нашој, то је сад већ јасно и молио бих да ћопави Педро Хуан то унесе у записник са овог састанка кад га буде састављао касније, кад дође струја. Овако у мраку, ствари се лако превиде. Ја стојим иза својих речи, као метеоролог и као комуниста.

И још бих хтео да кажем нешто о друговима Немцима, ако се може. Никада, ама баш никада се нисам

слагао са оним што је писао *Caiman Barbudo* ни неки други сатирични листови кад су критиковали другове Немце да су нам, као, подвалили у размени добара: ето, као они свако јутро пију нашу кафу и сладе је са нашим шећером, а шта ми да радимо са механизацијом за чишћење снега? Ја одговарам: да чекамо и да будемо спремни.

Ја вас питам сада, другови, као и све те дефетисте, зар сте заборавили колико су нам помогли исти ти другови Немци, наравно они свесни, источни, у решавању једног од најтежих проблема наше омладине – оног сексуалног? То је било питање које је дуго било прећуткивано и још дуже мучило нашу Револуцију. Увек сам га наводио као пример нашој, тојест твојој Маирилис, друже Ортега: Не заборави, Маирилис, говорио сам, клима је крива, а не ми. Природа је на Куби антисоцијалистичка, ради све да нам скрене пажњу с правог пута. Велике су врућине, Маирилис, људи се зноје, народ иде го и бос, лако се успали и сви би, да извините, да се олакшају. Кад заиграмо уз сон, наша тела се приљубе једно уз друго, таква је наша народна традиција, наш фолклор слављен свуда у свету, и нормално је што почнемо да дишемо убрзано, нисмо криви ни ти ни ја, Маирилис, него клима, природа. Ето, тако јој ја говорим и онда јој наводим тај пример у којем су нам помогла наша социјалистичка браћа. читај шта су заклучили немачки научници, Маирилис, они свесни, источни, који су нам систематским радом и несебичним залагањем помогли да схватимо откуд сва та мука која младима квари сан и не да јој мира, а удара на концентрацију и слаби социјалистички морал.

Никад нећу заборавити колико је главобоље задавао секс нашем руководству пре но што је у помоћ позвало нашу источнонемачку браћу. Јер Немци, они свесни, источни, они су друже Ортега хладан, објективан народ. Њима природа, тојест клима, даје предаха, а не као нама. Дошли су код нас, провели читаву годину, обавили

истраживања и коначно закључили: сваки Кубанац између петнаест и двадесет пет година старости има потребу за свакодневним упражњавањем сексуалног односа. И да се не упуштамо сад у то – колико пута. Скоро исто то су, уз мало снебивања, признале и наше младе другарице. Али је тачно 94,6% наше мушке популације истовремено изјавило да је спремно да се жени искључиво девицама. И ту се наше руководство упитало како да реши ту незнатну противречност за коју је наша Револуција морала наћи одговор, јер су, најзад, наш народ и његов партијски врх доказали да је Револуција јача од природе. Е, ту су, видиш, друже Ортега, другови Немци, познати по својим сексолошким студијама високе теоријске вредности, добили своју праву улогу, јер се наши стручњаци углавном ослањају на праксу. И допуном та два система пронађено је решење које ја – као дипломирани метеоролог – најбоље разумем. Као што се сигурно сећаш, са великим олакшањем је закључено да противречности уствари нема, јер са моралног становишта наше девојке, одане социјалистичком моралу, остају невине до своје дубоке старости, чак и кад су хинетере^(*****), а то значи – готово читавог живота. Посао је посао, а лични живот је лични живот. Постало је јасно да задовољавање њихових телесних потреба пре свега треба сагледати као здравствену хигијену која је одговор на климатске услове нашег поднебља, а не као аморалну проституцију којом су наш народ вековима тровали власници казина и јавних кућа са севера. Ја о томе увек говорим мојој, тојест твојој, или ако баш хоћеш нашој Маирилис, кад год остане код мене преко ноћи. Другови Немци, они свесни, источни, су нам поклонили невиност – а, као што знамо, поклону се зуби не гледају, поготову кад долазе од правих, тако рећи интернационалистичких, пријатеља и кад грејање у кабини камиона са раоником која лако подрхтава повишава за оних неколико критичних степени температуру, па морамо

да поскидамо све са себе и прибијемо се тесно једно уз друго јер је напољу вејавица кроз коју се ми, као и наша Револуција, у машти пробијамо.

(*) *Orixas* – Орише, бозанства афричког народа јоруба, у Бразилу и на Куби; Chango (Џанго) и Ochun (Оџун) су међу популарнијим боговима ориша;

(**) *fula* – име за долар у кубанском жаргону;

(***) *yuma* – јума, исто значење као и гринго, тј. северноамериканац, јенки, у кубанском жаргону;

(****) *Malecon* – Малекон, најпознатија улица и шеталиште Хаване, уз обалу мора, позната по колонадама, и старим, отменим кућама;

(*****) *jinetera* – хинетера, кубанска проститутка, нарочито специјализована за стране туристе.

Зоран Илић

ГОДИНУ ДАНА КАСНИЈЕ

1.

Дан је започињао у десет до осам, показивале су казальке малог округлог будилника у витрини, звуцима цртаног филма на ТВ-у. Девојчице су мирно лежале на троседу, из свог кревета мушкарац је могао да види само млађу, и гледале филм. Ликови на ТВ-екрану су причали брзо и дијалози, повремено прекидани лупом, трескањем или шкрипом, муњевито су се смењивали, што је само по себи имало комичан ефекат. Мушкарчева жена је лежала на каучу тела умотаног у ружичасти чаршав, и безбрижно спавала. За њу дан још није започео.

Мушкарац је устао из кревета, пришао млађој девојчици, пажљиво се нагнуо – руком се наслонио на зид изнад њене главе – шапнуо јој нежним, зашећереним гласом „*Срећан рођендан, мала*”, враголасто повукао за уво, и пољубио прво у један, а онда и други образ. Потом је тихо, заверенички, додао: „*Да ли ти је и она*”, и очима показао према другој девојчици „*честитала рођендан?*”

„*Није*”, мирно је одговорила девојчица гледајући и даље цртани филм на ТВ-у.

Нико не тврди да дан неће бити као било који други, без обзира што су субота, годишњи одмор и рођендан млађој девојчици.

Шта се променило за протеклих годину дана, помислио је. Не само у његовом животу већ шире: у земљи у којој је живео? Да ли је као у некада популарном шлагеру: *Годину дана касније, све много јасније?*

Још су били у ратном окружењу док су победе на ратиштима заменили порази. Међутим сви су говорили о миру који је надхват руке, миру који нема алтернативу, чак и миру по сваку цену... Мир је подразумевао брзо укидање економских санкција и толико жељени скок животног стандарда.

Као и пре годину дана, мушкарац се обукао брзо и немарно, и напустио стан.

Напољу је било хладније него што је очекивао док је био у стану. Ветар је снажно дувао у његова прса, а густе и тамне облаци су заклањали сунце.

На киоску са штампом није било дневних новина које је средовечни мушкарац читао. Продужио је до самоуслуге и могао да констатује да ни хлеб није стигао. Али, зато је продавница била испуњена људима који су стајали у реду и стрпљиво чекали да дође. За пола сата, сат, можда и два, није важно. Остављали су утисак људи којима је мало тога још важно у њиховим животима. Они су свету показали пркос, а свет је њих кажњавао као што родитељи кажњавају непослушну, јогунасту децу. Тако је пркос ишчезао, истрошио се, изгубио смисао. Остали су равнодушност и отупелост.

Кући се вратио празних руку. Новине ће купити касније, у току дана, док ће доручак сви четворо прескочити.

Укључио је радио и потражио станицу коју је слушао и пре годину дана. Пре тога, скувао је какао, у њега усую млеко из фрижидера и поново, али сада обучен, легао на кревет.

Ни његова жена више није била у кревету: седела је у фотели и мирно радила. Нову шустиклу, нов столњак, мада их је већ била пуна кућа.

Усредсредило се на музику са радија: ишли су *Stounsi* и *Honky Tonky woman*. Свидело му се како је водитељ најавио песму:

– А сада Кејт Ричардс и његов пратећи *BAND!*

Тако је, дечко! Треба прекрити Мика Џегера, мало

га гурнути у страну. Потом су однекуд ископали Реја Чарлса. Његова песма је ишла без икакве најаве.

Мушкарац је лагано испијао последње гутљаје какаоа. Можда би требало да попије лек за стомак пре него што закорачи у актуелни дан? И какав га дан очекује? Свечан, са прославом рођендана његове кћеркице, преподне у грозничавим припремама – спремању стана, кувању јела, одласка до продавнице по пиће, онда до пијаце по остале потребне намирнице – воће, поврће, сир; поподне са кућом пуном рођака и пријатеља, и великим количинама разноврсне хране и пића на столу? Да ли га заиста такав дан очекује? Није сасвим сигуран.

Преместио се у собу и прикључио породици испред телевизора. Требало је погледати најновије вести. Спикер је равним, монотоним гласом читао најважније вести за тај дан:

– Најновији преговори најављују скоро укидање економских санкција... *Међународна заједница новинара* најоштрије је осудила брутално убиство британског новинара... На београдски аеродром слетео је руски авион са хуманитарном помоћи за избеглице из Крајине...

То је био тај дан! Или: то су све лажи о том дану!

На радију су поново прашили *Сшоунси*. Песма се жестоко разливала етром собе док су његова стопала у кревету (поново се опружио на лежај) поскакивала у ритму музике. Био је то *Jumping Jack Flash!*

Сетио се да га у једанаест чека раније заказани сас-танак, и да је крајње време да почне са припремама за тај сусрет. Отишао је у купатило, нагнуо се над лавабо и погледао у огледалу: требало је обријати браду стару десетак дана, опрати зубе (обично је то радио са две четкице), и на крају (то ће бити најтеже) одлучити шта да обуче.

Када је све то обавио (као што је и претпоставио највише времена је изгубио око облачења), кренуо је аутобусом у средиште града. Сетио се да је и пре годину

дана исто урадио. Жена и кћеркице су неколико минута пре њега напустиле стан и отишле према једном од градских предграђа.

2.

Мушкарац је седео у непознатом стану и са двоје присутних разговарао о регистрацији клуба око чијег су оснивања њих троје и неколико њихових познаника утрошили читаво лето.

Мада је био у најбољим годинама, ниједну акцију коју би предузео није успевао да доведе до краја. Или би, после извесног времена, од ње одустао, или би се реализација акције провлачила месецима, непрестано одлагала, разводњавала, док му, на крају, жељени циљ не би ништа значео.

Сада је могао да се увери да то и другима не полази лако за руком.

Проблем због којег су се њих троје окупили био је баналан: требало је да се договоре на чију ће адресу да пријаве клуб. Старији мушкарац се извлачио да се стан у коме станује не води на њега већ на супругу. Онда га је жена у чијем су се стану састали (испоставило се да стан није њен већ мајчин) упитала да ли би он пристао да клуб пријаве на његов стан.

– Биће то привремено. Док се не снађемо за прос-
торије.

– У реду је, може – одговорио је помирљиво.

3.

Оставио их је да расправљају о најновијим поразима и траже актуелног издајника који је за све крив, док је он кренуо да потражи најближи киоск са штампом. Новине су се појавиле у продаји, али је мушкарац био сувише уморан да крене према предграђу у које су јутрос отишле жена и девојчице.

Пошао је кући, мада му се ни идеја да остатак дана проведе см није допадала. У чему ће га провести? У

читању новина које је малопре купио, када их прочита, укључиће ТВ и погледати неки добар филм... Тако ћу провести остатак дана, размишљао је док се кретао према делу града у коме је становао. Повратак кући се прилично одужио. Зашто? Зато што је желео део пута да препешачи, уз пут сврати до градске пијаце и купи банане јер је знао да га код куће не чека ручак, нити било шта друго за јело.

На крају је са пластичним кесема пуним воћа у рукама – поред планираних банана, купио је јабуке и брескве – ушао у градски аутобус.

4.

Код куће, корачајући станом појео је банану, онда укључио ТВ, сео у фотељу у којој је јутрос његова жена радила ручни рад, и отворио новине.

Време је споро пролазило. Отишао је до телефона, позвао жену, рекао да је он код куће и да им се неће придружити. Нека се њих три лепо проведу.

На ТВ-у је био пренос атлетског такмичења и спортисти су јурили медаље, нове националне или светске рекорде.

У новинама најзанимљивији беше чланак који је описао како је из потопљене кинеске џунке из XVI века извађено око шест хиљада предмета од непроцењиве вредности. Нажалост, у чланку није било детаљнијег описа предмета.

Увече, око пола девет, поново се удобно сместио у фотељу јер је одлучио да погледа филм на Првом програму РТС-а са Робертом де Ниром у главној улози. Његово име је обећавало добру забаву, међутим, после десетак минута питао се како је де Ниро пристао да игра у тако лошем филму. Још више је сметало што је глумчево насмејано лице говорило да није ни свестан да игра у очајно лошем филму. Никако није могао да се помири са тим, двоструким поразом свог омиљеног глумца.

Филм је могао да буде схваћен као наставак де Нировог култног филма *Ловац на јелене* јер је говорио о повратницима из вијетнамског рата и њиховом несналажењу у свету коме су, некада, и они припадали. А тај свет је, према замисли сценаристе, требало да остане неокаљан, да му се не натура никакво осећање гриже савести што их је послао у рат, кланицу, из које се нису вратили као хероји већ као млади људи са гомилом психичких проблема.

Једино је мушкарцу преостало да сачека повратак породице. Отишао је до предсобља и поново позвао онај број телефона. Јавила се ташта.

„Да”, рекла је, „њих три су кренуле пре сат времена”, и може их очекивати сваког тренутка. И нека јој се кћерка јави чим буду стигле.

У филму са де Ниром се није ништа узбудљиво, неочекивано, догађало. Једино је он, у међувремену, обријао браду и имао нов изглед, али филм је остао једнако лош.

Коначно је стигла његова породица.

– Где сте до сада?! – било је прво што их је упитао. – Умирем се од досаде гледајући глупи филм на ТВ-у.

Онда је жена испричала, кратко описала, како су њих три провеле дан. Није звучало узбудљивије од онога што је мушкарац тог дана доживео. Ипак, осећао је грижу савести што није са њима провео дан, што је исклизнуо из тог дана. Срећом, исклизнуће није било суштинско да се почетак и крај дана нису могли спојити.

Могао је мирно да пође на спавање, знајући да су и њих три у близини, у суседној соби стана.

Никола Маловић

СЛИКА У УЉУ

Мира је годинама за невелике паре радила у которској галерији „+46°С“, тик до катедрале из 1166, до које су, махом љети, долазиле и такви ликови, оба пола и свих раса, те на енглеском питали:

– Извините, ова слика у уљу, да не представља можда неку которску цркву?

Будући запиткивана небројено пута у вези са сваком глупошћу, укључујући и то да ли она, Мира, радница, зна гдје се може резервисати карта за Приштину, да ли зна гдје је најближи француски културни центар и да ли има сазнања у вези с тим до које граничне серпентине путник-намјерних неће срести дивље племе Дукљана, Мира је, уморна, једнако одговарала: – Јесте, ово је слика у уљу которске Катедрале из 1166, а која се налази на два метра од нашег *објекта*, изволите, окрените главу улево и подигните поглед; карту за Приштину можете резервисати у Подгорици, то су ионако градови-посестрими; најближи Француски културни центар налази се у Кнез Михаиловој улици, у Београду, недалеко одавде, на свега 110 метара надморске висине...

– Након таквих одговора обично би себи у браду прословила: – А, у три лепе...

О племену Дукљана ширила је туристичку јерес међу онима који су, Бог зна зашто, жељели да из питоме медитеранске Боке крену узбрдо. – Ако *топе* сретнете припаднике *племена*, нека вам телефон вашег конзула или агенције обавезно буде при руци. Никад се са тима планинским домицилнима не зна. Прошле седмице отели су једну Хрватицу, медији јављају, и подвели

је највећем писцу целе Дукље, да је овај речима слика као што би сликар бојама описивао грожђе или јабуку. После су је пустили, али замислите шта је само девојка преживела!? Боље вам је зато да пођете у Горњи Столив. Јесте ли икад били у Горњем Столиву? Нисте? Ето видите. До тамо такође можете само пешке. Свашта сте пропустили...

Тако је которским туристима казивала Мира. Власница галерије стално се муштеријала кисело осмјехивала:

– Нее, па нису наше комшије иза брда такви, нее... –

Ипак је Мири, због пропошности, одбијала стално од плате, али радницу отпуштала није; галерија „+46°C“ тешко је проналазила онога или ону који би се странцима уопште умјели да обрате на пристојном енглеском.

Мира је свеједно савјетовала гошће Шкотланђанке, Велшанке, Иркиње, Каталонке, Баскијке, Арагонке, Балеарке, Галицијке, Бретањке, Валонке, Фламанке, Окситанке, Паданке, Корзиканке, Сицилијанке, Шлежанке, Моравке, Ердељанке, Трансилванке, Карелијанке, и остале оне жене које је по издвојеном акценту спознала да су из Корнвола, Валенсије, Алзаса, Јужног Тирола..., да са собом у Брда понесу спреј сузавац, па што свима *iore* Бог да...

С посла се враћала сваког дана кући кроз староградски которски урбани лавиринт, знаном јој пречицом између барокних палата. Преуморна, била је слијепа спрам свих оних изгубљених у лавиринту, онемоћалих, осталих без чутурица с водом, ор сометхинг. Један ју је умирући европски пензионер, с плочника потегао за ногавицу, и прословио, држећи у руци *Срџски у свакој ирилици*: – Попа да ли га има? ваљда слутећи задњи час. У лице му се, по сред годишњег одмора, церекала смрт.

И застала је млада жена, неодлучна. Знала је да јој син сигурно све вријеме није ручао. Скупила је зато три прста, подигла два, и закрстивши умирућег госта, опростила се од њега, ријечима:

– Вјечнаја памјат! – потом наставила да лавирингом – кроз улицу Помпијерску, те улицом Калданском, преко Трга од млијека и контраде Постоларске, преко Трга од дрва, кроз Сјеверна градска врата хита кући.

А код куће, заиста! Мирин муж није скувао ни виршле. Воде у славинама такође није било, усљед неке ванредне рестрикције. Нити је у фрижидеру било сенфа. И нити макар једне у кући охлађене боце „Књаза Милоша“.

Руком по глави хтјела је мајка да помилује седмогодишњег сина. Овај се измакао, заигран око *Иранџедона*, информисао је рјечју – Гладан! – да је гладан, па је Мира, шта да ради, скокнула до маркета, купила виршле, сенф и хладну киселу, те послала супругу SMS: „Где си, све ти јебем?“

Нахранила је сина, док је овај палчевима притискао ресто скуваних виршли држећи их у рукама као цојстике. Био је немиран преко сваке мјере, опсједнут видео-дрогом, чак и док није био активни виртуални судионик у нуклеарном рату за дјецу и омладину. Играо је син Мири пред очима, па му је, из нужде, у киселу воду ноктом здробила пола бенседина, 2.5 мг, само да се смири.

Само да мајка нађе сат-два за себе.

Мали је, видје, заспао са несажваканом виршлом у устима. Положила га је на канабе, и мало га окренула на страну, да се не угуши, него да прежива у сну. Смotalа је цоинт, укључила ТВ и нашла Премијера како с виском у руци хипнотише заливске гласаче:

– *Улажемо Све Најоре. Биће Боље. Имамо Пријатилеље у Окружењу. Интеграције Су Пићање Дана..., Управо Ми Јављају..., Пићање Су Трена... Улажемо Све Најоре. Биће Боље. Управо Ми Јављају: Пићање Су Трена...*

Мира је помјерила ногу као да ће да крене, али није. Пустила је вјетар и пребацила канал.

Један је тип кувао. Чинио је то добро, осјетила је, јер јој се разиграла глад. Пребацила је на „Пинк“, на инфузију ћирилице, мало плесала, дрмала грудима и себе заводила пред огледалом у предсобљу, док није запиштао мобилни а она се тргла, пришла справи и прочитала поруку: **ЈЕЛИ СТИГЛА ВОДА. ВОДИМ НЕКЕ ТУРИСТЕ У ПЕРАСТ. ДОЦИЦУ КАСНО.**

Није знала шта да ради. Позвала би мајку да је жива. Позвала би оца, и плакала, да је жив, и клела га што ју је оставио без браће и сестара. Није овако замишљала *самачки* живот. Стргла је с груди јетини кинески полиестер, загризла га и – вриштала, вриштала! Потом је свукла све са себе, и веш и све, и пошла у купатило да се полије водом, претходно саватаном у пластенке *Књаза*.

И била је спремна да потроши све залихе, све, само да са тијела спере многе наносе безизлаза, да се наново роди, да опет буде дјевојка која може да изабере којим ће путем на раскрсници даље.

Дуго је тако Мира мислила куда јој ваља, док иза себе није зачула сина, окренула се и видјела га како у гаћицама уфлеканим капљама урина, изненађен мајчином голотињом, с врата купатила буљи и плачно се исповиједа:

– Мама, ја сам повратио.

Андрија Матић

CYBERSPACE АВАНТУРА

Први компјутер Младен је добио од оца, тачно 30. 06. 2001. године, за свој двадесети рођендан. Био је то Пентиум „двојка”, лоше дизајниран, бучан, са малим хард диском и примитивним монитором од 15 инча, али се Младен, тада још увек неискусан младић, тек изашао из грозоморних чељусти пубертета, није обазирао на спољашњи изглед поклона, те га је, природно, доживео као истинско открочење.

Цео пакет – дакле, модем, све неопходне програме, драјвере, графичке и музичке картице – инсталирао је већ у првој недељи након рођендана. То, разуме се, није урадио сам, већ му је помогао Богдан, другар из средње школе, међу омладином из краја познат по надимку „Хакер из Котежа”. Овог ниског, прилично дебелог младића, од скоро стотину кила, са дугом, вечито масном косом, Младен је упознао још у основној школи, током потраге за неким раритетним бројем познатог стрипа под називом *Дилан Дој*. Од њега је, одмах по инсталирању почетног софтверског пакета, купио и половне звучнике, затим сто за компјутер, специјалну столицу и неколико других реквизита, како би читав угођај био подигнут на професионалнији ниво. Међутим, Богданова улога, у овој првој фази, тиме није била исцрпљена. Управо он је Младену показао основне компјутерске радње, као што су слушање музике или играње компјутерских игара, а научио га је и неким захтевнијим вештинама, као што је, на пример, претварање музике из аудио у MP3 формат.

Тих дана, не рачунајући краткотрајне одласке у продавницу, Младен није много излазио из стана. Углавном

је то чинио увече, како би се видео са ортацима из краја и са њима поделио најновије утиске из виртуелне стварности. Није више осећао толику потребу за другим људским бићима, као, рецимо, у тинејџерском периоду, када је глумарење са другарима било најважнији део дана, јер се сада пред њим налазио нов, неоткривен свет, у којем је сваки секунд имао вредност читавог месеца проведеног у обичној, предвидивој свакодневици.

Кроз две недеље напунио је хард диск сваковрсном музиком, игрицама и специјалним, тешко доступним програмима. А онда је из поште, у малом, укусно дизајнираном, плавом коверту, Младену стигло обавештење да може да користи Интернет. Од тада је његов живот кренуо сасвим другачијим током.

У првим месецима Интернет му је користио углавном за дописивање путем електронске поште, за скидање музике и клипова, за прегледање најразличитијих сајтова, као и за, тада доста популарно, четовање са веб-пријатељима из свих крајева света. Ова последња активност била му је посебно важна, јер је за кратко време склопио познанства са великим бројем људи. То му је уливало наду да ће једног дана, када се стекну одговарајући услови, бити у прилици да отпутује у иностранство, код неког од новостечених пријатеља, што му је до тада представљало неостварив сан.

Убрзо је, међутим, морао да се суочи са лошом страном компјутерског света. Једног викенда, након дужег сурфовања по сајтовима порнографске садржине, са којих је даунлодовао инспиративне клипове обнажених девојака, различитих годишта, у акцији, Младенов компјутер се први пут разболео – што ће рећи, био је захваћен необично подмуклим вирусом који му је оборио цео систем и тако уништио већи број докумената. Све што је Младен месецима био скупљао, све што је са најискренијом посвећеношћу чувао и надао се да ће му обогатити живот, за тили час је прогутао тајанствени амбис сајбер простора.

Но, ова непријатност брзо је превазиђена, тако да Младен није имао много времена за туговање. Два дана од појаве вируса, Богдан је свог пријатеља опскрбио најсавременијим анти-вирус програмом, чиме је могућност за катастрофу овог типа у будућности била сведена на најмању могућу меру. Од тада је Младен двапут недељно апдејтовао анти-вирус систем и дисциплиновано скенирао сваки сегмент рачунара за који је постојала сумња да може бити заражен.

Некога ће можда интересовати шта су за све то време радили Младенови родитељи? Одговор је врло прост: ништа нарочито, понашали су се слично као и раније. Приметили су, наравно, да се Младен другачије опходи према њима, да касно устаје из кревета, да нередовно једе, да мање гледа телевизију и да ређе излази из стана, али су сматрали да је то само пролазна ствар, изазвана неминовном технолошком револуцијом, врло сличном оној која се десила и када су они били у његовом добу, то јест, када су, шездесетих година претходног столећа, први пут могли у својим кућама да гледају црно-бели телевизор. Осим тога, будући да Младен после средње школе није уписао факултет, отац се надао да би управо компјутер могао његовом сину да помогне у тражењу посла. Као што је помогао сину Лазе Протулипца, његовог старог пријатеља са шаховских мечева на Калемегдану, који се баш тих дана запослио у некој продавници компјутерске опреме.

Током наредних пар година главне активности у Младеновом животу постале су знатно интересантније. Пре свега, купио је нов компјутер, популарну „четворку”, са монитором од 19 инча, па нове звучнике, као и нову графичку картицу. Купио је и ТВ картицу, како би могао да гледа телевизију у својој соби и том приликом избегне глупе коментаре родитељ. Затим је почео да користи брзи Интернет, свега недељу дана од када се таква могућност појавила, те је, заједно са музиком и клиповима, почео да скида и филмове. С временом је овладао

свим могућим техникама скидања, тако да је почео да набавља и филмове који још увек нису имали званичне премијере. Такође, проширио је мрежу веб-пријатеља, па се момцима из краја често хвалио како има више од три стотине ортака из целог света којима може да се обрати за било коју услугу. Најзад, сакупио је огромну колекцију компјутерских игрица, које су га релаксирале сваки пут када би се уморио од сурфовања Интернетом. Нарочито је волео да по подне, одмах по изласку из кревета, пре него што би отишао до купатила и обавио физиолошке потребе, одигра неку од својих омиљених игрица и акумулира преко потребни оптимизам.

А онда, једног кишног поподнева, на његова врата закуцао је Богдан и саопштио му, готово плачним гласом, борећи се да сузбије страховит талас одушевљења: „Млађо, појавио се *MySpace*.” Затим су обојица отишли у Младенову собу и сели испред екрана, где је Богдан почео потанко да објашњава све што је био чуо или прочитао о овом несвакидашњем достигнућу. То је код Младена одмах изазвало одушевљење, у најмању руку, истоветно Богдановом, јер му се сада коначно указала прилика да направи сопствени вебсајт, без много напора и без икаквих финансијских средстава. Када је Богдан завршио презентацију свих могућих информација о *MySpace*-у, обојица су прионули на креирање сопствених профила – прво Богдан, па тек онда Младен, јер ипак је хакер из Котежа донео сензационалну вест – примењујући сва своја знања и све своје креативне способности. Њихова синергија трајала је до дубоко у ноћ, а растали су се са победничким изразима лица, као завереници који су управо били смислили савршен план за свргавање злогласног, до тада непобедивог диктатора.

Ово, међутим, није био крај изненађењима. Убрзо се појавио и *Facebook*. Младен је за то сазнао сасвим случајно, тако што је видео рекламу на једном спортском сајту. Природно, и ту је отворио профил, иако му се много мање свидео од *MySpace*-а. Паралелно са појавом

Facebook-а, Младен је открио и да су у моди такозвани блогови; то јест, места у веб простору на којима су занимљиви људи широм света постављали теме, коментари-сали их и сучељавали мишљење са другим занимљивим људима. Пошто је већ имао значајан стаж заљубљеника у компјутерску проблематику, није смео себи да дозволи да пренебрегне овако привлачан вид исказивања властитог мишљења, те је, за свега недељу дана, отворио чак седамнаест блогова, на различитим сајтовима, од којих су неки, због намерно провокативне садржине, одмах привукли велики број људи. Посебно му је био значајан блог који је отворио на сајту једног таблоида, јер је ту могао да комуницира са политичарима и личностима из света естраде, да подржава или оспорава њихове ставове, те да износи сопствени суд о значајним друштвеним питањима.

Поменуто активности (нарочито од појаве *MySpace*-а па надаље) битно су утицале на Младенов „некомпјутерски” живот. То се посебно могло приметити у његовој незаинтересованости за спољне утиске. Тачније речено, Младен више није осећао потребу да излази из стана. Тако је пролазило и по неколико дана а да он уопште не изађе напоље. Највише времена проводио је испред рачунара, а када би се уморио или огладнео, одлазио би до дневне собе, где би провео највише пола сата, ручајући или невољно одговарајући на питања родитеља, а онда би поново седао за рачунар, док се не би поново уморио или огладнео. Ретки боравци ван стана углавном су били везани за одласке у продавницу. Само у изузетним приликама, када би га, рецимо, Богдан наговорио, одлазио је до оближње школе и тамо се виђао са ортацима из краја. Али ни тада се није дуго задржавао, јер у причама и свакојаким „комбинацијама” старог друштва више није проналазио никакву занимљивост. Штавише, почео је да на бивше другаре гледа са благим презиром, јер су водили прост, старомодан живот, без маште, без креативности, који се толико

разликовао од његових новоуспостављених стремљења.

Таква асоцијалност одразила се и на његову килажу. Пошто је по цео дан буљио у екран, Младен је за тих неколико година набацио чак десет килограма. Овај изненадни прилив телесне масе био је највидљивији у пределу подбратка и на стомаку.

Но, такав живот имао је и неке позитивне аспекте. На пример, обилато користећи све предности Интернета, Младен се запослио. И то као сарадник једног популарног вебсајта који је имао врло посећен блог простор. Како се то десило? Па тако што је Младен био међу најчешћим посетиоцима поменутог сајта, те га је шеф уредништва замолио да се укључи у њихов рад. Односно, замолио га је да чита све блогове и, путем електронске поште, подноси извештај о њиховом садржају. На тај начин Младен је помагао уредништву сајта да елиминира све несавесне блогере у чијим текстовима се налазио неки неприкладан елемент. Посао, разуме се, није био нарочито инспиративан, нити је био нарочито плаћен, али је Младену обезбеђивао какав-такав извор прихода, који је, уз родитељски џепарац, био довољан за основне потребе. Осим тога, читав посао – дакле, читање блогова, подношење извештаја уредништву и уплата хонорара на жиро рачун – одвијао се преко Интернета, те Младен није морао често да излази из куће. На то је био приморан само једном месечно, када је требало отићи до банкомата и подићи новац. Треба рећи и да, обезбедивши себи зараду, Младен више није морао да се свађа са родитељима, који су га до тада редовно подсећали на то колико има година и терали га да пронађе неки посао.

Друга корист огледала се у томе што је Младен, за веома кратко време, научио енглески. Највише захваљујући дописивању са веб-пријатељима на глобалном нивоу. То знање не само да је било добро граматички потковано, него је обухватало и широк спектар жаргонских израза, које, сасвим сигурно, нису знали ни многи професори енглеског.

Ипак, најзначајнија позитивна промена десила се на интимном плану, јер се Младен, управо у овом периоду, први пут у животу истински заљубио. И то у једну младу девојку из Шведске, по имену Карин, коју је упознао преко *MySpace*-а. Њихова романса развијала се постепено. Најпре му је она послала *friend request* или, слободно је речено, „жељу за пријатељством”. Видевши њен профил, на којем се налазила слика прелепе плаве девојке, снежно белог тена, са две слатке минђуше у носу и једној алкици на уснама, Младен јој је жељу одмах услишио. Затим су почели да се дописују. У првим месецима слали су једно другом *e-mail* поруке, које посетиоци њихових профила нису могли да виде, а онда су, ослободивши се безразложног притиска, почели да пишу коментаре доступне свима који су то желели. За кратко време, њихове поруке су, од стидљивих излива наклоности, прерасле у отворене позиве на љубав. У томе је предњачила Карин, али ни Младен није много заостајао. Иначе, ако неко мисли да је Младен, у љубавном заносу, жудео за телом младе Швеђанке, грдно се вара. Напротив, Младену је овај сајбер контакт био сасвим довољан. Штавише, сматрао га је савршеним, јер је у њему љубав била ослобођена пролазне телесности и лишена многобројних баналности такозваних „живих сусрета”. Другим речима, његова љубав према Карин ослањала се на чисту емоцију. Зато је њен ефекат и био толико снажан.

Но, како то бива са свим савршеним појавама, њихова љубав није потрајала ни целих шест месеци. Не због тога што се неко од њих заситио, што је пронашао нову симпатију или што се, рецимо, испоставило да је Карин мушкарац, већ зато што је профил са ликом младе Швеђанке једноставно ишчезао из сајбер простора.

Како се то догодило Младен никада није успео да установи, иако је, преко њихових заједничких пријатеља са *MySpace*-а, дуго покушавао да дође до неке опiplиве информације.

У првим данима након ове страшне спознаје, Младен је био очајан. Није могао ни са ким да комуницира. Чак ни са Богданом, који је жарко желео да га види и представи му најсавременији програм за прављење музике. Родитељи су, наравно, одмах приметили Младеново неспокојство – иако никада нису сазнали прави узрок – али нису хтели да се мешају, плашећи се да би, својом радозналошћу или евентуалним сугестијама, само погоршали његово стање.

Ипак, све се добро завршило. Прешавши, једног поподнева, последњи круг на својој омиљеној игрици, која је тих дана једина могла да му скрене мисли са љубавних проблема, Младен је дошао до закључка који му је повратио самопоуздање. Који га је, заправо, вратио на ранији колосек. Наиме, схватио је да човек мора непрестано да се бори са својим слабостима, баш као и јунак поменуте игрице, да мора веровати у своје потенцијале и да се мора уздићи изнад сваког привременог неуспеха. Једино тако, веровао је, живот може бити вредан. У супротном, сваки тренутак био би испуњен разарајућом горчином пораза.

У години након пропале везе са Карин, Младен је први пут почео да осећа стравичну досаду. Све добре игрице је прешао, све филмове одгледао, све албуме преслушао, све добре сајтове просурфовао, а оно ново што се појављивало било је толико лоше да је полако губио жељу за праћењем и набављањем било које нове ствари. Коментари на *MySpace*-у и *Facebook*-у постали су монотони, а нови пријатељи су се појављивали једном у месец дана. Чак и када би се, у тим ретким приликама, појавило неко ново лице, чији би профил био интересантан, испостављало би се да оно не жели ближи контакт, јер би врло брзо, после по којег иницијалног коментара, нестајало и више се не би јављало.

Почеле су и озбиљне свађе са родитељима. Ако су, након Младеновог раскида, родитељи показивали извесно разумевање за његов емотивни живот, сада се њихо-

во понашање променило. Одједном су схватили да њихов син води промашен живот, без девојке, без првих пријатеља, без правог посла и без јасне перспективе. Зато су почели отворено да му приговарају. Нарочито отац, који је, готово у потпуности скрхан очајањем, проклињао дан када је своме сину купио компјутер. На његове примедбе Младен је сваки пут бурно реаговао. Драо се, псовао, чак и разбијао ствари по кући, да би све кулминирало једне вечери, након што је отац одлучио да му укине џепарац, када се Младен разбеснео и запретио да ће и њега и мајку истерати из стана ако само још једном кажу неку ружну реч о његовом животу. Не верујући својим очима и ушима, и вероватно се, у дубини душе, горко кајући што су га створили, родитељи нису имали куд него да зађуте пред својим угојеним пашчетом и повуку се. Схватили су да би даљим инсистирањем можда довели и до трагичног исхода.

И ко зна како би се све завршило да се баш тих дана није догодила права правцата компјутерска револуција која је Младену битно изменила живот и значајно му поправила расположење. За њу је, наравно, чуо од свог верног пријатеља, као, уосталом, и за све друге важне компјутерске појаве, само што је овог пута начин обзнањивања био другачији. Ево шта се десило. Једне ноћи, изненада, око два сата ујутру, на његовим вратима појавио се Богдан. Изгледао је тако чудно да је Младен помислио како је хакер из Котежа под дејством алкохола или неке друге психоактивне супстанце. Његову сумњу потврђивало је даље Богданово понашање, јер се он одмах, без икаквог објашњења, упутио ка соби у којој се налазио компјутер. На путу до собе није се чак ни извинио Младеновим родитељима, који су се, у страху, одмах разбудили, мислећи, на основу његовог помахниталог кретања, да се догодило нешто страшно. А онда је Богдан, сместивши се на столици испред екрана, у готово паничном маниру отворио *Internet Explorer*, укуцао, дрхтавом руком, неку непознату адресу и Мла-

ден је убрзо на екрану видео следећи натпис: **ETERNAL KINGDOM, Explore a Parallel World.**

Иза овог, крајње мистериозног назива, чији би превод на српски језик могао гласити „Вечно Краљевство – истражите паралелни свет”, крио се сајбер простор који је имао, малтене, све карактеристике стварног света. Имао је своје становништво (које су чинили регистровани корисници), своје државе (највећи број постојећих држава, али и неке нове, измишљене), своју валуту (звала се „сајбер долар”), своје банке, школе, продавнице, своју војску и полицију (које су оснивали становници сваке од земаља). Другим речима, уласком на овај сајт, корисник је могао неограничено да, поред садашњег, стварног, борави у још једном моћном свету, да у њему сам креира свој живот, у скоро идентичним околностима, да се дружи са другим креативним људима, да са њима послује, размењује искуства, да поставља државнике, амбасадоре, генерале или да пресудно утиче на архитектуру, а да при том, у стварном животу, ни за једну своју одлуку не сноси последице.

Схвативши шта је управо био сазнао, Младен је кренуо ка своме пријатељу, желећи да га загрли и захвали му што га је извукао из очајног стања, али је, баш у тренутку када су његове руке полетеле ка Богдановом врату, почео да осећа пробадања у пределу груди, затим је стао да се гуши, после чега се срушио на под и онесвестио.

Срећом, брзо је дошао себи, можда после пола минута, што је значило да губитак свести није био манифестација неке тешке болести, нити да се радило о инфаркту или možданом удару, што је тада помислио Богдан – који је, иначе, током тих тридесетак секунди, укочено посматрао свога пријатеља на поду, неспособан, услед огромног страха, за било какву реакцију – већ да је све било изазвано Младеновим превеликим узбуђењем.

Већ недељу дана касније, Младен је у Вечном Краљевству купио кућу. У северном делу сајбер Србије. За

220.000 сајбер долара. Била је то огромна, пространа вила, на четири спрата, са музичким студиом, теретаном и ИТ одељењем, састављеним од десет најсавременијих рачунара и неколико робота. Гаража је била у пространом подруму, док се на крову налазио хелиодром. Око куће никла је импресивна ботаничка башта, са најегзотичнијим биљем којег је Младен могао да се сети.

У другој недељи, Младен је, заједно са Богданом и још неколико нових пријатеља, основао групу под називом „The Alternative” („Алтернатива”). Њен првенствени циљ био је да члановима обезбеди што лакши сајбер живот, будући да су до тада сви били изложени непријатељском деловању других група, домаћих и међународних, које су им палиле куће, уништавале дворишта и краде опрему.

У трећој недељи, не могавши више да истрпи неправду која је владала Вечним Краљевством, а нарочито сајбер Србијом, Младен је, са члановима групе, основао засебну земљу. Назвали су је „The Land of Alternative Thought” („Земља алтернативне мисли”) и сместили на једно ненасељено острво усред Индијског океана. У почетку, њено становништво чинили су искључиво чланови групе, али је убрзо, посредством креативних способности Алтернативе, стигло и 10.000 војника, 20.000 полицајаца, а установљена је и Влада са 30 министарстава, од којих је свако имало по 30 високо професионалних људи. Разуме се, сви они били су под контролом Младена и његове клике. Након тога група је створила државну телевизију, па сопствену силиконску долину, па раскошан аеродром, па репрезентативно пристаниште, као и неколико знаменитости попут гигантске статуе београдског „Победника”, која је служила као светионик, затим гигантског моста *Golden Gate*, који је Земљу повезивао са сајбер Шри Ланком, или две гигантске куле по имену „Алтернативне близнакиње” – дизајниране по узору на њујоршке солитере срушене у позна-

том терористичком нападу – које су имале функцију административног центра.

У четвртој недељи, Младен је изабран за председника земље. Богдан је постављен за начелника генералштаба.

У петој недељи, земљу је посетио први страни државник – председник сајбер Русије, генерал-пуковник Владимир Тихоненко.

У шестој недељи, група је основала мултинационалну компанију за промет некретнина. Њихова основна делатност састојала се од запоседања и продаје слободних територија у Вечном Краљевству. То се првенствено односило на територије које су постале слободне услед неког сајбер рата или лоше економске политике њених оснивача.

У седмој недељи, Земља алтернативне мисли учествовала је на турниру у кошарци, где је заузела треће место. Резултат, сам по себи, није био лош, али су га Младен и његова група доживели као катастрофу, с обзиром на то да је најмање пет чланова групе потицало из земаља са јаком кошаркашком традицијом. Зато су, у истој недељи, драфтовали неколико играча из сајбер NBA лиге, како би на олимпијади, за две године, покушали да се попну на кошаркашки трон.

У осмој недељи, земља је основала неколико амбасада у иностранству. Најпре у сајбер Русији, па у сајбер Сједињеним Америчким Државама, па у сајбер Саудијској Арабији (која је, на изненађење многих, била трећа најмоћнија земља у Вечном Краљевству), па у сајбер Србији, сајбер Хрватској и другим земљама сајбер Балкана.

У деветој недељи, мултинационална компанија Алтернативе постала је једна од десет највећих у Краљевству. И не само то. Проширила је своју делатност на производњу и извоз оружја, што јој је, већ првих дана након упуштања у војно-техничке воде, донело приход од 20 милиона сајбер долара. Због тога је група одлучи-

ла да ангажује неколико признатих међународних консултаната, из различитих области, чији је задатак био да помогну у осмишљавању нове глобалне стратегије.

У десетој недељи по откривању Вечног Краљевства, Младен је дефинитивно решио да прекине све везе са спољним светом. Током два и по месеца незаборавне авантуре, живот му је постао толико занимљив да није желео да га квари бедним свакодневним утисцима. Било је, додуше, и неких практичних разлога за ову радикалну одлуку. Наиме, једне вечери, када је Младен, на Богданов наговор, после скоро месец дана отишао до оближње школе, њихови другари су, неочекивано, почели да их зафркавају, заједљивим примедбама попут: „Ждете, љубавници?” Или: „Је л’ крешете нешто, хакери?” Или, још горе: „Млађо, сад ти се јавила кева. Каже, изгорео ти комп.” Због свега тога Младен се зарекао да више никада неће проговорити са овим неотесаним сељацима. Други разлог је био психолошке природе. Пошто је веома ретко излазио из куће и, самим тим, ретко комуницирао са људима, Младен је почео да бива страшно осетљив на њихове погледе, њихове речи или додире. Тако, на пример, више није могао нормално да купује намирнице у оближњој продавници, јер није могао да издржи поглед нељубазних продавачица, нити да поднесе њихов додир, када је пружао новац или када је морао, из њихових знојавих руку, да узме рачун или кусур. Нарочито се јежио када је, на путу до продавнице, морао неком комшији да каже „добар дан” или када је – не дај Боже – био принуђен да одговори на неко од њихових питања („Шта ти ради мајка?” и слично).

Да су његове намере биле сасвим озбиљне испоставило се већ у једанаестој недељи живота у Вечном Краљевству. Наиме, тада је Младенов организам (онај у спољном свету) оболео од озбиљног стомачног вируса, праћеног високом температуром и учесталим повраћањем. Но, упркос молбама родитељ, он је одбио да оде у Дом здравља, правдајући своју одлуку неповерењем у

стручност лекара опште праксе. А прави разлог био је, заправо, у томе што су његову земљу баш тих дана напале оружане снаге сајбер Косова, те није желео да, макар и на сат времена, земља остане без врховног вође. И десетак дана касније Младен је имао прилику да покаже чврстину својих ставова. Тада је његов отац доспео у болницу, пошто је претходног дана, услед високе температуре ваздуха, био колабирао на улици. Младен, међутим, није отишао да га посети, говорећи својој несрећној мајци да управо очекује позив од једне фирме која је, наводно, требало да му понуди, како се изразио, „посао деценије”. Истини за вољу, тај посао деценије није био ништа друго до једна трансакција његове сајбер компаније са другом компанијом из сајбер Јапана.

***

Неко ће, можда, рећи да је Младенов избор био лош. Да можда није било паметно окренути се сајбер свету и тако себе лишити многих животних задовољстава. Можда ће бити и оних који ће Младена отворено осуђивати, па чак и презирати, не само због лошег избора, већ и због патње коју су, његовом кривицом, морали да подносе његови родитељи. Али ће се сваки од тих злонамерних коментара, пре или касније, показати као погрешан. Јер Младенова *cyberspace* авантура тада је била тек на почетку. А пред њим – животна радост о којој обичан смртник може само да сања.

Вучинић Арсеније

ЈАСОНОВА ПРИЧА

*Највиша власт у човековом
животу је навика.*

Френсис Бекон

Родитељи су ми дали име Јасон.

Волели су моји стари античку Грчку.

Остатке живота те Грчке налазили широм Нове, по дну Егејског, Јонског и Средоземног мора, уместо корала.

Када сам пошао у школу објаснили су ми да је имену кумовао њихов и мој пријатељ Роберт Гревс. Научник који је написао књигу *У трагању за златним руном*. Дело у коме је чика Гревс (сећам се високог човека који ме држао на коленима док је рецитовао *Послове и дане, Георџике, Енеиду*, и понеку своју песму, своје стихосочиненије ти приказувам, како је волео да каже), увек на путу за Грчку, детаљно описао за античко доба непојамно опасан и неизvestан пут у далеку Колхиду. Предводник трагалаца за златним руном звао се Јасон, атлетски развијен Грк, плаве коврџаве косе и још коврџавије плаве браде.

Тешко је испричати своју животну причу.

У шездесетој години после две књиге песама и четири збирке приповедака, објавио сам први роман. Кратку, попут *Дивљих њалми*, емотивну сторију. Наука је констатовала да сам сугестивно (суптилно, нијанси-

рано, рељефно, профилисано, са неодољивим флуидом и спасоносним хумором, књижевно уверљиво, питко, живо, саркастично, духовито, когнитивно, са непорцивим комуникацијским даром) артикулисао патње и радости утварне девојке и осталих чинилаца велеградске библиотеке. Описао замршене, као Гордијев чвор испреплетане старе престоничке улице и њихове тротоаре, као и простране булеваре на другој обали река. Те булеваре нимало налик клупку улица на левој обали наткриљеној сенком хиљадугодишњег сата.

У роману сам написао да библиотечки лавиринт своје службенике распоређује на „око осамдесет седам спратова“. По објављивању, како рекох, дирљиве сторије, поуздано је утврђено да тај број износи деведесет и осам. Главни град је удвостручио своје становништво. Због наглог продора нових технологија производње и коришћења књига поред вишеспратнице изграђен је павиљон чији циљ не беше висина, већ полиморфни, у основи правоугаони простор за смештај микрофилмова, фотографских и филмских плоча, дискета, диск картица...

Наш је живот замршен (завршен) као улице старог модела велеграда.

Диск је престижан спортски реквизит.

Дискоболос (скандирао је чика Гревс) је бацач диска. Дискоболосов циљ је окретање – замах – избачај округлог предмета у пољске даљине.

Мумифицирана диск картица (мрштио се Роберт Гревс) убацује се кроз отвор у компјутерски мозак. Људска памет своју разноврсност путем картице утискује у компјутер и тако је нуди корисницима павиљонских услуга.

Јасон је са морнарима из старогрчке лађе (декламао је Гревс) пронашао не само далеку Колхиду, већ и златно руно због кога се се отиснуо на далек и неизвестан пут.

Мени, његовом имењаку, скоро ништа није остало за проналажење. После Јасона у потрази за непронађеним истраживачи (изумитељи, проналазачи) су још много тога пронашли: армирани бетон, усисивач, микро-организме, термометар, измерили су брзину светлости, возове на парни, дизел, електро и атомски погон, подморнице, космички саобраћај, наизменичну струју, термо-хидро-нуклео електране, трактор, аспирин, комбајн, клавира. Шта је још пронађено пре мене. Те ја, имењак Јасонов, током свог раног, средњег и готово позног доба, нисам имао за чим да трагам.

Оженио сам се у осамдесет трећој години.

Од сто пете до сто дванаесте године Елвира је родила Јована, Јелену и најмлађег, Јасона Трећег. Зато што те много, несувисло много волим, добио је име према твом имену, објаснила је Елвира.

Комплексан је живот наш.

Сасвим сам заборавио браћу и сестре. Крв, као и вино, није вода.

Старији је брат, мало по објављивању моје треће приповедачке књиге, прецизније, приповедног венца (у њему сам се бавио феноменологијом снова, лепих, кристалном лепотом испуњених снова, али и кошмарима, сновним баластима и ноћним морама од чијег садржаја застаје дах. Навикли смо да море у сну зове ноћним, иако их сањамо и у одмаклом јутру, или током поподневног дремежа, за видеља. Уз дискретну помоћ приповедача стожерни лик једне приче, не би ли се ослободио сновних страхова, за њега су и сунцем обасјане ливаде, бистар поток у звезданој ноћи, еротске реалности, поседовање скупоценог аутомобила, представљали оловни хорор сановник, изабрао је бесаницу: несаницу. Колико је издржао, дискретни приповедач препустио је читаоцима. Причу је завршио тачком која је водила према медицинским уџбеницима. Главни лик

завршне приче књиге, уместо јаве којој се приклонио први лик, позвао је у помоћ лековите коктеле успављујућих средстава. Продужену рем фазу! Као свећа би се срушио у постељу и потонуо у дубок и здрав сан без мора. После таквог спавања, довољна су била два-три сата, све око њега беше радосна освежавајућа новина. Као да их први пут види, радовао се интерфону са низом угравираних, сада интересантних имена, презимена, титула, занимања, саобраћајном знаку: опасност! успон 3%, продавници млека, излогу спортске опреме, козметике, туристичкој агенцији, ничег сувишног, мислио је, осим тебе, насмејала би га сопствена луцидност, ако јесте луцидност, резоновао је, радовао се одећи пролазника, стасу жена, беседницима. Можда је тај лик изабрао бољи начин од претходног да се лиши замајајућих фактора? У сваком случају, и овде је дистанцирани приповедач дубоко замислио читаоца. Осим рем сна и радосног примања и поимања свакодневице, постоје ли друге последице конзумирања коктела? Какав је њихов утицај на моторику лика? На срце, желудац и фабрику крви? Пуно питања, која као и у првом случају воде разговору, распитивању, уџбеницима, павиљону и вишеспратници), завршио изучавање грађевинских делатности. Десетак лета је са екипом сарадника, грађевинара, правника, минера, зидара, успешно рушио и градио велеград.

После моје осме књиге, више арабескне књижице, брат је отишао у пространства Русије са истим циљем. Дотрајало да руши, ново гради. Добијали смо писма, пакете, разгледнице. Слао је и новац. Понекад и тродимензионалан облик грађевинског подухвата. Макету моста над Сан Франциском. И тамо је стигао, до источних обала Тихог океана.

Отискивање пут руских и осталих пространстава проредило је наша виђања. Мада је често, штавише, више пута месечно долазио у престоницу. Међутим, комуникације су фантастична, понекад фантазмаго-

рична загонетка – реалија. Једне године затекао сам га на централној градској пијаци. И, зашто тамо, замислите? Куповао је шаргарепу, роткву и бундеву. Ужелео се поврћа, поверио ми се и полетео према аеродрому.

Стари су умели пријатно да изненаде. Телефон би зацвркутао: „Дођите! Стигао је Јован!“ Остављао сам белешке, Елвиру, монтирање ротирајућих плакара са полицама за књиге. Хаотично се пробијао кроз разбарушене улице старог велеграда до новопрестоничких булеvara. Али, авај! Код родитеља ме уместо брата чекало друго изненађење, вечера! „Ниси имао среће! Само што је отишао“, казала би мајка. „Зашто?“ „Сине, Јасоне, само је погледао у сатове и колутајући очима промрмљао: *Фанџазмајорично неумољива џачност ваздухојлова! Трчала сам низ сџејенице са шеширом и манџилом. Шџо би рекла ваша сџарамајка, Јасоне, отишао је као мува без љаве*“, правдала се мајка.

Наша сестра Дијана (родитељи су у времену од мог до њеног рођења померили интересовање од Грчке према античком Риму), када сам до гуше био у водама дизајнирања дечјих сликовница, постала је професор француског језика. После темељних припрема у неколико примарних и секундарних школа отпутовала је на Мартиник са потврдом о запослењу и мужем.

Зими су имали обичај да се настане у Алпима. Током лета нису пропуштали посету родопскопанонским пејзажима. Јер, тешко је отети се завичају и околини.

Дијана је добар део моје поезије и прозе превела на француске стране и картице. Захваљујући њој постао сам познат широм франкфонског говорног, писаног и читаног подручја.

Породични списак завршићу изненађењем.

Елвира је већ родила Јована и Јелену када смо Јован, Дијана и ја, добили најмлађег брата. Родитељи му дадоше име Феникс. Необичан редослед њихових интере-

совања креирао је наша имена. Од Јована (утицај Новог завета), мене (Грчка), Дијане (Рим), до египатске државе старије од старогрчке, Рима, јеванђеља и посланица које су апостоли писали и слали многољудном становништву римске империје.

Наш брат, митска птица, див који се из свог пепела поново и поново рађа, узроковао је учесталост Јованових долазака, задржавања, додуше кратка, и опет нагле одласке, сестрин продужен боравак у родним пределима, моју већу ангажованост око сликовница. Да будем прецизнији, није ме само Феникс инспирисао да се окружим бојама, већ и Елвира, иако су наши малишани поодмакли у фази неухватљивог трчкарања по околним квартовима. Тај цењени антрополог, успешни политиколог и комуниколог, имао је обичај да ме загрли и каже: „Несувисло те много волим, Јасоне, и због распона твојих талената. Знаш и сам колико је тај распон драгоцен у овим нашим специјалистичким временима“. Тако ми је понекад говорио уважени антрополог, енергични политичар и комуниколог, моја Елвира.

Свој живот, немогуће је ни испричати, ни исписати.

Неумитност тих чињеница ублажавају друге делатности.

Испомоћ су и причању и писању.

Наша деца, Феникс и стари, видели су Елвиру и мене како са осталим путницима улазимо у воз. Чули су писак локомотиве. На путу до космодрома гледали кретање воза кроз равницу, поред река, кроз клисуре и богатства прашуме. Видели како композиција напушта шине и улази у космички брод.

Пратили су убрзање брода до граница земљине атмосфере (сниматељ је ради едукације гледалишта успоравао и убрзавао лет кроз земљин омотач), путничке поздраве са границе, пилотов поглед у безваздушни

бездан; напoкoн, кретање брoдa крoз кoсмoс, oдбaцивање сувишних делoвa, међу њима и наше кoмпoзициje.

Кретање лoкoмoтивe и вaгoнa крoз фaрoвима oсвeтљeн бeзвaздушни прoстoр, зaдивилo je плaнeтaрнo глeдaлиштe.

Пpиликoм пoвpaткa вoзa нa путaњу oдрeђeњу кoлoсeцимa и пeрoнимa, Елвиpа и ja смo видeли рaдoст, њу и нeвeрицу нa лицимa рoдитeљa, Фeниксa, наше нeстpљивe дeцe.

Тaкo je пoслaвљeн дoлaзaк нa свeт Јaсoнa Трeћeг.

Moј живoт?

Са oдpaстaњeм мaлишaнa нaпустиo сaм дизaјнирaње сликoвницa и дeтaљнo oписao свoje учeштe у бaлкaнскoј кpизи, Пpвoм и Дpугoм свeтскoм рaту. Читaoци су свe тpи књигe мoјих oписa oдрeдили изрaзимa „нeпpистpaсни и пoуздaни свeдoк“, „нeзaoбилaзни дoкyмeнт зa свe кoји сe бaвe истoријскoм нaукoм“, „сликa eпoхe“, „нoвa дpaгoцeнa гpaђa“, „дoпpинoс, oткpићa, смeлoст“, „aнтиoдa злy“ и сличним.

Тe књигe, нe пoтцeђyјyћи пeснички, пpипoвeдaчки, рoмaнeскни, чaк и дизaјнepски oпyс, нaука je пpoглacилa кpyнoм мoг списaтeљскoг ствaрaлaштвa.

Пpедлoжиo сaм Елвиpи дa oтпyтyje пo кpyнy.

Није хтeлa. Нису дoзвoлили читaoци, снимaтeљи (плaниpaнo je снимaње филмa), нaучници, нaдaсвe рaтни вeтepaни, мoји дpугoви.

Измицaлo je пoлa вeкa Елвиpинoг и мoг зaјeдничкoг живoтa, кaдa сaм идући пyтeм стaријeг бpaтa, yмoрaн oд писaњa, oдлyчиo дa сe пoсвeтим гpaђeвинским пoслoвимa.

Елвиpа je, y тo вpeмe сирoчe бeз oцa и мaјкe, зa пpoмeнy, рeшилa дa пoсeти рoднy кyћy yдaљeнy нeкoликo yлицa oд нaшeг стaништa. Кoвpцaвих yлицa, кaо

брада и коса митског Јасона.

***

Предомислио сам се.

Наставићу писање!

Паметна је била одлука да га оставим и да се као Јован отиснем у воде грађевинарства.

Та ме врста послова одвојила од реченица, али, ето, и вратила, колико да завршим причу која иза безазлног наслова инсистира на сложености мог, наших живота, замршенијих од улица и тротоара старог начина моделовања велеграда.

Као што сам рекао (написао) круну свог стваралаштва морао сам лично да примим из руку колега, ветерана криза и светских сукоба.

Елвиру је изненадио дочек који су јој приредили станари родне куће. Послужење и тепих пред улазним вратима. Гостопримство. Кафа и чај у башти. Испоставило се да су јој станари најближи род и са очеве и са мајчине стране. Да су њихова деца, њена браћа и сестре. А њихова деца..! То је живот! Кривудава се улица, научило ме грађевинарство, може исправити, стреловита благо завијугати, али изненађење, осим професионалних глумаца, човек не може сакрити. И Елвира га није крила. Све је употребила да га предочи, речи добродошлице, шаре тепиха, усклике, укус послужења, разговор у башти; приближно, изглед своје кроз клупко улица одједном откривене родбине.

Да ли је Јасон ослепео?

Да га није заслепио сјај додељене круне?

Не, читаоци Јасонови, којима се вратих!

Извесну непрецизност мојих нових реченица (дуже бављење грађевинским пословима подразумевало је све, само не писање, изузимајући потписе приликом

преузимања плата и потрошног материјала. Дакле, подразумевало је цртање планова, равнање, насипање терена; копање темеља, пренос ископане земље на градилишта која су захтевала нераван, понегде алпинистички терен; изливање темеља, свечано приношење жртве и спровод њене крви у темељ. Множину екстеријерно-ентеријерних послова на објекту. Нисам писао већ утискивао праве и криве линије, уписивао бројке у меморију рачунарске послуге. Само бих понекад на маргини цртежа, компоненте целине извођачког пројекта, утиснуо какву импресију: сенка будућег моста већ у реку пада, или: куда то води меки ход њену власницу, или: да ли сам некад разумео ноћне расипнике, никада/ увек ми беху ближи расипници јутарњи, или: од профита чудна последица/ одронио се месец са надвожњака/на хор знатичељних лица, и све тако; кртицу је прогутала дневна светлост, а змија јежа и поред наизглед несавладивих препрека, или: мистериозне сутоне пуне муња, размењене са хладном јасноћом духа, где уместо тоpline исходишта пламти тајанствено крваво поларно светло високе свести, покушавам да објасним. Меморисане цртеже преузимали су надзорници. Од њих/правника/ економиста, архитеката, пут до теренских машина био је кратак. Заволео сам воду, цемент, песак и лопату. Кранове налик увеличаним жирафама. Приликом нивелације четири улице ради елиминисања тротоарских површина, инжењери су конзервирани Елвирину родну кућу, а њеној родбини предложили расељење широм и уздуж престонице. Делови мајчиног крила одабрали су другу обалу реке, новопрестоничко прстење. Мени је поверена графика баштенског простора. Када су школске лопте почеле учестало да прелећу таблу са натписом ПАЗИ! КОНЗЕРВИРА СЕ!, савет инжењера предложио је да у меморију уцртам игралиште. Ништа лакше. Изнашао сам простор за два мала и једно веће игралиште, међу засадима багрема, ружа, јоргована,

који су због лопти подвргнути редукцији, довољно далеко од базена предвиђеног за црне и беле патке обећане од кварталских риболовачко-ловачких удружења) приписујем неутренираности због удаљавања од списатељског посла. Са писањем је као са исхраном. Када се распоред доручак-ужина-ручак-ужина-ужина-вечера не понавља, желудац брзо заборави прави циљ и садржаја и распореда.

Зато су сада, иза уводних мука, моје реченице неупоредиво коректније и суптилније, примећујем.

Повратку примарном послу претходио је, на њега највише утицао, драматичан догађај који је задесио породични многоугао.

Био сам у кабини издужене жирафе, пардон, крана.

Телефон је зацвркутао, за цвркутом дубок уздах: „Јасоне... сине“, чуо се очев глас. „Молим“, рекао сам мењајући позицију првог мењача из лежишта *најпред* у позицију *лево* и другог из лежишта *најпред* у позицију *назад*. Телефон је преузела мајка: „Сине, дођите... Феникс је нестао. Обавестила сам Јована и Дијану“. „Немогуће! А пепео?“ рекао сам. „И пепео је нестао!“ рекла је мајка. „Не брините, доћи ћемо“, променио сам прву позицију у ново *најпред*, други мењач поставио у положај *горе*, извадио кључ и напустио кран.

Окупио нас је драматичан сумрак.

Сестра је прелетела Атлантук.

Јована смо затекли у фотељи.

Гледао је у тарту мрмљајући: „Фантазмагорична стварност... нестао... иза нестанка да ли следи наста-нак?“

Драматичну, неизвесну слутњу, прекинуо је отац прочитавши оглас: обавештење за новине са описом Фениксовог изгледа и награди која следи проналазачу. Мајка је донела прегршт Фениксових фотографија.

Помислих, ево прилике да најзад оправдам своје име. „Кренућу у потеру за Фениксом!“ рекох.

Скрушена сестра понудила је своје знање језика и сва овдашња и прекоморска познанства. Њен муж је раширио карту света.

Јован је погледао у зидни сат и промрмљао: „Неумољива тачност аероплана. Учинићу и ја нешто. Сад, драги, морам да пођем. Јавићу вам шта сам изградио... односно... постигао, поводом Феникса. Оче, дај ми оглас! Ипак, верујем у његову моћ. Мајко, где сам оставио мантил?“

Мајка је донела мантил и шешир.

„Поврће сам ти пресложила у други кофер, сине Јоване. Пожури, да те авион не чека“, изашла је за Јованом на степениште.

Драматично вече завршило се (прихваћен је мој предлог допуњен Елвириним, у трагању за Фениксом помоћи ће наш син Јасон Трећи, Дијана је очев оглас експресно превела на француски, њен муж на енглески и шпански, по њима, недостајали су преводи на хијероглифско писмо и савремени арапски) Фениксовим повратком!

После његових објашњења све је изгледало мање драматично и црно. Односно, нимало црно, али драматично, да! Итекако!

„Прихватио сам понуду љубитеља сплаварења. Спустили смо се од горњег тока Дунава до његовог ушћа. Фантастичан, незабораван лет! Што ме гледате тако уплашено, да не кажем, упропашћено? Забезећу? Сви знате где је *Ушће*!“

Елвира је пришла прозору да провери да ли је *Ушће* на свом месту.

Нису шала способности нашег Феникса!

Ко је сплаварио на дуге стазе, бива свестан опасности таквог подухвата.

Можда равног Јасоновом веслању према далекој Колхиди?

Пошто сам назначио драматичност Фениксове пустоловине, привешћу крају повратак писању. Продужити га колико да опишем део једне лепе ноћи.

Лежао сам у постељи слушајући радио и тиктакање будилника. Елвирино дисање. Око поноћи иза окана појавио се месец. Тихо, да не пробудим Елвиру, напустио сам постељу, и још тише раскрилио прозорске двери.

Мириси тамног озона и месечево сребро, удахнули су енергију усамљеном једру из радија, белини *Црвеног шрпа*, сузама осуђеника на слатке муке, допуњавајући темпераментну полемику о модерним политичким и друштвеним спиралама.

Заспао сам иза полемике не дослушавши баладу... чини ми се... ипак, баладу.

Лицхок Лејб Перец

УДОВИЦА ТУЖИЛА ВЕТАР

У доба краља Саламона била удовица, велика, сирота, по имену Шунамит. Становала је у колибици од трулих греда, покривеној палминим грањем, у рибарском сеоцу на самој морској обали. Тамо је живела од рада својих руку плетући и поправљајући мреже рибарима у селу.

Али, стигоше ветровити и бурни дани. Чамац није могао заплвити морем, нико није разапињао мреже, тако да је удовица остала без посла и без залогаја хлеба.

Коме да се обрати у својој невољи?

Зар да оде до сиромашних рибарских кућица и да замоли хлеба? И тамо је велика оскудица, и рибари немају...

Из тог разлога потражила је спас изван села. Недалеко, три сата хода од села, у великој кући усред страног дворишта становао је богат човек. Бог га је благословио свим и свачим, дао оранице и вртове, винограде и воћњаке, стада стоке и говеда и много магараца и камила.

И још увек тмурно небо, ветар дува, безнадно јутро. Знала је удовица да јој нема спаса осим да огрнута старим огртачем који јој је дању хаљина а ноћу покривач затражи милостињу од људи.

Негде око поднева стигла је у двориште богаташа који је стајао пред кућним улазом. Приђе му, поклони трипут до земље.

– Зашто се клањаш преда мном, жено? Устани и реци ко си и шта желиш – изусту богаташ.

– Ја сам удовица Шунамит из рибарског сеоца на

морској обали. Већ дуго нисам ништа окусила, те сам дошла да те замолим господару, да ми даш хлеба да не умрем од глади – одговори жена.

Покаже јој богаташ све што је у дворишту и рече:

– Види, жено, управо ми робови испрежу камиле и магарце. Враћам се из Јерусалима где сам видео палату краља Саламона. Дивна је палата и нема јој премца, а свакоме је отворена. Ушао сам. На златном престолу седи краљ Саламон, златна му круна на глави, око њега кнезови, старешине и мноштво народа, а он им говори мудре поуке – из устију му мед истиче. А ово је рекао Саламон: „Ко мрзи дарове, нека живи.” Когод жели да живи, нека не моли дарова. Ко прима милодаре, скраћује свој живот. Ти намераваш да згрешиш против свога живота, али моја се рука неће плести у то, јер Бог је заштитник удовица, и не би ми опростио, када бих ти помогао да скратиш своје дане. Нећу да ти дам милостиње”.

– Па добро, – рече жена – немој ми дати милостиње. Позајми ми хлеба или макар мало брашна да га понесем кући и сама испечем хлеб да не умрем од глади – па ћу да те благосиљам и да ти измолим дуг живот.

– И то ти нећу учинити – одговори богаташ мирно – „ко узајми, роб је онога који му је позајмио” – рекао је краљ Саламон. Ко позајми, стекао је тиме роба, а ја купујем робове само између странаца, а не између потомака Абрахамових, Изакових и Јаковљевих. Зар да узмем за робље људе своје крви, а ни говора једну удовицу као што си ти? Ја не позајмљујем и не дајем позајмницу.

Упита га жена:

– Зар да умрем од глади пред твојим очима? Зар ће се то допасти Богу заштитнику удовица?

– Нећеш умрети од глади пред мојим очима, удовицо Шунамит – рече смирено богаташ. – Тако ми Бога, нећу ти ускратити помоћ. А како? Саветом. Хајде, потражи добро које нема власника.

– Шта хоћеш тиме да кажеш, господару? Само у пустињи има добра које нема власника. До пустиње има три дана хода. А шта ћу наћи тамо? Суве траве. Зар се ругаш сиротој удовици? Не бојиш ли се Бога, господара свега, заштитника сирочади и браниоца удовица?

– Наћули ухо, жено, и слушај:

Амбар ми је сада празан. Било је у њему сто врећа пуних пшеничног брашна, белог попут снега. Све сам их отпремио у Јерусалим, у палату краља Саламона. Сада су остале у амбару само греде на којима су лежале вреће. Беле су те греде, сасвим су беле. Покривене су брашном које се просуло из врећа и прилепило. Та прашина не припада никоме. Просуто брашно није моје. Из тог разлога пођи у амбар, почисти с греда снежнобелу прашину од брашна, покупи је и понеси кући, набери путем суварака, наложи ватру и испеци хлеб, а Бог ће благословити брашнену прашину коју нађеш, наситити ћеш се и окрепити, и захвалићеш Богу...

Учини удовица све како јој је саветовао побожни богаташ: покупи брашнену прашину с греда у амбару, а на путу кући потражи и нађе на тлу суве гране које је покидала бура. У сумрак стиже кући и наложи ватру суварцима, налије воду у брашно, замеси тесто и начини три хлебчића.

Захвали Богу због његове милости и седне да једе.

Управо желећи да принесе први комад хлеба устима – кад ли се нагло отворише врата и у колибицу нагрну човек вичући:

– Ко ће ме спасти од смрти? Већ три дана и три ноћи нисам ни залогаја окусио!

И исповеди јој се брзо и ужаснуто:

– Пожар је букнуо у мом селу. О поноћи, док су сви спавали тврдим сном, избио је пожар. С неба је букнула ватра... Буран је ветар разнео ватру читавим селом и све је изгорело. Све је прогутао пламен: људе, жене и децу, стоку и говеда и све друго имање. Ја сам се једини спа-

сао из огња и дима. Већ три дана и три ноћи трчим, а нисам ни мрве окусио.

Даде му удовица хлеб и рече:

– Изађи одавде, јер сам сама у колиби, једи и окрепи се.

Незнанац изађе и изгуби се у ноћној тмини.

Удовица захвали Богу који јој је дао хлеба да утоли своју глад и још послао прилику да учини добро дело: да спасе човека од смрти. И узе други хлеб и хтеде да га принесе устима и да једе.

У том се часу опет са буком отворише врата, а други човек нагрну у удовицину колибицу, и он вичући:

– Ко ће ме спасти од смрти?

И исповеди јој се:

– Био сам богаташ, имао стадо оваца и говеда која су пасла по степи: становао у скупоценим шаторима са женом и децом. Снажни су ми момци чували стоку и говеда. Изненада навалише на нас бедуини на коњима и с луковима у руци. Опколили су нас као пчеле, посули тучем стрелица, убили слуге, жене и децу, заробили стада и нестали у пространој степи. А када се топот њихових копита изгубио у даљини, устадох једини између лешева жив и ето ходам и лутам; већ три дана и три ноћи нисам окусио хлеба, док нисам доспео до ове колибе. Смилуј се, дај ми комадић хлеба, а ако не – пашћу мртав ту пред твојим ногама.

Удовица Шунамит даде му љубазно други хлебчић и захвали Богу, што јој је дао да по други пут учини добро дело.

И њега је замолила да изађе из колибе и једе напољу, јер је сама у колиби. Други бегунац учини тако, па се и он изгуби у ноћној тмини.

Узе удовица Шунамит трећи, последњи хлебчић и хтеде да принесе комад устима.

Но, у том трену изненада дунуо је јак и снажан северњак и разнео јој колибу: зидови падоше на једну и на

другу страну, а кров одлете у даљину... И истргну ветар последњи хлеб удовици из руке и баци га у море.

Тада се бура стиша.

Удовица је стајала нема од чуђења и страха.

Ветар је престао. Море се смирило. Сунце је засијало, а његове су светле зраке клизиле по морском огледалу. Ускоро ће се рибари пробудити, весело поћи да одвежу чамце и баце мрежу у море. Сва ће деца изаћи да испрате рибаре и клицаће од радости: – Нема више глади! Хвала Богу, имаћемо хлеба!

Али, удовица на то није мислила: друга је мисао копала у њеном мозгу:

– Шта ми је то учинио Бог и зашто је то учинио мени, сиротој удовици?

Први ми је хлеб узео да га дам човеку који се спасао од пожара -. Хвала му и слава!

Други је хлеб добио онај који је избегао разбојницима – и за то му хвала и слава! Бог дао, Бог узео да дода онеме који је у већој невољи од мене.

Али зашто је трећи хлеб отео удовици из устију и бацио га у море?

То јој није допирало до свести. Досетила се да то и није било од Бога, него да је ветар сам од себе учинио ово рђаво дело против воље Свевишњег који храни удовице и прехрањује сирочад.

– Другачије не може да буде!

Но, она му то неће опростити, том силецији, ветру. Позваће га на суд.

– Пред кога?

Пред краља Саламона.

Поћи ће пред њега да се парниче с ветром. Отићи ће у Јерусалим.

Без снебивања, удовица се огрнула својим поабаним огртачем и кренула на пут. Била је гладна и уморна, али јој је праведни гнев давао снаге за тај далеки пут.

Стигавши у Јерусалим, упита за палату краља Саламона, стражари, пустише је унутра; палата краља Сала-

мона отворена је свакоме, а камоли не удовицама. Она уђе и паде коленима на земљу пред Краљем који је седео на престолу.

– Молим те, Краљу господару – рече – пресуди у парници између мене и мога противника.

– Ко је он? Па, дошла си сама.

– Ветар – одговори удовица, подиже главу и каза му због чега га тужи.

– Право говориш – одговори Краљ Саламон – твоје лице сведочи да си уморна, а очи ти горе од глади. Али се најпре окрепи. Седи, жено, овде у који угао, па ће ти донети хлеба и вина. Једи и пиј, утоли глад и жеђ, а онда ћу изрећи суд у твојој парници.

Она седе у угао и пружише јој хлеба и вина.

У тај час дођоше у палату Краља Саламона три странца с пуним врећама на леђима и рекоше: – Треба нам Краљ.

– Шта желите браћо из туђине? И какве су то вреће које сте натоварили на леђа? – упита Краљ Саламон.

Они одвратише Краљу овако:

– Ми смо Измаелци: тргујемо драгуљима и накитом, златнином и сребрним и скупим миомирисима. А ове пуне вреће на нашим леђима, то је наша имовина.

Једнога смо дана сва тројица пловила лађом по мору. Изненада је дунуо ветар и узбуркао море. Но ми смо навикли на море од детињства и нисмо се бојали буре, већ смо наставили једрити по таласима. Дизали смо се и спуштали са сваким таласом час горе час доле. Једне смо вечери опазили како вода почиње продирати у лађу. Рупа је пукла на дну, а у нас ничега да је зачепимо и спречимо катастрофу.

Викали смо, не би ли наш глас досегао до обале, па да нам оданде стигне помоћ – нико нас није чуо.

Наше запомагање разносио је ветар на све стране док су их бучни и снажни таласи путем ноћне таме зати-
рали.

Лађа се све више пунила водом, све је више и брже тонула.

Зазивали смо своје богове али нас нису услишили.

Зазивали смо богове других народа: богове Моабљана, богове Филистејаца, друге богове – али ни један од њих није се одазивао.

Тада смо се сетили да има још један бог. Бог Израелов, па смо покушали да зазовемо и њега:

– *Боже Израелов, услиши нас у невољи!*

Заветовали смо се овако:

– Боже Израелов, ако нас спасиш данас од пропасти, даћемо све злато и сребро, што је у нашим врећама, за откуп својих живота. Само нас спаси, Боже Израелов, спаси нас!

У том је часу дуноу жестоко и нешто је било свом силом бачено с обале и пало у лађу, управо на отвор рупе и зачепило је потпуно.

У исти се час стишала бура. Приспели смо срећно на обалу и упитали где је Бог Израелов; хоћемо да му платимо како смо се заветовали. Показаше нам пут за Јерусалим. Дошли смо с врећама у Јерусалим и питали по градским улицама пролазнике:

– Где је ваш Бог? Хоћемо да га видимо.

Одвратили су нам: – Бога Израелова нико не може видети.

– Морамо да му се захвалимо – рекосмо – донели смо му дар.

Зачудише нас се људи када су то чули, а неки су нам се и ругали. Срели смо сабор старца, па смо их упитали за савет шта да чинимо према свом завету и коме да дамо вреће злата и сребра да би Бог примио наш дар милостиво. Али ни из њихових уста нисмо добили одговор. Само један међу њима, најстарији међу свима, саветовао нам је да дођемо пред тебе, великог Краља, а ти ћеш нас упутити шта да чинимо, јер си најмудрији међу људима. И ето, дошли смо пред тебе и све што кажеш,

оно ћемо учинити са својим сребром и златом да платимо завет којим смо се заветовали Богу Израелову.

Тако рекоше и поклонили се пред Краљем.

А Краљ Саломон упита ту тројицу овако:

– Да ли сте видели, браћо из туђине, шта вам је доба-
цио ветар? Чиме је зачепио отвор рупе?

– Видели смо, Краљу господару! Извадили смо из
рупе и осмотрили. Добачен нам је био мален и свеж
хлебчић, а ето и њега ту пред тобом, Краљу господару!

Један од њих, најстарији међу њима, извади из неда-
ра хлеб и стави га пред Краља Саламона.

А Краљ Саломон позва удовицу Шунамит и упита је
овако:

– Познајеш ли тај хлебчић, припада ли он теби?

– То је мој хлеб! – повика жена

Тада изрече Краљ Саломон пресуду: Да се оне три
вреће сребра и злата дају одмах удовици Шунамит.

Измаелци учинише према налогу Краља, захвалише
му и одоше својим путем.

И Краљ се обрати удовици Шунамит и рече:

– Узми то сребро и злато! Твоје је. Бог ти је њиме
платио твој хлебчић. И знај, да ништа не бива против
воље Божје. Ветар је само извршио налог Господара
света.

Превод Татјана Цвејин

Жан-Мари Гистав Ле Клезіо

О КРАДЉИВЧЕ, КРАДЉИВЧЕ,
КОЈИ ЈЕ ЖИВОТ ТВОЈ?

Кажи ми како си почео?

Не знам, више се не сећам, има толико од тада, сада се више не сећам времена, живот је тај који водим. Рођен сам у Португалији, у Ерисеири, у то време то је било мало рибарско село недалеко од Лисабона, потпуно бело над морем. Затим је мој отац морао да оде из политичких разлога, и настанили смо се са мојом мајком и тетком у Француској, и више никад нисам поново видео деду. Било је то непосредно после рата, верујем да је тада умро. Али, добро га се сећам, био је рибар, причао ми је приче, а сада готово да више не говорим португалски. После тога радио сам са оцем као зидарски шегрт, а затим је он умро, и моја мајка је такође морала да ради, и ја сам ушао у једно предузеће, посао обнове старих кућа, добро је ишло. У то време био сам као и сав свет, имао сам посао, био сам ожењен, имао сам пријатеље, нисам мислио на сутра, нисам мислио на болест, ни на несреће, радио сам много и новац је био реткост, али нисам знао да сам имао среће. После тога сам се усавршио за електрику, поправљао сам струју, инсталирао апарате за домаћинства, осветљење, радио сам прикључке. То ми се допадало, био је то добар посао.

То је тако далеко да се понекад питам да ли је истина, да ли је заиста било тако, када је све било тако мирно и нормално, када сам се враћао кући увече у седам сати и када сам, отварајући врата, осећао топао ваздух дома, чуо вриску деце, глас моје жене, прилазила ми је, грлила ме, и ја бих се испружио на кревет пре

јела, јер био сам гроги, и гледао сам на плафону сенке које је правио абажур. Ни на шта нисам мислио, у то време будућност није постојала, као ни прошлост. Нисам знао да сам имао среће.

А сада?

Ох, сада, све се променило. Оно што је страшно је то што се то догодило одједном, када сам изгубио посао, јер је предузеће пало под стечај. Рекли су да је то било због газде, био је задужен до гуше, све је било под хипотеком. Онда је једног дана побегао, да нас није обавестио, дуговао нам је три месеца плате и био је управо наплатио аванс за један посао. Новине су о томе писале, али га никада нисмо поново видели, ни њега, нити новац. Тако су се сви нашли без ичега, изгледало је то као велика рупа у коју смо сви упали. Други, не знам шта је било са њима, верујем да су отишли другде, познавали су људе који су могли да им помогну. У почетку сам веровао да ће све да се среди, веровао сам да ћу лако поново наћи посао, али ничега није било, јер предузетници запошљавају људе без породица, странце, тако је једноставније када желе да их се отарасе. А за електричну енергију нисам имао САР*, нико ми не би поверио посао без тога. Тако су прошли месеци а ја још ништа нисам имао, моја жена није могла да ради, имала је здравствених тешкоћа, нисмо имали пара чак ни да купимо лекове. А онда ми је један од пријатеља који се управо оженио уступио свој посао, и ишао сам да радим три месеца у Белгији, у високим пећима. Било је тешко, нарочито зато што сам морао да живим см у хотелу, али нисам лоше зарадио, и са тиме сам могао да купим ауто, камионет Пежо, овај који још имам. У то време сам био увртео у главу да ћу, ако купим камионет, моћи да превозим ствари на градилиште, или поврће на пијацу. Али после је било још теже, јер више ништа нисам имао, чак сам изгубио социјалне додатке. Треба-ло је да умремо од глади, моја жена, моја деца. Ето како сам одлучио. У почетку, рекао сам себи да је то

привремено, време док не нађем мало пара, време док чекам. Сада је три године како то траје, знам да се то више неће променити.

Да није моје жене, деце, можда бих могао да одем, не знам, у Канаду, Аустралију, било где, да променим средину, да променим живот...

Знају ли они?

Моја деца? Не, не, они ништа не знају, не може им се рећи, превише су млади, не би разумели да им је отац постао лопов. У почетку, нисам желео да кажем жени, рекао сам јој да сам најзад нашао посао, да сам био ноћни чувар на градилишту, али она је добро видела све што сам доносио, телевизоре, музичке стубове, апарате за домаћинство, или, пак, украсе, сребрнину, и пошто сам све то смештао у гаражу, почела је да сумња. Ништа није рекла, али сам видео да нешто сумња. Шта је могла да каже? Докле смо догурали, више нисмо имали ништа да изгубимо. Било је или то, или прошење на улици...

Није ништа рекла, не, али једног дана је ушла у гаражу када сам истоваривао кола, чекајући купца. Одмах сам нашао доброг купца, разумеш, он је добро згртао а да није ризиковао. Имао је у граду радњу са апаратима за домаћинство, и једну другу радњу са антиквитетима, у околини Париза, мислим. Све је то куповао за десетину вредности. Антиквитете, њих је боље плаћао, али није узимао шта било, говорио је да је то требало да завређује, јер је било ризично. Једног дана одбио ми је један зидни сат, стари зидни сат, зато што је, рекао ми је, било само три или четири таква на свету, и ризиковао је да га открију. Онда сам зидни сат дао жени, али њој се то није допало, чврсто верујем да га је бацила у ђубре неколико дана касније. Можда ју је то плашило.

Да, дакле, тог дана када сам истоваривао камионет, она је дошла, гледала ме је, благо осмехнута, али ја сам добро осећао да је у дубини тужна, и само ми је рекла,

сећам се добро: није опасно? Било ме је стид, рекао сам јој не, и да оде, пошто је купац требало да наиђе, и нисам хтео да је види.

Не, не бих желео да ми деца сазнају за ово, превише су млада. Она верују да радим као раније.

Сада им кажем да радим ноћу, и да зато морам да идем ноћу, и да спавам део дана.

Волиш ли тај живот?

Не, у почетку то уопште нисам волео, али сада, шта могу да радим?

Излазиш сваке ноћи?

Зависи. Зависи од места. Има квартова где нема никог током лета, у другима је тако током зиме. Понекад прође дуго без да не изађем, треба да чекам, пошто знам да ризикујем да ме ухвате. Али понекад нам треба новац у кући, за одећу, за лекове. Или, пак, треба платити кирију, струју. Треба да се снађем.

Тражим речи.

Речи?

Да, разумеш, читаш новине, и када видиш да је неко умро, неко богат, знаш да ћеш на дан сахране моћи да посетиш његову кућу.

На тај начин радиш, уопште узевши?

Зависи, нема правила. Постоје упади које чиним само ноћу, када је то у удаљеним квартовима, пошто знам да ћу бити миран. Понекад то могу да урадим дању, око један сат попodne. Уопште узевши, нећу то да радим дању, чекам ноћ, чак зору, знаш, око три-четири сата, то је најбољи тренутак, јер више никог нема на улицама, чак цајкани спавају у то време. Али, никада не улазим у неку кућу када тамо некога има.

Како знаш да тамо никога нема?

То се одмах види, истина, када имаш навику. Прашина испред врата, или опало лишће, или новине нагомилане на поштанским сандучићима.

Улазиш на врата?

Када је то лако, да, извалим браву, или се послужим калаузом. Ако то не успе, пробам да прођем кроз прозор. Сломијем крило, са једним отвором, и прођем кроз прозор. Увек стављам рукавице да не бих остављао трагове, а и да се не бих повредио.

А аларми?

Ако је компликовано, баталим. Али уопште узевши, то су једноставне ствари, видиш их на први поглед, имаш само да пресечеш жице.

Шта најрађе односиш?

Знаш, када уђеш, тако, у кућу коју не познајеш, не знаш шта ћеш наћи. Мораш брзо да радиш, то је све, за случај да те неко примети. Дакле узимаш оно што се добро и без проблема продаје, телевизоре, стерео стубове, кућне апарате, или, пак, сребрнину, украсе, под условом да нису превише гломазни, слике, вазе, статуе.

Накит?

Не, често не. Поред осталог, када људи некуд оду, они не остављају свој накит за собом. Боце вина су, такође, занимљиве, то се добро продаје. А потом људи не обраћају много пажњу на њихове подруме, не стављају сигурносне браве, не надгледају толико шта се дешава. Затим, треба све натоварити, врло брзо, и потом отићи. Срећом да имам ауто без којег то не бих могао да радим. Или би, пак, требало да припадам некој банди, да постанем прави гангстер, шта ли. Али то ми се не би свиђало, верујем да они то раде више из задовољства него из потребе, желе да се обогате, траже максимум, велике пљачке, док ја то чиним да бих живео, да би моји жена и деца имала шта да једу, одећу, да ми деца стекну образовање, истинско занимање.

Када бих сутра нашао посао, одмах би престао да крадем, поново бих могао мирно да се враћам кући, увече, опружио бих се на кревету пре вечере, гледао бих сенке на зиду, не мислећи ни на шта, не мислећи на будућност, немајући страх ни од чега...

Сада, имам утисак да ми је живот празан, да иза свега ничег нема, као декор. Куће, људи, кола, чини ми се да је све лажно и намештено, да ће ми једног дана рећи, све је то комедија, то никоме не припада.

Тако, да не бих мислио на то, поподне, излазим на улицу, и почињем да ходам насумице, ходам, ходам, по сунцу и по киши, и осећам се као странац, као да сам управо стигао возом и да не познајем никога у граду, никога.

А твоји пријатељи?

Ох, знаш, пријатељи, када имаш проблема, када знају да си изгубио посао и да више немаш пара, у почетку су љубазни, али се после плаше да не дођеш да им тражиш новац, дакле...

Не обраћаш много пажњу, и једног дана приметиш како више никога не виђаш...Заиста, као да си био странац и да си управо сишао с воза.

Верујеш ли да ће поново бити као пре?

Не знам... Понекад верујем да је ово лош тренутак, да ће проћи, да ћу поново почети свој посао, у зидарству, или у електрици, све што сам радио, некада... Али такође, понекад, кажем себи да се ово никада неће завршити, никада, јер богати не уважавају оне који су у беди, ругају им се, чувају своје богатство за себе, затворени у својим празним кућама, у њиховим сефовима. И да би имао нешто, да би имао мрвицу, треба да уђеш код њих и да је сам узмеш.

Шта ти се дешава када мислиш да си постао лопов?

Да, дешава ми се нешто, то ми стеже грло и то ме сатире, знаш, понекад, увече, враћам се кући у време вечере, има само хладних сендвича, и једем гледајући телевизију, са децом која не кажу ништа. Онда видим како ме жена гледа, ни она не каже ништа, али изгледа тако уморна, очи су јој сиве и тужне, и сећам се шта ми је рекла, први пут, када ме је питала није ли опасно. Ја, рекао сам јој не, али то није било истина, јер знам да ће једног дана, то је фатално, бити проблема. Већ се, три

или четири пута, замало окренуло на лоше, људи су пуцали у мене из пушке. Обучен сам сав у црно, у јакни, имам црне рукавице и капуљачу, и захваљујући томе су ме промашили, јер ме не виде у мраку. Али једном, то је фатално, и треба, доћи ће то, можда ове ноћи, можда сутра, ко ће знати? Можда ће ме пандури ухватити, и провешћу године у затвору, или можда нећу моћи да трчим довољно брзо када буду пуцали у мене, и бићу мртав. Мртав. На њу мислим, на моју жену, не на себе, ја ништа не вредим, немам значаја. На њу мислим, и на децу такође, шта ће бити са њима, ко ће мислити на њих, на овој земљи?

Када сам још живео у Ерисеири, мој деда се бавио мноме, сећам се једне песме коју ми је често певушио, и питам се зашто сам се сетио ње, а не неке друге, можда је то судбина? Разумеш ли мало португалски? Овако се пева, слушај:

*O ladraõ! Ladraõ
Que vida e tua?
Comer e beber
Pašear pela rua.
Era meia noite
Quando o ladraõ veio
Bateu tres pancadas
A'porta do meio.*

Превела Мира Поповић

---

* САР – диплома квалификованог радника

Марио Енрике Лејрија

СЕНКА

Било је то управо за време годишње вечере у фирми када је Валтер осетио да га неко прати. За време завршног говора. Говорио је господин Рајмонди и у том је сенка пројурила оцртавајући се на тренутке у дну сале. Валтер је нагло осетио језу, изненада устао и, не сачекавши крај говора и аплаузе који би уследили, изашао је на опште чуђење својих колега.

На улици се осврнуо око себе. Мирна улица, осветљена, утонула у отмену ноћ, без трагедије на видику. На крају крајева, то је више био само његов утисак, та сенка која му се указивала, него заиста некаква сенка која га прати.

Полако је корачао тротоаром, припалио цигарету и погледао један излог са ловачком опремом, дивећи се једном величанственом тигру који је, у положају као да испушта зверски крик, рекламирао неку марку муниције за убијање зечева. И, наједном, то препарирано створење га је погледало, а сенка коју су предмети бацали у дно радње почела је, како је изгледало, да граби напред.

Валтер је направио корак уназад, сав у паници, сударајући се са једном девојком која му се пријатно насмешила. Промрмљао јој је да се извињава, малтене гутајући цигарету, загрцнуо се, плунуо и ужурбано кренуо напред.

Немогуће. То нема логике. Како, ког ђавола, један препарирани тигар... Очигледно, оно што је њега мучило био је умор.

Олабавио је корак, сав загрејан од неонске рекламе на робној кући „Булора”.

Људи су пролазили, сасвим обични, неки ужурбано, други шеткајући полако док не дође време да се врате кућама, час црвени, час плави, час жути, али сви на неки пријатан начин сасвим обични, пролазили су кроз неонску светлост која се разливала по тротоару.

Прешао је улицу, помало несигуран у пут на који је потом наилазио и скоро да је пао под један ауто који је бесно затрубио. На моменте је осећао као да га поклапа та заглушујућа сенка. Скочио је, без залета, на тротоар преко пута.

Гледао је ауто који је нестајао за углом и друге који су пролазили у том општем брујању бежања у слободу ноћи, све док се није осетио смиренијим, али способним да схвати где се налази. На улици, наравно, на путу до куће.

Запалио је другу цигарету и наставио. Мало испред је био „Родео”, њему добро познат бар. Ушао је, горећи од жеље за једним пићем и привременим предахом. Наручио је дупли џин-тоник са доста леда, ноћ је била баш топла. Полако га је испијао, тражећи било какво оправдање за то. Бацивши поглед на врата, видео ју је како пролази, јасно ју је видео, уплахирену и брзу, како за собом оставља ваздух да се таласа попут воде. Испео је џин и наручио други који је сасуо на екс. Не, није то ништа, само умор.

Платио је и изашао. Позвао је такси. Такси не, то је затворен простор, боље је ићи пешке. Хтео је да стигне кући, да се одмори. Требало му је да стигне кући.

Почео је да хода све брже и брже. И видео ју је. Била је тамо, на оним опустелим степеницама. Пустио је корак, али она је прва стигла до угла.

На углу је пажљиво осмотрио. Била је то његова улица; зграда, спремна да га заклони, била је тамо доле.

Она је наставила да га посматра са друге стране улице, та сенка скривена у сенци.

Почео је да трчи. С друге стране ју је видео како мили од врата до врата, из таме у таму, упорно га пратећи, у тишини.

Баш је хтео да почне да виче, али виде да је пред вратима зграде. Ушао је у зграду, сав задихан, али са олакшањем. Осврнуо се око себе. Није је видео.

– Добро вече, господине Валтер. Је л' Вам лоше? – заинтересовао се Жозуе, ноћни портир, препредено услужан.

– Добро вече, Жозуе. Није ми ништа. Само сам уморан. Долазим са годишње вечере на послу. Са шефовима и свим тим, знаш како је.

– Па, да. Те ствари замарају – сложио се Жозуе, мислећи да зна – доиста замарају, господине Валтер.

– Лаку ноћ, Жозуе.

– Лаку ноћ, господине Валтер.

Ушао је у лифт осећајући да се ослободио једног грозног догађаја.

Изашао је на десетом спрату. Ходник је био миран, блештав од светлости и спокоја. Отворио је врата стана и ушао.

Отишао је до бара, ужурбано је припремио један безопасно троструки цин без тоника и, удобно се сместивши на каучу, уживао је у њему полако, са једним потпуно новим осећајем задовољства и луксуза. Један добар сан и сутра ће све бити само повод за смех. А шта ако не буде?

Зевнуо је, осећајући се заиста уморним. Запалио је цигарету, испио преостали цин јежећи се од ужитка, одложио чашу и устао.

Упутио се ка спаваћој соби и отворио врата.

Сенка је устала са кревета и кренула ка њему раширених руку.

– Драги! Рано си дошао...

Превод са португалског Младен Ђирић

Мринал Панде

САОБРАЋАЈНА НЕСРЕЋА

Како је отац прелазио улицу, одједном се појавио неки велики аутомобил у коме су седели мушкарац и жена. Била је мркла ноћ. Аутомобил се кретао великом брзином. Оборио је оца и одјурио. Ускоро после тога он је умро.

Није било довољно времена да о одмах томе обавестимо старијег брата и све рођаке и познанике. После дужег времена мртвог оца је пронашла полиција. Његово тело је било изгњечено и блатњаво. Сви су говорили да би требало да се што пре сахрани, јер је била јако велика врућина.

Обред је био веома кратак. Дошли су сви које смо успели да обавестимо телефонски. Неки су коментарисали да је ионако већ доста стар те би можда убрзо умро. Био је кост и кожа. Како је тежак живот старог човека кад остане без жене? Тако се коментарисало. Брата су занимале само неке ствари. Питао је да ли је отац имао доста ствари. Рекао је да урадим онако како ја сматрам да је исправно. И још нешто – ако се у кући нађе нека фигура или бакарни предмети и сличне ствари, које имају неку историјску вредност, да мислим и на њега, иначе могу да радим како мени одговара...

Прошла је већ недеља дана од очеве смрти. Нашао сам његов сандук у који је годинама скупљао неке ствари. Из њега се осећао и очев мирис. Ствари су биле уредно сложене на гомилице. Било је ту неких белешки из студентских дана и неколико пожутелих старих породичних фотографија. На једној од њих седео сам деди на крилу, на другој сам са братом и родитељима, где скоро лежим. Таква је у то време била модерна

поза. Иза нас су били пехари који су освојени на неким такмичењима. Ти пехари су још увек ту негде. Док је мајка још била жива, стално их је брисала од прашине и равнала на полици у дневној соби. Било је ту и једно одело сашивено за братову свадбу, умотано у стари дхоти. Нашао сам и једну црвену плехану кутију од бонбона. У њој је било неколико дугмета. У цевчици за конач је била као крв црвена, зарђала игла и једна стара бритва. Између осталог у тој гомили било је и неколико крхких сувих нимових листова, који су ту стављени ваљда против мољаца.

Онда сам видео деду како седи поред кревета. Тихо је плакао, полако се њишући, као што се су некада у медресама муслимански дечаки њихали рецитујући молитве. Деду сам знао само са слике. Отишао је на онај свет пре него што сам ја почео да схватам. О њему сам знао по причању родитеља. Знао сам и то да је био правоверни брахман и да је до краја живота остао тврдоглав и непокоран, као што обично бивају такви људи. Када сам у детињству био непослушан и пркосио, говорили су да сам на деду не само личио, већ да сам наследио и његово понашање.

У детињству сам био доста тврдоглав. Родитељима је пре мене и после мене умрло неколико деце те ми је и мајка, која је иначе веома волела дисциплину, давала пуну слободу. Чуо сам да сам био утувио себи у главу да ножићем нарежем неко поврће за деду. Деда је у погледу јела био врло осетљив и није могао да једе нешто чега се пре тога дотакао неко други. Али онда ме ни он није спречио. Ножић је био веома оштар и зарио ми се у длан. До данас ми је остао белег на длану. Отац ми је причао да се деда онда наљутио и бацио нож у реку.

Кад сам се родио деда је частио цело село, купио је цео ман колача ладду. Био је сеоски писар, а реч службеног лица се онда још поштвала. Отац је причао како се за време бербе двориште увек напунило кукурузом и шећерном трском па је деда узимао за себе читаву

гомилу кукуруза који је после кувао и јео. Отац је био једно мирно створење. Можда баш такви бивају синови тврдоглавих очева. Миран је остао до краја живота. Какав карактер, такав и живот. Можда би и његова деца била таква, али ту се појавила моја мајка и она је све променила. Била је то ћерка пореског службеника, добро и домаћински васпитана девојка. Још је носила цвет у коси, како то раде младе девојке, и пошто је научила да шије и везе, одмах су је удали. Још је знала да пева лепо.

После мог рођења мајка је натерала оца да напусти село и да се преселимо у град. Плашила се да би у супротном случају њени синови остали необразовани сељаци, што је било сасвим вероватно.

Можда је о нашој златној будућности и о градском животу маштала далеко раније, док се још нисмо били родили.

Деда гледа своје руке и плаче, као да је управо у њима скривен разлог његовог бола. Покушавам да му кажем да престане, али немам снаге да изговорим. Он непрестано плаче. Ја ћутим.

Чуо сам од неких људи да је деду тај губитак толико потресао да се никада није опоравио. У град никада није отишао. Ми смо код њега одлазили преко лета. До миле воље смо јели манго и друго воће. Враћали смо се са огреботинама и са сељачким навикама, што је мајку страшно нервирало. Онда су кућу продали и ми смо постали варошани. У то време сам ишао ваљда у пети разред.

Мајка је завршила средњу школу и умела је лепо да чита и пише хинди, али је стално захтевала да ми што пре научимо да говоримо и пишемо енглески. Стално нас је упућивала на то да треба да читамо енглеске књиге и новине и да говоримо енглески течно и исправно. Наводила нам је као пример како лепо живе неки њени рођаци који знају енглески.

Отац клима главом и нешто говори. Не знам да ли је на његовом лицу бол или нам нешто пребацује. На глави има још увек ону стару браон капу, коју знам са слике. Мајци је та његова капа била страшно одвратна.

Пошто смо се преселили у град, одмах је мене и старијег брата одвела берберину да нас ошишају као што се шишају прави момци. И поред тога што се у нашој кући поклањала толика пажња варошком начину живота и понашања, отац није престао да носи своју капу. Против маме је дизао неколико побуна и са стрпљењем које имају тихи људи, није се никада предао.

Када сам ишао на полицијску станицу ради очеве леша, капе тамо није било. Ваљда је изгубио негде у блату. Дремљиви полицајац се наљутио што га будим и предао ми је очев леш. И он је рекао да је отац сам крив за своју смрт. Шта је могао да ради возач? Ваљда му је био дошао судњи дан, тако се изразио. Све је у рукама судбине. Ионако је био стар, да је остао у кревету, можда би му отказало срце те би и тако убрзо умро, зар не?

Деда према мени пружа своју мршаву руку са раширеним прстима. Та његова рука је као крвава шака на филмском плакату. Изгледала је јако велика у односу на његово слабашно тело. Не знам да ли нешто тражи или ми прети. Ја се повлачим.

Деда је имао једног старог коња који се звао Хари. Кад му се на нози појавила нека рана сви су говорили да треба да га се отараси, али деда на то није пристао. Када смо продали кућу, онда смо и коња продали, само за пет рупија неком Муштаку Алију, који је већ имао неколико грла. Хорију је код њега наводно требало да буде добро. Нико се није успротивио, мада су сви у селу знали да Муштак Али ради у граду као касапин. И други су му по мраку доводили своју стоку и живину, коју онако нису могли другачије да продају.

„Возач тог аутомобила је један утицајан човек. Знам му и адресу, али шта то вреди.”

Уствари стари људи су ионако изгубљени. Зар да му досађујем после толико дана? Хтео сам то да изустим, али сам се предомислио и додао:

„Добро, погледаћу...”

Деда, са рукама на коленима, пун надања посматра ме полузатвореним очима. Тако задивљено ме је некада гледала мајка када сам јој саопштавао резултат писменог задатка из енглеског. Надала се да ће једног дана од мене постати неко чудо, човек светске славе.

Са свим својим надањима и очекивањима мајка је једног дана умрла. Било је то у време када се старији брат спремао за студије у иностранству. Требало је да добије једну веома престижну европску стипендију. Мајка му је набављала књиге према списку који је добила. Једно вече у време кишне сезоне је баш носила кући књиге позајмљене из библиотеке Британског центра. Када је почела да пада хладна киша праћена градом, књиге је умотала у свој шал да се неби поквасиле, а сама се смрзавала. Због бескрајне штедње и одрицања, борбе између властитих жеља и мука, већ се упола смањила. Онда је докрајчила упала плућа.

Понекада размишљам о томе и долазим до закључка да смрт моје мајке и њена пожртвованост да свом сину набави књиге за студирање нису на крају довели до већег поштовања према њој, што је могао да буде последњи дар за љубав!

А очева смрт!

Ногом сам нагло затворио врата, закључао и изашао на улицу. Брат је мирне душе остао код куће и на тај разговор за додељивање стипендије није отишао. Ишао је касније на друге разговоре. Ни мој успех није био безначајан. Добио сам владину стипендију и отишао на факултет.

Отац је био на неки начин доста независан. Када су неки видели велике успехе нас обојице, говорили су:

„Камо среће да је ваша мајка доживела да види све то!”

Нас та сентименталност није много узбуђивала. Напротив, биле су нам досадне такве речи. Уколико смо раније мислили да пружамо радост родитељима, тога сада више нема.

Чим је брат одговорио на честитке, одмах убрзо је отпутовао у иностранство. За две и по године је завршио студије и онда је научио три страна језика, четири врсте куварске вештине, вратио се и оженио се. Са девојком се упознао на студијама у иностранству. Пошто су тамо имали неке административне проблеме око свадбе, венчање су обавили после повратка.

Ујутру су отишли код матичара, на брзину су се венчали, у току дана је био ручак у кругу породице, а увече већа прослава у друштву. Све на брзину и нигде никакво узбуђење. Музичарима су најпре рекли које песме и мелодије када да изводе. То ми је нека свадба!

Отац је од брата добио ново одело, али никако није пристајао да живи са њима у новом братовом стану, радије је изабрао да се смрзава у свом старом кућерку.

Деда се прозевом и пуцкетањем прстију тера духове. На крајичку уста му тече светла плувачка. Обрисао је дланом и сада се некако тајанствено осмехује.

Отац невесте није много обраћао пажњу на обичаје и навике, али у његовој кући су се служила веома укусна јела. За свечани ручак приликом дочека су била само обична пића. Сви келнери су били обучени у бела одела а на рукама су имали беле рукавице. Мирно и усредсређено су скупљали тањире. После јела су доносили у сребрним посудама топлу воду са комадићем лимуна за прање прстију. Кришом сам посматрао оца. Он ту воду уопште није употребио, само је нешто у себи мумлао. Јео је врло мало, можда баш зато што је било много прибора, са којим се није добро сналазио. На срећу то нико није ни приметио. Није то као на сеоској свадби где су тањире увек пуни и стално вас нуде да једете. Кући смо се вратили још пре девет. Брат је са невестом одмах отишао у свој стан. Отац није на то ништа рекао. А и

шта би. Па и када би нешто рекао, ко би га слушао? Женио се ваљда брат, свадба је била његова.

Деда седи на неком јастучету и из уста пушта дим, онда ставља бетел испод доње усне. Корача тихо поред мене.

Већина вредних ствари је распродата ради наших студија. Како би иначе могао да нас издржава отац својом мршавом платом? Нешто ствари, које нису продате, отац је дао старијем брату. Могло се претпоставити да мени припада све што је преостало.

Стојим испред виле брачног пара који је тог дана био у колима. На дрвеним крилима улазних врата је украс од месинга. Иза њих је широки добро неговани травњак. Изгледа да је то посао неког професионалног баштована. Кашљем да ме приметите.

„Сада је већ ожењен па нека се сам сналази. Тако се ради”, рекао је отац пред спавање, пошто се вратио са свадбе.

Била је ведрa ноћ пуног месеца. На месечини је отац изгледао некако чудно мршав и необичан. Нисам одговорио. Можда је само наглас размишљао. Шта сам могао да кажем? А онда смо обојица заспали.

Деда је стајао иза мене, у жбуњу издувао нос и онда се обрисао тананом марамицом.

Лагано притишћем звоно. Врата се отварају. Слуга који изгледа још збуњеније него наш отац, пита кога тражим. Улазим за њим у луксузан стан, какав је у својим сновима гледала наша мајка, све док није изгубила вид. На каучу седи жена мога брата, клима ногама и прелистава неки страни часопис.

„Учтиво је поздрави, старија је у породичном рангу,” мумла деда. Гледам крајичком ока. Деда се смешка и певуши масну песмицу о невести и деверу која се обично пева током празника холи. Узвишена жена окреће главу и пита на енглеском:

„Изволите, шта треба?”

„Можда ме нисте препознали?”

Чуди се, али не претвара се. Заиста се не сећа. Истина, колико ликова може човек да запамти у таквој гужви која влада на свадби?

„Изволите, седите.” Мора се признати да јој учтивост не недостаје.

Деда седи у ћошку, жваће бетел и упорно ме гледа лукавим погледом као стара сова. Раздраженост у мени ослабљује.

„Можда се не сећате, на свадби ме је брат представио...”

„Ах, да,” са олакшањем удара руком о мекано јастуче на својој бутини и гласно се смеје.

„Извините, слабо памтим ликове. Тог дана је била велика гужва.” Трепће својим лепим трепавицама, „Како је ваш отац? Ви сте на свадби седели за истим столом, јел’ да? Такав симпатичан човек.”

Онда се мало замисли, па настави: „Хоћете ли кафу или чај?”

Деда је с неповерењем климао главом.

„У ствари баш о оцу бих хтео да говорим са вама,” усне ми се суше те их влажим језиком.

Посматра ме испитивачким погледом, ништа не говори.

„I am sorry to hear that!” Учтиво клима главом. „Је ли био доста пијан?”

„Не, не схватате.” Хтео сам да кажем да отац не само да није пио алкохол, него чак ни кафу ни чај није пио. Ипак нисам ништа рекао. Изгледа некако сувишно да човек овде тражи неко разумевање.

„У чему је онда проблем?” Пошто то упита, окрену се према просторији која је била иза ње те нареди некоме да набави млеко за деду. Деда – значи њен син, односно не наш деда, већ његов праунук.

Кришом бацам поглед на деду. Лежи на поду и спава. Да ли упоште зна да је већ прадеда? Замишљен посматрам жену која седи преда мном. Можда то и није жена мога брата, можда ни ја нисам брат свога брата, ни

потомак свога оца! Можда је све то... Са чуђењем посматрам деду који лежи на поду и не могу да се освестим.

„Мој отац је прелазио преко улице и умро је пошто га је прегазио ваш аутомобил. Брата сам обавестио о његовој смрти.”

„Шта?” клима главом. „Зар је то био ваш отац? Сада реците, зар по таквом мраку ван пешачког прелаза! Зашто је прелазио прометну улицу кад није било зелено светло? То исто каже и полиција. Врло неодговорно! Блатобран је био доста згњечен, али нисмо хтели да тражимо одштету за тако безначајну ствар.”

Пали цигарету и дуго увлачи дим.

„Нисте рекли шта радите.”

Увлачи један дим за другим и посматра ме упорно и са истом строгошћу са којом је на дан свадбе наређивала својим слугама да пакују поклоне које је добила од свог оца.

Мало се колебам па онда стидљиво додајем:

„Ово је последња година, онда ћу можда да одем одавде...”

Погледала је на сат, а онда одједном устала:

„Извините, нисам знала да је већ пола шест. Извињавам се, треба да идем некуда. Мораћете и ви да одете. Жао ми је вашег оца. За блатобран не брините.” Стајала је поред врата. То је био знак да треба да одем.

Деда и ја смо изашли на улицу.

„Сада престани да досађујеш. Чуо си ваљда шта ти је рекла. Шта се ту може?” Био сам раздражен, али док сам успео да изговорим целу реченицу, моја раздраженост је нестала.

„Говори!”

Изненадило ме је како је моје питање звучало јадно.

„Да кажем то?” Смеје се деда својим безубим смехом.

„Реци.”

Деда у том тренутку дечјим покретом, какав је карактеристичан за живу пастирску децу, пружа руку

ка небу и устаје.

„Шта је оволиииико велико?”

„Наранџа!” одговарам ватреном брзином.

„Сад се брани!” Деда ме чврсто стеже. Гурамо се уз гласан смех.

Превод Светислав Костић

Мање познате речи:

Дхоџи, део одеће, платно које се омотава око бедара

Ним, врста тропског стабла – Мелиа азадирацхта

Брахман, припадник највишег слоја индијског друштва, традиционално – слој свештеника и учењака

Ман, стара мера за тежину, приближно 40 кг.

Ладду, врста слаткиша

Бетел, лист стабла бибера – Пипер бетле, који се жваће после јела.

Холи, хиндуистички пролећни празник

Кармен Ноелија Родригез (Венецуела)

НА ТРГУ

Када су, након напорног дана рада, Габријела и Ана изашле из фабрике, на улици их је затекао застој јавног превоза због којег нису одмах могли да се врате кућама. И док се решавала ситуација, одлучиле су да, као и већина људи, одахну на оближњем малом тргу.

За разлику од Габријеле, Ана није много марила за свој посао, зато није разумела, или схватала исувише озбиљно непресталне жалбе своје пријатељице која није одустајала од питања – зашто? Требало је да прихвати тај посао који није волела, који јој није приличио, који јој је толико гушио понос и срећу, ако заиста те речи чине део стварности, а нису биле ништа више од неког будућег изума и непостојеће. Живот је био велики парадокс за Габријелу; радити из нужде без икакве жеље – због плате. Живот се за њу жалосно сужавао на трамплeње за паре. Трампила је своју мирноћу, енергију, душу, одлагала стварне жеље у кутију коју није могуће досећи, јер није било средстава, ни добрих веза са људима на положају, ни могућности, ништа другог осим сталне потребе за новцем.

Ана није разумела Габријелу, и због тога је, без упозорења, сваки пут кад би њена пријатељица започела излагање идеја или незадовољства, скретала пажњу на некој другој ствари, а због тога је, на тргу, препуног због застоја у саобраћају, више волела да посматра окружење, смеје се у себи оним људима који су се чудно одевали, или се дивила особама доброг држања. Гледала је људе који су претурали по ђубрету у потрази за конзервама које су потом убацивали у велике вреће;

госпође са цегерима, пијанце, проститутке... На ове последње обратила је више времена:

Види ове жене – рекла је Габријели, дискретно показујући гестом усана – види се да су развратне; знаш да продају своја тела, сигурно траже некога који хоће њихове услуге. Сигурно ће сада некога убрзо пронаћи, већ како нико не може да крене кући.

Шта се саблажњаваш?! Мислим да сам иста, већ годинама чак и душу продајем...

Ана није разумела пријатељицу. Након што је за тренутак размислила о томе да се Габријела бавила проституцијом, угледала је сензуални миг оком који јој је упутио један господин у пролазу, насмешила се и одговорила јој, још уживајући у осећању бешумног ласкања што јој је упућено:

– Ти заиста причаш глупости!

Са шпанског превео Милан Балинда

Колин Таброн

НИШТА СЕ НИЈЕ ПРОМЕНИЛО

Ми писци смо осуђени да преврћемо земљу у потрази за закопаним несрећама, попут дивљих прасића који траже тартуфе. Било да је разлог катарза или мазохизам – патња је наш фах. Љубавне афере, жалосни догађаји, болести – све их преживљавамо, кажу, са осетљивошћу чији интензитет збуњује. Потом искоришћавамо (односно одајемо) све што нам се догодило. Ми комерцијализујемо сопствене неурозе. Чак их временом онако поседнички заволимо. Неурозе постају наша особеност.

Ето, представљам вам жену, која лежи у болници у Редингу (жао ми је али и неурозе испадају клишети-зиране). Лице јој је увек било бледо, тако да је тешко огонетнути да ли је, под болничком светиљком, то бледило јаче него обично. Зидови собе који је окружују су такође бели као и небо које се указује кроз прозор. Чак и изгужвани чаршав као и јастуци у које је утонула лице на свеж снежни нанос.

Кад је узмем за руку она тихо и нервозно застење и изненада задрхти гурајући стопало на доле као плесачица која жели да се подигне на ножне прсте. И након четрнаест година она изгледа неизмењена. Девојка које се сећам је била мало пунија а тршаву косу ошишану као код дечака заменила је егзотична кестенаста фризура чији праменови изгледају тамни на белом јастуку. Колико се сећам, кости на лицу су јој давале одсутан, чудан израз. Те кости изгледају нестварно крхке као да своју белину преносе на мишиће који једва да их покривају.

Она је неизрециво лепа, а израз лица, док јој се очи отварају не препознајући ме, одаје осећање незаштићености, које је пак тешко уочљиво.

„О, Боже!“ Прошапта.

„Жао ми је. Јесам ли те узнемирио?“

Немоћно се осмехнула. „Како си до ђавола сазнао?“

„Пуким случајем. Од твојих родитеља. Рекли су ми да си се вратила у Енглеску због операције и опоравка.“

Није одговорила. Уморним покретом извукла је руку из моје и спустила је на покривач. У прстима сам још осећао топлоту њене немоћне руке. Погледом је прелазила преко мог лица (У шта је гледала? Проређену косу, боре?) Избегавала је да ме погледа у очи. Питања су надлазила попут бујице. Нисам знао шта прво да питам. Ниједно од питања ми није изгледало умесно а она је одбијала да ствар олакша рекавши било шта. Само је лежала немоћно се осмехујући чак и када су нам се прсти на рукама укрстили.

На крају сам упитао: „Да ли је још увек у Хонг Конгу... твој супруг?“ Нисам био у стању да изговорим име Роберт.

„Да. Није могао доћи.“

Није желео, помислих. Уместо тога платио је засебни апартман у врхунској клиници. Кад сам се осврнуо и погледао по соби, једини знак пажње који сам уочио била је ваза са лалама на прозору као и дописница веселих боја коју јој је мајка послала. Истини за вољу мора се рећи да јој је у Енглеској преостало мало пријатеља након толиких година.

Прислонио сам њену руку себи на лице, из сажалења или по навици, ни сам не знам. Како да се понашам, шта ли је очекивала? Према њој сам се могао понашати само на један начин и било је касно да га на било који начин мењам.

Гледала ме је нетремице. „Ниси се променио.“

Гладио сам лице њеном руком.

„Ниси се оженио.“, додала је.

„Нисам.“ Осетих празнину у стомаку. „Чини ми се да се ни ти ниси променила.

Насмејала се на необичан начин. Гледала је у обресе свог танушног тела под чаршавом, додирујући длановима стомак. „Сада јесам.“ Тихо је рекла.

„Али операција је успела.“

„Да.“

Да ли због бледила (помало застрашујућег) или уобичајеног погледа пуног рањивости, или само због крхкости њеног тела под спаваћицом не умем рећи, осетио сам велики и бесмислен прилив нежних осећања. Устао сам до пола и лагано је узео за рамена. „Рекли су ми да није рак.“

„Не. Ендометритис.“

Наравно да сам знао. Потражио сам значење те речи. Претпоставио сам да је у питању израштај (у медицинским приручницима описан као црна мрља) који је, између осталог, онемогућио зачеће. „Јесу ли морали да уклоне... све?“

У тишини питање је добило на тежини и зазвучало је помало дрско. Четрнаест година је нисам видео. Била је удата. Осећао сам како јој рамена подрхтавају. Подигла је поглед и рекла: „Највећи део. Не могу имати деце ако на то мислиш.“

Да, љубави, баш на то мислим. Не само на твоју децу, већ и на моју (јер те још увек волим након свих ових година и нисам се могао оженити ниједном другом). Ти наравно мислиш да је мој тужни израз намењен само теби али он важи и за мене, за наше нерођене синове и кћери, децу која никада неће доћи на свет. Осећам да дрхтиш целим телом. Изненада, схвативши све, окрећеш главу и љубиш ми прсте. „Увек сам желела да имамо децу.“, кажеш. Гледам као ми сузе падају на чаршав.

Вече је. Враћајући се колима у Лондон, пролазим крај куће у којој је живела. Мора да сам возио истим

смером макар једном месечно читавих четрнаест година (кад год бих се враћао из посете родитељима) и при том бих ретко бацио поглед на њу. Њена породица ју је одавно напустила а фасада од жућкасте цигле, са које су гледали викторијански прозори, личила је на позоришне кулисе. Зидови су скривали заборављене успомене, у ходницима, дневној соби, у заклоњеном врту.

Застајем и притискам звоно. Ко год да отвори изгледаће као преварант и представиће се као пазикућа. Поново звоним. Звук је исти као и пре четрнаест година; као да старој кући јако крче црева. Знам да нико неће доћи и то је сад сасвим сигурно. Никога нема да замени деветнаестогодишњу девојку, која је обично тако живахно отварала врата да је изгледало као да их отвара нека невидљива рука. И увек би изненађено узвикнула „А то си *џи!*“ као да је очекивала неког другог или се бојала да нећу доћи.

Заобишао сам кућу у намери да уђем на врата која су водила у врт. Она се лако отварају. У том затвореном кутку пуном мириса готово да се ништа није изменило. Од широких врата, израђених по француској моди, два поплочана степеника воде право до живице пуне пролећног цвећа. Сиво-плави лишај патинира доњи део суседовог зида. Врт је једва неких тридесет стопа дуг и веома је узак. Иза мојих леђа црне се прозори на кући. Затварам полако баштенска врата и гледам низ стазу оивичену грмљем. Због нечега осећам страх. Све изгледа баш како треба близу места где сам ушао. Она залива биљке одевена у летњу хаљину (увек је лето), док њени дуги, нестрпљиви прсти држе канту која се ритмично помера горе-доле. Али неколико корака изнад, на месту које се не може видети са прозора куће, мала чистина у трави се приљубљује уз патинирани зид. Добро га се сећам иако га још увек не могу видети. Застајем међу грмљем. Осећам хладноћу и лаку мучнину.

Јер тамо, крај зида, на чистини (на коју још нисам ступио) стоји она, окренута леђима. Напета је и неспретна та деветнаестогодишњакиња. Одевена у стари карирани капут и цинс. Не жели да ме погледа. Руку гурнутих у цепове, она упира поглед у другом правцу.

„Ради се о Роберту, зар не?“

Она се упола окреће ка мени али нам се погледи мимоилазе. Бела контура њене јагодичне кости се оштро оцртава. „Ја одлазим.“, каже.

Тада чујем сопствени глас који звучи као да говори неко други; он чудно одјекује. Мени је двадесет година: нежан сам и одлучан. „Бићу овде кад се будеш вратила.“ Знам да стојим испод букве са црвенкастим лишћем, највећег дрвета у врту, јединог правога дрвета. Оно се шири изнад мене као да оваплоћује моју снагу. Подижем руке до пола како бих допринео целокупном утиску. Видим себе у њеним очима испод букве; стабло и моје тело. „Знаш да те волим.“ Она ме посматра. „Заувек.“ Био сам млад, наравно, сувише млад да бих разумео све што реч *Заувек* може значити (али, без обзира на све, имао сам право).

„Не говори тако.“, рекла је.

Желим да је досегнем, али раздаљина је огромна. Она изненада постаје некако туђа, безлична. „Волим те“, још увек изговарам док одлази.

Овај део врта се увек разликовао од осталих. На њему доминира патинасти зид. Осврћем са ка кући како бих био сигуран да ме нико не види. Сада сам улез, у сопственој прошлости. Идем натрашке пар секунди гледајући у празна окна, а онда се окрећем ка чистини. Ту нема ничег нарочитог. Ничег што би се могло променити; само цигле и трава.

Али нема другог дрвећа.

Нема места ни за једно друго дрво осим за стару букву црвенкастог лишћа. Зурим у празнину. Не могу рећи да сам изненађен. Чујем, међутим, туп ударац али негде даље; као да је нешто пало у суседној соби.

Гледам у траву тражећи дебло, али унапред знам да га нећу наћи. Никада га није ни било.

У томе и јесте невоља са нама писцима. Ми пишемо ове измиљотине ради сопствене заштите. (Маштовита особа на крају крајева може поверовати у било шта). Узбудио сам се тек када сам схватио да су нагомилане успомене заправо лажи. Све те године. Уместо букве тамо је једино круг хладног плавог неба. То је непромењено.

Зато ћу покушати да поново нађем истину пре но што главна прича крене. Док стојим тамо, све оно што ово место чини стварним – зид, трава – укључујући чак и мене (неспретног писца) има квалитет аутентичности. Шта је то што се заиста упамти? Нешто из младости, нешто што носи печат суморне свакодневице.

Страх. Крећемо се сувише брзо према коначности брака, а то не подносим (још увек живим животом адолесцента у свету бесконачних могућности: и живећу тамо вечно). Говорим јој о томе како требамо пробати да живимо одвојено. Осећај кривице у мом гласу убија нежност. Речи које изговарам на чистини неумесне су и раздражујуће а она прави нервозан покрет главом и полако постаје недоступна. Очи и тело се окрећу у другом правцу и сасвим изненада њена уска леђа и карирани капут делују страшно, попут отворене ране, а растојање од пет стопа између нас је непремостиво. Поново чујем себе како брбљам: „Знаш да те волим.“ (тек колико да се сачува минимум достојанства).

„Одлазим.“, каже она.

Ослањам се на зид попут крпене лутке. „Роберт...“

Али њу то нервира. Она виче у правцу жбуња не окрећући се. „Знаш да не марим за њега. Немој га користити као изговор.“

„Заиста те волим“, понављам slabим гласом.

„Не говори тако!“ узвраћа она и окреће се показујући своје неповратно измењено лице. И глас јој се променио. У њему се осећа некаква слутња. Као да је

још раније знала да ће се све ово овако одиграти. „За тебе је све фантазија, је ли тако? Не стварност. Све су само речи и поза. Романтика. Ти нити осећаш нити ти је потребно нешто или неко, зар није тако?“ Гледајући са горчином у небо понавља: „Зар није тако?“

Патња оних који не могу да воле је срамна и вредна презира. Али пошто сам већ оволико забраздио, покушаћу да се с њом поново видим у болници где одиста је и била.

Лице на јастуку се, одиста, веома мало променило. Фине и оштре кости само што не пробију танушну кожу. Па ипак, нешто сјаја је ишчилело. Прамење кестењасте косе оседло је пре времена. У цртама лица око устију огледао се опрез, чак злоба. Више није лепа, ако је икада и била. (Је ли била лепа?)

Седам поред ње. Гледам је док спава, али криомице, као да је нага. Уста су јој полуотворена а танке усне обликују тужни овал кроз који се чује пискаво дисање. Тамни полумесеци очних капака, склопљених већ петнаест сати, надвисују полумесечасте сенке испод очију како би створили две празнине где дужице ока треба да засијају – кожа налик на мртву пустињу испресецану сићушним пурпурним венама. Обрве сурово депилиране (никада их није пуштала да довољно израсту), а које личе на два усамљена акценатска знака, последње су препознатљиве одлике овог лица што подсећа на маску. Оно уосталом више и није младо.

Разговор са неким ко се није честито ни пробудио из анестезије личи на комуникацију са пијаним човеком. Нема никаквих уздржавања. Речи извиру у облику некаквог равнодушног шапата. Капци су сада широм отворени, без упозорења, и сиве ме очи гледају упорно мада помало растојено.

Она мрмља: „О, Боже! Како си до ђавола сазнао да сам овде?“ Суморно се осмехује. „Ово баш личи на тебе. Узвишени романтични гест. Да ли си мислио да сам на самрти?“

У преплитању наших прстију огледа се бесмисао. Измењујемо безначајне коментаре о њеном опоравку. Она презриво упира поглед у своје тело. Њена брбљивост (ако се тако може назвати) најједном нестаје и то као да јој одузима оно мало живота.

Док се нагињем да је узмем за рамена, покушавам да мислим на чињеницу да је не волим свим срцем.

„Јесу ли морали да уклоне... све?“

„Не могу имати деце, ако на то мислиш.“

Да, она заиста дрхти. Гледам је и покушавам да размишљам о стерилитету. Деца ми заправо не значе ништа: не могу да замислим како би моји потомци изгледали. Мишићи њених руку су танки и топли у мојим рукама. Не могу да смислим ништа паметно што бих јој рекао. Њен бол је једино што нас сада везује. Она потом почиње да се тресе, дрхтаји долазе дубоко изнутра, као код мотора који престаје да ради. „Увек сам желела да имамо децу.“ (Заиста је то рекла.) Затвара очи као да жели да избрише реалност мог израза и окреће главу да би ми пољубила прсте. Гледам како јој сузе падају на чаршав.

Прево Томислав М. Павловић

Михал Буковски

МИЛА

Такви ходници постојали су некада у студентским домовима, у радничким хотелима или у болницама – широки, хладни, безлични и негостољубиви.

Пролажењем кроз такав један ходник, стицао се утисак да су собе, које се налазе са обе његове стране, ту упркос својој вољи, на силу, да би желеле да се одвоје и осамостале, али не могу, јер их је ходник уклештио подом и плафоном, а уз то их заједљиво осветљава светлом пожутелим као стари зуби.

Наша соба налазила се на једном крају ходника, Милина – на другом.

Била је облика невеликог правоугаоника – у средини његовог краћег зида налазила су се врата, а дуж обе стране дужег стајали су кревети, полице за књиге и још нешто.

Светиљка са округлим, млечним абажуром, која је висила у средини, осветљавала је све јасним, али непријатним светлом.

На зиду десно од улаза постојао је отвор који води у суседну собу, последњу у том делу ходника – вероватно некадашња врата, мада без довратка. Отвор је делимично био заслоњен драперијом, немарно окаченом, дречаво плавом, уз то светлуцавом, попут завесе за туширање. Светлуцало је по њој оштро светло, које је допирало из суседне просторије.

Мила је стајала у дубини собе, испред ње Зосја, дебела као и увек, а поред Ктосја. Све три су окренуле ка мени главе када сам ушао, да ли се добро забављате, питао сам, јер ми се чинило да су некако полу-тужне.

Да, да, одговорила је Зосја, помало брзоплето, али она је увек била дебела и брзоплета.

Онда сам кренуо даље.

Ниво платформе одговарао је отприлике висини првог спрата. Свуда је било пуно прашине. Зна се – градња је у току.

До места где сам застао водио је, тачно вертикално, пешчани пут, типичан за све бараке – жут, изрован, пун побацих комада цигала, цеви и не знам чега још.

Дуж леве стране пута простирао се зид: дуг, бео, висок.

Висок чак до крова.

Са десне стране уздизала се грађевина. Издиференцирана, угаона архитектура, интересантна, али све је у сировом стању – црвене, голе цигле, рупе за прозоре, још увек неиспуњене рамовима, гледају на тај жути пут и на тај зид, бео, висок, све до крова, који је прекривао и читаву грађевину.

Али, тамо никада неће бити сунца – како се тамо може живети?

Нико није одговорио.

Можда ову градњу нико никада неће завршити?

Ушао сам у дубину, да бих видео изблиза.

Између спратова није било прекида – све се видело као на длану. Одозго је, као са балкона, могло да се гледа на нижи ниво, испусти су се преплитали са угловима, а зидови су били заптивени отворима и процепима, кроз које се могло загледати у поједине просторије.

У једном од тих отвора видео се лакат мушкарца који седи на фотељи од врбовог прућа, окренут ми леђима. Кошуља тог мушкарца била је плава, плава је био и дим из луле коју је пушио...

Шта он ту ради, није ли ова кућа још увек у изградњи?!

Мила је веома уморна – тако уморну је никада до сада нисам видео: очи су јој полусклопљене, црте лица укочене, реакције отупеле, види се да, чим седне, одмах заспи...

Јако журимо у собу.
Мила као да је све мање присутна...

САНДУЦИ

Ишао сам улицом.

Куће са обе стране биле су веома високе, старог типа – са великим капијама, великим прозорима и спратовима, међусобно удаљеним знатно више него данас.

Било је сиво.

Није било дрвећа, није било боја, није било сунца.

Нико није возио улицама.

И куће су биле сиве, мада не све.

Једна од њих била је црна – имала је сиве стубове, црну капију, црне прозоре.

Унутра је такође било црно.

У црном полумраку унутрашњости мало тога се разазнавало, нејасни облици се нису међусобно издвајали, један се преливао у други, нечујно су нестајали у црниту немог гла.

Били су то некакви дрвени сандуци, високи до пола груди, трапезасто су се сужавали навише, као гимнастичарске прескок-клубе.

На појединим сандуцима лежала су тела старих људи. Непокретна, прекривена преко главе безизражајним, изгужваним, готово сивим чаршавима.

Над једним од сандука, где није било тело, већ само изгужвани чаршави, надвијала се жена, можда из особља, у безизражајној, такође готово сивој кецељи. Надвијала се тамо где је раније могла да буде глава.

Једном, па још једном – као да се загледала, као да је мирисала...

Морао сам да прођем кроз ту салу.

Ишао сам тако, заобилазећи сандуке, излазећи из једне таме и урањајући у другу.

На једном од сандука, стари човек који је на њему лежао, покушавао је да устане и сиђе са њега на под, али, како то бива са веома старим људима, својим кратким, хаотичним, а истовремено некоординисаним покретима, уместо да се из њега исплете, заплитао се у чаршав све више.

Помислио сам у себи: како тако немоћне људе могу да стављају на тако високе сандуке...

Било је веома тихо.

СУНЦЕ

Стајали смо на неком од нижих спратова и гледали горе. Небо је било високо и пут до њега је водио кроз бунар, неправилно заграђен са свих страна. Не зна се одакле је у њега продирала сунчева светлост, допирала је до прозора на неком од спратова, ничице су се по њему разлепљивала, затим се одбијала и спуштала даље у дубину, да би се опет приљубила за следеће стакло. И тако, ето, иако изнад бунара уопште није било сунца, био је он пун светлости и полу-светлости, измешаних са пријатним полу-сенкама.

На нашем одморишту трчала су два, можда три Домаћичина пса. Један од њих био је нарочито смешан – малецак, бео, котрљао се као кугла изненађујућом брзином.

Одједном се појавио велики пас, вучјак или можда мешанац. Изгледао је зло и имао је зле очи и тек што се појавио, скочио је према мени – нисам стигао да се укочим, када сам схватио да он не јури ка мени: вучјак се није зауставио на мени, већ је свом снагом полетео ка малом белом псу.

Боже, узвикнуо сам, па он ће га прождерати!

Ма какви, видећете, рекла је мирно Домаћица, не скидајући лактове са балустраде одморишта, на коју била наслоњена.

И заиста: испоставило се да није вучјак био тај који је својом великом чељусти ухватио малог белог пса, већ је мало бели пас својим четирма шапицама опколио велику њушку вучјака и љуљао се на њој удобно, као коала на грани.

Појавио се Ески – у браон кожној јакни, безвољно се тетурајући, потпуно пијан. У потрази за равнотежом, покушавао је да се наслони на Мољу, која га је с одвратношћу одгурнула, па је Ескију преостао само зид – на зиду, међутим, није било ничег за шта би конкретно могао да се ухвати, па се резигнирано сручио на земљу и тамо пао у пијаначку несвест.

Хвала Богу, помислио сам, требало би му брзо скидати ствари, пре него што се пробуди.

Покушавао сам допрем до полице изнад њега, било ми је мало неугодно, али сам успео некако да дохватим кутију. Нажалост, то нису биле моје кутије – креде у њима биле су густо запаковане и по шест, а ја сам имао дебеле и по четири.

Ески се одједном тргао и сасвим трезним гласом изјаснио на тему економске ситуације. Зар се малочас претварао? Боже, такво знање...! Домаћица је радо прихватила разговор, али се јасно видело да то није тај ниво.

Изашли смо напоље.

Војници на тргу су се спремали за полазак. Стајали су лицима окренути према сунцу, па су жмиркали очима и тако чекали некога, можда команданта.

И још та прашина – ветар ју је дизао и непрестано бацао њих и видело се како мрдају главама, не би ли је се бар мало ослободили.

Стајали су постројени као на прозивци – чете у трореду, у војничким оделима, а поред, у двореду, заменици

команданата и, још више у страну, команданти појединих чета. Команданти и њихови заменици имали су црне униформе, услед чега су изгледали као механичари у радничким комбинезонима, али се боја њихових униформи сасвим добро слагала са необријаним лицима и разбарушеним, каквим год, косама.

Сунце је било изузетно јако, оштро је истицало сав умор на њиховим лицима и сву резигнираност.

Толико времена ван куће, без породице – помислио сам. Прићи ћу, стиснути им руку, захвалити, нису ли ме толико дуго бранили и посветили томе један део властитог живота – не би ли требало то да им кажем – да знам, да ценим? Да, наравно, али од кога су ме бранили? То питање ме је изненадило својом тачношћу – посматрао сам те уморне, обучене у црно, резигниране мушкарце и све више постајао свестан да заправо уопште не знам шта треба да радим.

И нисам ништа ни урадио.

Кренуо сам даље, тамо где су стајали Некакав, Мола и још једна жена. Када сам стигао – окренула се лицем према мени: па, то је Лињска, са којом сам једне године ишао у разред. Нимало се није променила, а нисам је видео сто година.

Баш лепо што је дошла.

Некакав је рекао: погледајте облаке – када су оволике рупе, не иде на добро. И заиста, облаци су били веома изражајни, меснати чак, али су прекиди међ њима били далеко изражајнији.

И био је у праву: није много прошло, кад је почела да нас гута густа магла. Слушајте, ухватимо се, треба причекати да прође, викнуо је Неки и тако смо и урадили – ухватили смо се под руку и, сва срећа, јер сам тренутак касније видео обресе Молине главе, стајала је тик поред нас.

Лињску и Некаквог више нисам видео, магла је била толико густа.

ТАШНА

Далеко у пољу, готово на хоризонту, налазила се ограда, иза које су се помаљали нејасни, тамни облици.

Мој пут је туда водио.

Приближио сам се огради – испоставило се да су облици, до тада нејасни, били стадо животиња, међу којима су већину чинили тамни биволи. Толико су били тамни и толико чупави, да су чак изгледали туробно, тим пре што су се кретали ниско погнутих глава, а у њиховим крупним, тамним очима није било ничега сем хладне равнодушности.

У стаду је трчало и неколико бронзаних коња – били су виши од бивола и јасно штрчали изнад леђа читавог стада, издвајајући се притом грациозношћу и деликатношћу покрета.

Читаво стадо се по диктату чувара окупљало негде у центру ограђеног земљишта, након чега је на команду сложено кретало силовитом брзином у правцу ограде. Тик пред ограду је кочило, подижући облаке прашине, а када се зауставило – окретало се и послушно враћало до места окупљања.

Понекад ова или она животиња није била у стању да укочи пред оградом и падала је на њу свом снагом. Петље мреже биле су јако велике, те ништа чудно што је један од коња, падајући на њу, протурио ван скоро пола њушке, пре него што се брзо повукао, нестрпљиво фрктајући.

Ужасно је дувало, па сам се вратио.

Терен нераван, прекривен живим песком, све више је завејавало, а пут је водио на доле, пошто су зграде биле на врху брда.

Помислио сам да, уместо да се све више заглибљујем у наслаге које је ветар непрестано изнова наносио, можда би ми лакше било да седнем и склизнем до доле по том песку, као по снегу или леду. Како сам помислио, тако сам и урадио, али сам истог тренутка зажалио – због неравнина тла сам се, спуштајући се, преврнуо на страну и заглибио се у некакво корито.

Све јачи ветар немилосрдно ме је засипао све више, а ја сам, лежећи, покушавао да ослободим ноге из тог песка и устанем, пре свега да устанем...

Добро је да ташну нисам изгубио у тој међави....

Превела са пољског Јелена Јовић

Ермис Лафазановски

РЕЧИ И АЛАТИ

Она је волела речи, ја алате.

Она именице, ја шрафове, она глаголе, ја мистрије, она предлоге, ја чекиће, она чланове, ја ексере, она заменице, ја шрафцигере...

У мојој радионици је било свега: наковањ, клешта, будак, маказе, чекић, теслићар, тесла, длето, тестера, мистрија, ренде, сврдло, менгеле, струг, турпија пила, ексери, рамови, шило, лим, метар... а ипак нисам имао неки посебан занат.

Она је, опет, у својој глави имала глаголе, именице, предлоге, заменице, слоге, префиксе, суфиксе...а ипак ни она није била неки језичар.

Од њених речи ја сам највише волео оне које означавају неке алате, она од мојих алата – само њихова имена.

Тачно је – били смо различити.. Али није требало да та разлика буде повод нити узрок да се посвађамо. Једноставно, требало је да свако гледа своја посла и можда би данас били заједно. Али, чини се да ни бог није могао да нам отклони тврдоглавост у коју западају несрећни по духу или неспретни у рукама.

Људи кажу „тврдоглав као магарац”, али греше јер треба да кажу „тврдоглав као човек”, јер магарац није тврдоглав, то је једино биће које се не покорава човеку. Човек, опет, своју тврдоглавост нема с ким да мери. Уосталом, Конески је нешто написао о магарцима, али се не сећам ни где ни када.

Да се вратим проблемима.

Када бисмо ишли заједно улицом ја бих се често сагињао када бих угледао неки шраф, па као да ће ми

притребати стављао у цеп. Она би одмах извадила једну малу бележницу из цепа и записала његово име. Када бих видео некога како поправља свој аутомобил застао бих и радознано гурнуо главу у мотор. Она би најпре записала марку аутомобила, а затим речи које би чула док би ми мајстори разговарали.

Када бих застао испред неког излога радње у којој се продају алати и са заносом пребирао у мислима шта имам и шта би требало да набавим, она би одмах вадила своју цепну бележницу и правила попис свих именица које би пред собом видеала у излогу.

Мени је њена манија подређивања речима изгледала неуобичајеном па, усуђујем се рећи, и смешном. С друге стране, моје интересовање за алате је њој изгледало као вечно понављање истог.

Узалуд сам покушавао да јој докажем да алатима можеш *нешто* да направиш док речима можеш само да се играш – она је увек имала довољно добро смишљен одговор у корист њених речи којима ме је често стављала у недоумицу.

Наше дубље саображавање започело је у тренутку када смо једне летње вечери сасвим спокојно шетали обалом Вардара и када смо било опчињени хиљадама светилки града које су се одсликавале у мутним водама. Рекох јој – сећам се да није било са неком посебном намером, већ зато што је то тако изашло из мене – да није било алата не би било ни Скопја. Она ми одмах одговори тиме да није било речи не бих могао ни да га замислим, а камо ли да га назовем, а још мање да изградим град. Дошло ми је да се смејем, али то нисам показао. Продужио сам да јој доказујем нешто што она очигледно још није била спремна да прихвати као истину.

„Можеш ли ти – рекох јој – да назовеш град градом ако није изграђен алатима?”

„А можеш ли ти да ми покажеш град ако речима није омеђен?”

„Да, али он ипак постоји.”

„Не постоји док није назван:”

Тада још нисам био свестан, али ми смо покушавали да изградимо град од речи и алата.

Колико год чудно изгледало ми тада нисмо били деца, већ нас беше ухватило и средње доба.

Претходне расправе су завршавале тако што би она отишла на неколико дана или недеља на неки непознат семинар или конгрес – бар би ми тако рекла – а ја бих се затворио у своју радионицу и састављао плакаре, ормаре, ормариће, фиоке, сточиће и друге потрепштине. Затим би смо се поново срели и изашли и поново свако са својим врлинама.

Овог пута нити је она отишла на неки семинар нити сам ја израдио неку потрепштину. Одлучисмо једном за увек да докажемо ко је у праву. Одредисмо рок од недељу дана – да свако направи *нешто*. Било алатима или речима. Нешто што ће бити довољно убедљиво да разубери оног другог у његове ставове. Речено – учињено.

Свако је за себе био убеђен у то да онај други нема никаквих шанси. Ја сам, на пример, мислио да ће, чак и да донесем нешто најситније, на пример малу кутију за накит, то бити нешто, нешто што се види и додирује, нешто стварно. Она неће моћи да ми донесе ништа што ће бити састављено од речи, а да ја могу да га држим у руци и на крају крајева да ми послужи за нешто. Био сам скоро срећан у слатком очекивању победе.

Отишао сам кући и у заносу какав само почетник може да има, затворио се у своју радионицу.

Подигох мистрију – али је оставих; узех затим чекић – али га баталих; извадих ренде – али га вратих; узех ексере да кујем – али их оставих. Нисам знао шта да направим, нисам имао никакву идеју. Ништа ми није падало на памет, ништа величанствено чиме могу да потврдим своју сујету, нешто ауторитативно, нешто несрушиво што би посведочило и будућим генерацијама о мом постојању.

Тако ми је у тражењу идеје прошло неколико дана у којима сам муњевито размишљао шта ли ради она, да ли већ има неку идеју.

Искрено, велика је била вероватноћа да је она већ имала неку идеју, али ме је исто тако тешила помисао да неће имати достојно извођење. За разлику од мене који сам одмах могао да почнем било шта.

Узех даске, ексере, лопате, шрафове, шрафциgere, гипс, цемент, распоредих око себе, али ми ништа није долазило. Могу чак да кажем да ми је бежало.

Одједном се досетих да би било најбоље да реализујем своју прву идеју – дрвену кутију за накит и то ће бити довољно.

Да, шта фали дрвеној кутији за накит или за чување колача или других драгоцености?

У договорено време, тужни али смели, нађосмо се на једном напуштеном полигону за војне вежбе, који је представљао најадекватније место за образлагање наших широких замисли.

Како сам и претпоставио – она је дошла са рукама у цеповима.

Било је више него очигледно да је она изгубила.

Био сам сигуран да шта год ми рекла речима, шта год саставила, шта год направила од именица или глагола, биће то само низање речи које ће ветар разнети васионом и никада се више неће вратити. А тамо, у васиони нека раде шта хоће.

Ја достојанствено извадих кутију за накит и поклоних јој је. Затим је упитих да ли је коначно уверена да сам у праву.

Зачудило ме је то што је, уместо да се каје за своју неумереност у изјавама, била насмејана и ведром како је никада нисам видео. Све време је климала главом у знак одобравања за оно што је произашло из мојих алата, али ипак нешто није било у реду, нека језа ме је подилазила. Упитих је шта је она направила од речи. Ништа није одговорила, само се је померила двадесетак метара

и показала једног средовечног мушкарца са брковима.
Он је чекао. Она ми рече да тај човек што је чека воли
ноте: осмине, четвртине, шеснаестине... – и оде с њим.

Глупости!

Ко је још видео да се речима и нотама, град изгра-
дио?

С македонског: Радомир Виденовић

Жан-Мишел Рабате

ЛАКАНОВО ОКРЕТАЊЕ ФРОЈДУ

Пошто говоримо о Лакану, а стога и о психоанализи, почећу причу личним присећањем, скоро исповешћу. Наслов би се могао позајмити од романа Милана Кундере, *Шала*, пошто је све почело луцкастом шалом. У јесен 1968, када сам био студент на *Ecole normale supérieure*, пречуо сам своје пријатеље како припремају једну од карактеристичних смицалица које су некад биле привилегија те француске катедрале учења. Сазнали су, уз нервозну завист, како ће чувени психоаналитичар бити доведен до улаза у школу, где ће се појавити са лепом женом под руком, те се потом упути до кабинета Луја Алтисера, који је тада био административни секретар школе. Насупрот свакидашњем стилу студентског живота, Лакан је био познат по привлачењу масе људи из бољих четврти града, шарене дружине интелектуалаца, писаца, сликара, феминиста, радикала и психоаналитичара. Било је једноставно преспојити звучнике спојене са његовим микрофоном. На брзину је склепана трака са снимцима животињског цвиљења и порнографских уздаха. Требало је видети како ће предавач и његова публика реаговати на овај безобразлук; пошто нисам имао времена да завршим ручак, следио сам заверенике и даље носећи незавршену шољу киселог млека. Стигли смо касно (наша је трака требало да буде емитована пред крај предавања) у препуну салу, у којој је, на првом реду клупа испред ниског подијума, било постављено на десетине магнетфона. Лакан се шетао и говорио у шуму микрофона; иза њега је била табла са натписом „Суштина психоаналитичке теорије је дискурс без речи.” Било је јасно да је

просто призивао наш груб прекид! Баш када сам улазио у просторију, Лакан је почињао расправу о теглама сенфа, или да будем прецизан, о тегли сенфа, *l'pot d'moutard'*. Његово је излагање било неравно, усиљено, пророчанско. Прве реченице које сам успео да забележим, упркос обамрлости после оброка, биле су:

Ову сам теглу назвао теглом сенфа како бих указао на то да, пошто није неопходно да у њој и има сенфа управо због тога што је празна, она добија вредност као тегла сенфа. Наиме, то је због тога што је на њој написана реч „сенф”, а „сенф” овде значи „морам да касним” („must tardy be”) [*moult me tarde*], јер ће, заиста, ова тегла морати да почака пре него што почне свој бесмртни живот као тегла, живот који почиње тек када на тој тегли постоји отвор. Управо је у тој форми ми налазимо у археолошким ископинама када претражујемо гробнице у потрази за нечим што ће нам показати стање цивилизације.

Ово је звучало дубоко, дадаистички и смешно, али се нико није смејао, чак ни смешио. Стајао сам сучелице остарелом глумцу (Лакан је тада имао шездесет седам година), чија је и гардероба помало личила на костим комичара из кабареа, са шик сакоом у стилу Маоа, распареном кошуљом и најмучнијим замисливим начином излагања, које је било прекидано уздасима, шиштањем и смехом, и понекад се успоравало до замишљене станке, а понекад убрзавало до кулминације у једној реченици пуној игара речима. Занимљиво је било да га је у потпуној тишини слушала публика решена да не пропусти ниједну реч. Ја сам заборавио своје кисело млеко, незгодно полупуно или полупразно, које сам држао у руци: претворило се у урну. Отприлике сам знао за популарну етимологију речи *moutarde*, која је наводно потицала од *que moult me tarde* (морам пуно да

касим) (приписивана једном од војвода Бургундије, што ћу и проверити неколико година касније када сам почео да предајем у Дижону, на првом академском положају без сумње зацртаном тим злослутним реченицама), али нисам знао да је Лакан потекао из династије произвођача сирћета, те да им је једна од специјалности била фини сенф. Током предавања био сам сведок типичне серије виртуозних асоцијација које су узлетале од тегли сенфа, како би се сучелиле са посмртним посудама и њиховим карактерисањем читаве цивилизације. Лакан је индиректно цитирао Хајдегера о размишљања о бокалима као алегији уметничких дела, а онда достигао врхунац са Данаидама и поређењем Панових фрула са празним бурадима, и то све у неколико реченица од којих је застајао дах. Његове су речи кружиле у неспутаном тематском клизању, које је било још запрепашћујуће због његовог врло особеног изговора: систематично је избацивао неме гласове *e* (*e muets*), и на тај начин, акцентом који је звучало старомодно, али пун париске позоришне врцавости (*gouaille*), додавао нова дозвучја свакодневним изразима попут *l'pot d'moutard*. Много касније открио сам да се Лакан играо речима не само на тему сенфа и сирћета, већ и на ширу концептуалну категорију „зачина” („condiment”), што је била реч коју је увек изговарао са показном заменицом *ce*, говорећи „*ce condiment*”, израз који се могао чути као *ce qu'on dit ment*: оно што се каже је лаж, говоримо само лажи. Лажи и истина су прошле кроз отвор на тегли сенфа, без сумње захваљујући опсценом дозвучју речи *con* (*sunt* – пизда). Путем тегле сенфа упознао сам се са кривудававом логиком означаваатеља.

Док је дошло време за нашу малу зврчку, ја сам био освојен гласом предавача и поклањао сам пуну пажњу ономе што је говорио: да је и даље сматрао себе структуралистом иако је мода почела да се мења (ово је било 13. новембра 1968), да је био усред конструисања модела у коме су се фројдовски концепти као што је *Lust*

комбиновали са марксистичким концептима као што је *Mehrwert* (вишак вредности) како би настао нов концепт *Mehrlust* или „вишак уживања”. Надао се да би такав концепт могао објаснити социјалну функцију симптома, при томе се наравно упуштајући у римујући сленг, те повезујући израз *mère verte* („зелену мајку”, когод да је она била) на *Mehrwert*. Тако, када су уздаси и гроктаји коначно дошли, никог нису посебно узнемирили, а Лакан се чак одобравајући осмехнуо, као да је очекивао такав подсмешљив поздрав, ако не и нешто увредљивије. Цвиљење је брзо искључено и он је наставио да говори. Непотребно је рећи да сам следеће недеље на време дошао у салу Дисан и додао свој микрофон међу остале. Оно што нисам знао је да сам пратио општи тренд који ће у року од неколико месеци довести већину генерације маја '68, све те политичке бејби-бумере који су свој рат водили на барикадама, на лакановска предавања, читалачке и дискусионе групе. Лаканов глас, његови пренаглашени покрети и необузвано говорништво које није презало од опсцености или масних вицева, све то га мени повезује са сликом старог вође кога су одбацили млади, и који је након периода интензивне сумње преживео политичку олују и тада одлучио да је време да се повуче. Нарочито када се сада посматра са дистанце, Лаканов живот по много чему личи на де Голов, иако његово ослањање на „младу гарду” у покрету који је основао значи да би могао бити виђен као анти-де Гол психоанализе.

Оснивачи дискурсивности

На другом предавању током семинара, Лакан је коментарисао политичке преврате који су се десили претходног пролећа. Процењујући мајска „дешавања”, изјавио је да је оно што се десило било *prise de parole* (узимање речи), иако није „освојена” никаква Бастиља.

Студенти су се на улици борили за Истину, истину која се може колективно изрећи. Али, поновио је, Истина говори само кроз припремљену, измишљену персонификацију (Лакан ће имитирати ову фигуру говорећи „Истина рече: жЈа говорим“ у неколико наврата). Пошто истина никад не може бити потпуно доступна, студенти маја '68. су желели да организују „штрајк истине“ и разоткрију начин креирања социјалне истине. Лакан је остао скептичан и циничан, говорећи младој публици (приметио је да су га они који су имали двадесет четири године боље разумели него старији) да ће и они ускоро учествовати у увећавању академског знања, знања које се убрзано претварало у робу. Неколико предавања након тога, Лакан је доста помпезно поздравио нову годину – као што је рекао, „69“ је много бољи број од „68“ – скрећући пажњу на чланак професора лингвистике Жоржа Мунена, објављен у *Nouvelle revue française* као критичка анализа Лакановог стила.

Овај кратак чланак је вредан прегледа, јер је упркос боцкању и унижавању од стране експерта лингвистичке теорије (уопште узевши, Лакан је оптужен да није разумео Сосирове теорије) у неколико случаја био у праву. Чланак под насловом „Неке особености стила Жака Лакана“(1) оправдава одлуку приласка Лакану путем лингвистичке и реторичке анализе цитирајући Лаканово изједначавање „стила“ са „личношћу“. Стога је изгледало легитимно анализирати Лаканова одступања од стандардног, те из тога извести читав метод. Како би описао оно што је често називано Лакановим „маниризмом“, запетљаном синтаксом коју је аутор унапред одбранио као „Гонгоризам“, поетски манир који ће читаоце натерати да пажљиво прате док их потапа у течне двосмислености несвесног дискурса, Мунен је набројао неколико необичности у психоаналитичаревом коришћењу вокабулара и синтаксе. Почео је са француским предлозима попут *à*, *de*, и *pour*, који су коришћени на врло особен начин: Лакан би системати-

чно замењивао уобичајено „зато што,” *parce que*, нејасним *de se que*, или исто тако често *pour se que*. Дуго времена, чак и после његове смрти, лакановски се текст могао одмах препознати по нарочитом коришћењу *sauf à*, након чега је следио инфинитив, уместо *sauf si*, након чега би следио коњугован глагол, са значењем „осим ако...,” као и по коришћењу глагола *pointer* уместо *designer* са значењем „показати”, „указати” и „односити се на”. У својој жељи за модалношћу по сваку цену Лакан је уживао у синтактичким перифразама попут *pour autant que* (са значењем „док год је”, „иако је”), често суженим на нејасне изразе попут *à se que* или *de se que*.

Уопште узевши, наставља Мунен, Лакан није ништа волео више него опскурне архаизме, поетске инверзије, или необична друга значења речи позајмљених или из немачког или латинског језика. Погрешно претпостављајући да су ове девијације последица ране билингвалности, и именујући Малармеа као очигледног литерарног модела (попут Лакана, Малармеов особени стил није био последица породичне билингвалности, већ у великој мери последица живота проведеног читајући дела немачких и енглеских писаца), Мунен је приметио осетан пораст учестаности ових околишања; по њему, предговор *Списима* из 1966. се граничио са пародирањем самога себе. Мунен је желео да озбиљно промотри не само значење већ и барокни језик једног од Лаканових најзначајнијих и најсистематичнијих есеја, „Фројдовска ствар”, са поднасловом „или смисао повратка Фројду у психоанализи”, веома реторски текст изговорен у Бечу 1955, а издат 1956. У овом предавању откривамо не само говор од три странице који изговара Истина лично, већ и врло запетљан закључак на крају пасуса који у густој прози крије потопљен четворац у класичном римованом александринцу:

Актеоне, превише крив да би ловио богињу,
ловину која те хвата, о ловче, сенко која постајеш,

пусти чопор да прође без убрзавања корака,
Дијана ће препознати прави лик паса... (Е, стр.
436)(2)

Муненова забринутост је изгледала оправдана, и чак неизбежна: да ли је Лакан био фрустрирани песник, пост-хајдегеровски мислилац који се изражава несхватљивим епиграмима, психоаналитичар који је желео да револуционизује цело једно поље знања, или само шарлатан?

Истини за вољу, Мунен је контрастирао оно што је видео као претерану театралност помпезног стила која је сугерисала слику претенциозног клоуна, са оним што је знао о Лакановој личној отворености, професионалној чврстини и приступачности. Такав стил је, изнад свега, требало да провоцира, и на тај је начин форсирао коментаторе да претерују, налик особи коју су иза тог стила видели. У Муненовом опису шепурење стилем као таквим подвлачило је програм сумиран у три главне ставке: науком, пошто је Лакан трансформисао Фројдове мисли у алгебарски систем (Мунен се питао да ли су математички или логички модели заправо само метафоре); филозофијом, или постхегеловском или неомарксистичком – Мунен је указао на често али неконзистентно коришћење израза „дијалектички”; и новом системском чврстином у дискурсу психоанализе захваљујући увођењу главних концепата лингвистике – и то је било оно, што је Мунен, забринут за своје поље рада, напао. Не само да је Лакан погрешно разумео Сосиров концепт знака, већ је и без разлога привилеговао означаватеља и оспорио га симптомом на начин за који је Мунен мислио да представља скривену игру речима на „сигнифицант” (за сваки симптом се сматрало да је *significatif*, те отуда *signifiant*). Мунен је показао колико касно је Лакан ушао у структуралистичку лингвистику и како ју је пригрлио са слепом страшћу почетника који искривљује оно што није у пот-

пуности схватио. Последња увреда се налази при крају, када Мунен осуђује чињеницу да Лаканов утицај на младе филозофе који похађају *Ecole normale supérieure* та институција превиђа или охрабрује. По њему, због Лакановог неоправданог престижа, изгубљено је десет или петнаест година чврстог, темељног истраживања на пољу лингвистике. Ова последња изјава ће имати последице, јер заиста, крајем пролећа 1969. Лаканов семинар бива отказан. Фласелије, нови директор *Ecole normale supérieure* га је прогласио непожељним. Последње предавање семинара било је посвећено оштрим политичким примедбама које су осуђивале директорову двоструку игру, која је довела до хаотичног протестовања у његовој канцеларији, што је представљало прикладну слику Лаканових конфликтних односа са скоро свим службеним институцијама. Лакан је, више корачајући путем председника Маоа, који је стално користио млађе генерације као оружје против старе гарде, него путем де Гола, који је са висине одбацио Француску као земљу којом је немогуће управљати, без сумње започињао своју сопствену културну револуцију.

Лаканова револуција се, међутим, одвијала више у име Фројда него Маркса, иако је Лакан једно време тежио постизању синтезе Маркса и Фројда након што је на сва звона објавио свој „повратак Фројду” почетком 1950-тих. Типично, када је у јавности помињао Муненев есеј, Лакан није покушавао да се одбрани или оправда. У шали се подсећао да је почео своју каријеру пишући о проблему стила (3) и како би требало да поново прочита свој текст да би се просветлио. Одбацио је читав чланак и задржао равнодушност; међутим, једна га је примедба погодила у живац. Мунен је написао: „Уживајмо у мирној бретонској величанствености [*la majesté tranquillement bretonnienne*, реферишући се на Андре Бретона] са којом Лакан каже: Фројд и ја” (S JL, стр. 87). Овде он није цитирао Лакана, већ је сумаризовао суштину странице „Науке и Истине” из *Сјиса*,

теоријског трактата читаног студентима – и без сумње извора Муненове критичке примедбе о Лакановом негативном утицају на *нормалце* (*normaliens*), студенте *Ecole normale supérieure*. У свом тексту Лакан звучи још претенциозније: не само што тврди да само он „говори истину о Фројду, који пушта истину да говори под именом несвесног”, већ и додаје своје име после Фројдовога, као правих оснивача психоанализе: „Али нема друге истине о истини ове врло јасне поенте до личних имена, имена Фројдовога или мог...” (Е, стр. 868). Мунен је био прилично саркастичан када је подбадао своје читаоце да отворе *Списе* и у пасажу извађеном из контекста нађу још један симптом Лаканове неиздрживе грандиозности.

Лакан је разоткрио Муненову критику као реакцију завидног ривала, некога ко ће приметити: „Па тај тип мисли да је неко и нешто!” Потом се запитао зашто би Мунен, који је у чланку признао да није разумео Фројда нити је за њега у најмањој мери марио, исказао тако претерано поштовање оснивачу психоанализе. Како би снажније пренео своју поенту, Лакан је цитирао причу коју је причао раније, током првог семинара који је давао на *Ecole normale supérieure* марта 1964, чувену анегдоту о лименој конзерви која плута на површини воде. 1964. Лакан се бавио разликом између ока и погледа, новог концептуалног пара који му је сугерисала Мерло-Понтиова постхумно издата књига, *Видљиво и Невидљиво*. Како би пружио илустрацију из личног искуства, присетио се сцене, приче о пловидби чамцем, када је као младић пратио групу пецароша. Један од њих је показао на празну конзерву од сардине која је плутала по површини и сијала се на сунцу. Потом је рекао Лакану, „Видиш ону конзерву? Видиш је? Е, па она не види тебе!” и праснуо у смех (S XI, стр. 95). Лакан, врло свестан да је пецарошево задиркивање значило да је он, градски туриста, улез у групи активних радника, додао је, прецизирајући, да иако га

конзерва није видела (*voir*), заправо га је све време посматрала (*regarder*). Конзерва сардина скупљала је светло, без којег не можемо ништа да видимо, алегоризујући идеју Другог погледа који нас посматра када, пошто само видимо предмете у нашем пољу перцепције, не обраћамо пажњу на поглед који споља окружује и њих и нас.

Јануара 1969, смелом прерадом алегорије, конзерва сардина обухватила је и Фројдов поглед, јер је Лакан као одговор Мунену упутио следеће: „Однос између ове анегдоте и “Фројда и мене, оставља отворено питање где ја смештам себе у овом пару. Тако, будите сигурни, ја себе смештам увек на исто место, на место на коме сам био, и где сам још увек, а то је жив. Фројд не мора да ме види (*me voir*) како би ме посматрао (*me regarder*).”⁽⁴⁾ Лакан није само тврдио да је Фројд мртав, док је он жив, што би била неелегантна тривијалност. „Жив” у овом контексту подразумева очување нечег живим унутар традиције која је у опасности да постане мумифицирана. Лакан је у циљу предупређења овог ризика стално призивао живу „праксу” психоанализе. А шта се то одржава живим? Говор, језик, медиј без кога психоанализа не постоји, медиј који се мора разумети повезивањем Фројдових открића и оних из лингвистике. Будући да живи у свету чије су се епистемологије промениле, Лакан „види” нове ствари развијајући нове концепте попут *objet a* (ово је објекат како га дефинише психоанализа, нпр. „објекат фантазија” или „објекат жеље”). Међутим, ово може успети само ако се прихвати да је поље отворио неко други, чији поглед и потпис не смеју бити испуштени из разматрања. Име Другог ко је, пре свега, писао текстове, је име Аутора коме се Лакан стално заклињао да ће се вратити, али не као имитатор. Могао је да види и говори истинито јер га је Фројд и даље „посматрао”.

Месец и по дана касније, један други догађај у Паризу дозволио је Лакану да још више продуби своју

везу са Фројдом. 22. фебруара 1969, Мишел Фуко је давао своје утицајно предавање „Шта је Аутор?” на Collège de France. Лакан га је саслушао са интересовањем и учествовао у општој дебати која је уследила. Потом је то предавање прилично детаљно поменуо на свом предавању четири дана касније. У својој типичној ерупцији *que* и *de*, Лакан се присетио свог *Семинара о Етхици*, чије је издавање разматрао иако је одложено до после његове смрти. Током говора, Лакан је цитирао изразе које је користио Фуко, као што су „Фројдовски догађај” и „функција Аутора” (5), док је сумирао своју дискусију са филозофом. Такви термини потичу од Фукоовог мајсторског мапирања ауторитета. Фуко је покушавао да разлучи своју позицију, доста ближу новом историцизму, од позиција критичара попут Роланда Бартса, који је 1968. тврдио да су аутори „мртви” пошто су само играли улогу буржоаских власника значења. Не признајући право ниједног појединачног аутора на власништво над значењем, Фуко објашњава да је неопходно да извесна имена служе као референтне тачке, тако дефинишући функцију Аутора, нарочито када се ради о „проналазачима дискурсивности” или „покретачима дискурсивне праксе”, међу којима пре свега фигуришу Фројд и Маркс.(6) Фуко, који је још 1962 показао упознатост са Лакановим тезама,(7) јасно алудира на Лакана када тврди да је „неизбежно да се они који се користе таквим дискурсом морају жвратити корену” (LCP, стр. 134). Фуко објашњава да повратак основним текстовима не индикује постојање само неадекватности или празнина, већ трансформише дискурсивну праксу која управља читавим пољем: „Студија Галилеових радова може променити наше знање историје, али не и науке, механике; док поновно испитивање Фројдових или Марксових књига може променити наше схватање психоанализе или Марксизма” (LCP, стр. 137-8). У свом предавању, Лакан са дозом поноса тврди да „ниједна особа данас жива није више него ја

допринела идеји жповратка', нарочито у контексту Фројда.”(8) Међутим, не упушта се у расправу коју је Фукоова оштра епистемолошка процена учинила још јаснијом: Марксизам и психоанализа још увек немају статус експерименталних наука пошто још увек дугују текстовима оснивача, оснивача који су у задужбину оставили будуће стратегије које су обележене и будућим сличностима и разликама:

Они [Маркс и Фројд] су очистили простор за увођење других елемената сем својих, али који свеједно остају на пољу дискурса који су започели. Када кажемо да је Фројд основао психоанализу, не мислимо само да се концепт либида или технике анализе снова појављују у радовима Карла Абрахамса или Мелани Клајн, већ да је то омогућило постојање извесног броја разлика у односу на његове књиге, концепте и хипотезе, које произлазе из психоаналитичког дискурса. (LCP, стр. 132)

За разлику од научних проналазача, „оснивачи дискурсивности” не могу бити оптужени за грешке – Фуко чак пише да „не постоје жнетачне’ изјаве о раду ових оснивача” (LCP, стр. 134) – али управо из овог разлога њихове теорије захтевају константну реактивацију; оне су продуктивне због постојања многих „конструктивних пропуста” који захтевају бескрајно враћање корену. Тај корен се не дефинише процедура или провером истине; насупрот томе, он је порозан, пун шупљина и рупа: повратак „је увек повратак тексту као таквом; специфично, примарном и неукрашеном тексту са обраћањем посебне пажње на оне ствари које се виде у прорезима текста, у његовим рупама и недостацима. Враћамо се тим празним просторима који су били заклоњени пропустом или сакривени у нетачном и варљивом мноштву” (LCP, стр. 135).

Фуко јасно каже да „повратак” не повлачи за собом имитацију пуну поштовања, већ тип читања које је такође и прерада. Као што се Алтисер питао како неко може „симптоматично” читати Маркса, тј. делећи шта је заправо „марксистички” а шта само „хегеловски” у његовом писању, Лакан се пита где се и како може за Фројда рећи да је заиста „фројдовски”. У питању стога није да ли постоји већа или мања доследност Фројду, већ критичка дијагноза губитка виталности, слабљење оригиналне „оштрице” дискурса и праксе. Тако није чудно видети Лакана да коментарише свој лични повратак Фројду у рекапитулативном уводу који је написао за један број текстова о психоанализи у издању *Сџиса* из 1966, говорећи да ово представља идење Фројду „уз длаку” или „наглавце”: „преокренуто поновно буђење [*reprise par l'envers*] Фројдовског пројекта карактерисало је и наш” (Е, стр. 68). Ово се може наћи у „О нашим прецима”, предговору каноничким лакановским текстовима попут „Стадијума огледала”. Отприлике десет година раније, приликом представљања Фројдовог рада бечкој публици у горепоменутом есеју „Фројдовска ствар”, Лакан се жали на неуспех Аустрије у одавању почести револуционарном проналазачу психоанализе. Узимајући у обзир да су оснивача издали сопствени ученици, сваки „повратак” ће морати да функционише као „преокрет”: он осуђује „психоаналитички покрет у коме су ствари достигле такво стање да *mot d'ordre* (позив) за повратак Фројду значи преокрет.”(9) Ово се на задњој корици *Сџиса* драматизује као дуга борба између „опскурантизма” или „предрасуда” и нове „зоре” или „просветљења”: „Није изненађујуће, стога, да и даље постоји отпор према Фројдовом открићу – фразе која се може проширити амфибологијом: Жак Лакановом открићу Фројда.” Ово сугерише да коришћење нејасности између субјективног и објективног генитива води враћању на Фукоов

парадокс: ако је постојало Фројдовско откриће, оно је заборављено, и потребно је поновно откривање открића; зато Лакан не показује на Фројда само као пребрзо заборављеног од стране Међународног удружења психоаналитичара (чије је нетачно памћење равно убиству оца). Ако желимо да разумемо Фројдово откриће, морамо схватити како је откриће несвесног, означава оца, Другог места за жељу могао поново открити Жак Лакан.

Превела Милена Владић

Владимир Максимовић

СТАНИСЛАВ КРАКОВ (1895-1968)

Четрдесет година од смрти српског књижевника, идејног и националног узора

Краков је човек чудесне животне и идејне вертикале. Увек је био исправно опредељен и свесно жртвован за српску идеју. Био је пример како се треба борити, како треба писати, како треба политички деловати и како треба веровати у храброст. У њему је створена синтеза националног, модерног, традиционалног, десног и храброг Србина који својим примером негира тезу овдашњих књижевника да је само антинационално писање у жанровском распону од „посттитоизма“ до антиратних додворавања једина српска књижевност која вреди и која влада овдашњом сценом.

Прошло је четрдесет година од смрти Кракова у Француској и више од сто година од рођења у Крагујевцу где му је отац службовао као војни лекар. Као лице са комунистичке потернице провео је живот у емиграцији од 1944 до 1968 живећи полуилегално од сталних претњи југоудбаша који су покушавали да га ухапсе и изруче као опасног антибродовског елемента. У једном таквом покушају хапшења у дослуху са француским комунистима Станислав Краков се је спасио изручења покушајем самоубиства сечењем вена једва преживљавајући потом у болници.

Његово књижевно и публицистичко дело има трајну вредност али чињеница је да није успело да заживи попут дела Јована Дучића или Милоша Црњанског иако је по својој вредности равно делима ове двојице великана који су прошли сличан пут. Разлог томе је на првом

месту што је Краков политички био на линији генерала Милана Недића што је и дан данас највећи грех за оне који мисле апологетски на матрицама равногорства, англофилског демократизма или некаквог новог левичарства.

Реално Краковљево дело је и данас опасно за њихов приступ политичкој историји која је опседнута мантрама 27. марта 1941 или 9. марта 1991. То је вероватно и допринело да се незаврши пројекат издавања дела започет 1991. године у издању Филипа Вишњића. Лоше осмишљен концепт дела, погрешно представљен јавности. Корице три објављене књиге дизајниране попут издања партијских публикација из педесетих година су довеле до тога да та издања буду „мртва“. Можда је и био циљ приређивача да се дотуче дело књижевника националисте. Дело је упркос овом промашеном пројекту враћено кроз репринте три књиге /Пламен четништва; Наше последње победе и Генерал Милан Недић / у издању малих кућа Хипнос, Слободна књига и Нова искра читаоцима на прави начин. Прави повратак је било објављивање књиге Живот човека на Балкану /Наш дом Београд 1997 и потом у више издања/ која представља рукописну прозну заоставштину и синтезу двадесетог века кроз догађаје у којима је сам био судионик од ратова 1912 па до 1944. године.

Дело Станислава Кракова заслужује да буде издавачки присутно у бројним издањима попут књига Јована Дучића или владике Николаја Велимировића. Заслужује и да буде објављено све оно што је аутор публиковао по разним међуратним часописима, зборницима, алманасима као и у ратној периодици 1941-1944. година. Уз све то потребно је урадити и целовиту ауторску библиографију.

Станислав Краков је човек необичног порекла и занимљиве биографије. По оцу Сигисмунду Пољак, по мајци Персиди Србин, по осећањима Свесрбин. Рођен је у Крагујевцу 29. марта 1895. године а преминуо у Сен

Жилијену 15. децембра 1968. године. Мати Персида, рођена Недић је била праунука кнеза Станоја из Зеока и рођака генерала Милана Недића.

Као ђак седмог разреда гимназије пошао је као добровољац у рат против Турске 1912. године. Следеће године опет је у бојним редовима, овог пута против Бугарске где је и рањен код Криве Паланке. Са последњом класом питомаца 1914. излази из Војне академије и креће право на фронт. Овог пута против моћне аустроугарске царевине. Учествовао је у многим биткама, био је рањен 1915. године. Преживео албанску голготу. Избио међу првима на врх неосвојивог Кајмакчалана. Први ушао у Велес. Био је увек међу најхрабријим и најбољима каква је била цела наша војска тог времена како су они волели да говоре „Од Обилићевог соја“.

После рата, због запостављања академаца његове класе и фаворизовања бивших аустроугарских официра Хрвата и других иступио је са великим бројем Срба из војске у чину потпоручника. Апсолвирао је права 1924, радио је као новинар од 1921 до 1933, а потом као уредник листа Време од 1934 до 1938. Био је члан редакције и уредник листова Наша крила (1924-1939) и Телеграм (1939), а потом новинар и директор Радио Београда (1940-1941). За време рата (1941-1944) у Београду уређивао листове Ново време, Обнова, Записи. Први штампан текст му је приповетка Смрт капетана Ранђића (Мисао, 1919). Сарађивао у разним књижевним часописима, календарима, алманасима. Написао је предговор и био редактор Споменице погинулих и умрлих официра у рату 1912-1920 (Београд 1932). Сарадник је у монографији Београд (1940).

Објављене књиге: Кроз буру (Београд 1921); Крила (Београд 1922); Кроз Јужну Србију (Београд 1926); Наше последње победе (Београд 1928); Пламен четништва (Београд 1930); Престолонаследник Петар (Београд 1933); Генерал Милан Недић I-II (Минхен 1963,1968); Црвени Пјеро и друге новеле (Београд

1992); Живот човека на Балкану (Београд 1997); За част отаџбине (Београд 2000).

За заслуге Краков је добио следећа одликовања: Бели орао са мачевима IV степена; две златне медаље за храброст; Официр румунске круне; носилац Албанске споменице; Крст милосрђа.

Интелигентан, културан, даровит, пун љубави према земљи и народу, Краков посвећује свој живот новинарском позиву. Он ће београдском дневном листу Време дати снажан родољубиви тон, поетску свежину, силну борбеност против свих српских непријатеља. Да иронија нашег времена буде још већа назив Време ће преузети 1990 острашћени антинационални недељник. У време заоштрених односа између Краљевине Југославије и Италије тридесетих година прошлог века, после једног претећег говора Мусолинија у Милану против наше земље, Краков ће написати потресни чланак на првој страни Времена „Одговор јунацима са Капорета“, с фотографијом на којој Мусолини у једној руци држи пушку а у другој књигу. Испод те фотографије је било написано: „У недостатку друге ратничке славе“. Италијански фашисти вриснули су до застрашивања ратом али се нису усудили ни да протест уложе. Нису, јер су по свој прилици знали да је тај оштар чланак Краков написао после једне аудијенције код краља Александра.

У то време Краков је објавио и своју књигу Пламен четништва у којој је на блистав начин описао четнике и четничке војводе, њихове борбе и подвиге у сударима са турским аскерима или бугарским комитацијама. И сам јунак и песник у души и писац од талента Краков је дигао те свесне српске борце до орловских висина и овековечио их у српском народу.

Као бриљантан путописац оставио нам је уз књигу Кроз Јужну Србију и неколико путописа објављених у периодичним издањима. Између осталих ту је његов путопис „Преко Високих Дечана и Ловћена у Примо-

рје“ настао у пратњи краљевског пара и објављен у Алманаху Јадранске страже за 1926. годину. Аутор овог текста је приредио књигу путописа Станислава Кракова под именом „Трибалски вртлог“ која још није објављена а која ће сабрати те његове сјајно написане текстове.

Оно чега се плаше овдашњи књижевни критичари и уредници и други етаблирани публицисти и интелектуалци је период Другог светског рата и сарадња Станислава Кракова са генералом Миланом Недићем коме је он посветио две своје велике документоване и историјске књиге. Спремао је и трећу, завршну али га је болест омела да је заврши а смрт да је објави. Управо у тим двома књига он је приказао време зашто је уз име генерала Милана Недића стајао додаток „Спасилац српског народа“. Пошто је наша интелектуална јавност дводимензионална и појављује се у два вида као коминтерновско-титоистичко демократска и као равногорска истина генерал Недић је обогаћен епитетима колаборационисте јер није прихватао енглеску утилитаристичку доктрину да је добро да гине „Сто Срба за једног Немца“ или комунистичку о хегемонистичком српском народу који се бори против братства-јединства и врећа бесмртног вођу тако је и Краков уз добар део истинских националиста оцрњен флоскулом „Сарадник окупатора“. Управо када се прочита та монографија схвата се сва трагика нашег народа и опасност прихватања туђих идеологија као ширење зла у свом народу.

Станислав Краков је био човек велике људскости, велики писац и храбра личност. Ако ико заслужује да на репрезентативан начин његово дело буде враћено српској култури у виду штампања сабраних дела то је он. Четрдесет година после његове смрти мислим да се може направити једна истинита синтеза о његовој историјској и књижевној улози и овај текст је написан да заинтересује јавност о његовом делу.

Слободан Стојадиновић

КАКО СЕ ПОСТАЈЕ ПИСАЦ

Дошло је време да ти се каже како се постаје писац. Научио си што је требало, окусио си што је било неизбежно, поднео си не ропћући превише оно што се могло избећи, с мало такта, и још си спреман и да учиш, и да се други на теби уче, али то ти неће створити ореол ни остало за чим жудиш и запињеш, тражећи у себи и од себе неизрециво. Добио си поверење не тражећи га. Твој час откуцава и потребно је да схватиш да неће бити бољег за тебе. Ову твоју поезију смо проучили и на писање у том правцу треба ставити тачку. Твоја поезија добиће прави сјај кад објавиш четири романа која су за тебе написана. Писали су их дванаест мученика неколико година, на захтев силе којој су се морали покорити. Ти још ниси био ни рођен кад су ти романи писани. У то доба, а и касније, неколико стотина људи написало је читаву нашу послератну књижевност. Младе писце од поверења пратила је посебна група експерата и у погодном тренутку прекидала њихово стваралаштво. Тај прекид значио је за изабранике све. Више нису морали да *йишу*, али су морали да објављују оно што би им се дало. За лојалност добијали су све а ако баш нису могли да прекину с писањем, дужни су били да све што напишу пошаљу на одређену адресу. Већина писаца сву своју славу задобила је захваљујући оваквој размени рукописа. Кад будеш прочитао романи који су ти намењени, остатак живота неће ти бити довољан да се разувериш како их ти ниси написао. Потребно је да само изјављујеш по новинама како радиш на серији од четири романа, и уговор који ти нудимо сматраћемо склопљеним.

Добивши овакво писмо и прочитавши га много пута, наш сметењак је мењао расположења. Значи тако се иде пречицом. Пише банда за бандита и бандит за банду. Размењују рукописе и животе? Читају те, и једног тренутка ти кажу: „Стани”. Одавде је све надаље написано за тебе. Ако хоћеш и даље сам да пишеш, сам ћеш и читати. Уживај у писању ако желиш да се свега другог одрекнеш. Уживај и у одрицању. Они нуде написано за тебе, као да су ти у мозгу палили логорску ватру или уградили фрижидер. Служе се твојим осећањима како им се прохте, или како им диктира невидљива воља. Ако те не залуђују, и ако је као што кажу? Зашто да пишеш? Може ли се писати за иког другог, осим за њих? Да ли је икада било другачије? Узми што нуде! Пристани на оно што траже?! Ако ти кушају вољу, ако покушавају да те на неки начин измере, ако су само конкуренција која проверава да ли ти је пресушио извор? Питања су посејана. Ђубриво је бачено. Остаје да поштујеш уговор и да погађаш којом ће брзином расти слава. Изгледа да је стигло што си чекао? Умешао се онај кога ниси призивао? Има ли таквог кога ниси из неког очаја звао? Бацао си флаше с разним порукама у море, и ево, прочитане су. Ко каже да нема читаоца. Има, итекаких! Теби су говорили: „Да и Доста! О, избрани! О, избраниче избраних! Је ли дошао крај патњи или задовољству? Или и једном и другом тек слути се почетак? Каво писмо, и од кога!”

Тако је трчао кроз писмо писац и посустајао и губио дах. Овако и другачије залетао се око писма сметењак. Сумњало је тражило шифру, лозинку, тајни пролаз, упозорења у сновима, а ракија је разигравала избраника. Уз игру шта ће бити кад буде читалац писма заспао. Тешко је истини: испред ње нико не трчи. Нема циља циљ, пише у сну песник, блажен и разблажен.

Пробудио се с тешком главобољом, али сетивши се писма, нагло устаде и пође ка столу на коме га је оставио. Тамо га не беше. Лед је пуцкетао на огромном

прозороком стаклу. Читао је писмо са стакла од речи до речи, исто као оно јуче. Ох, још им је до стихова, закључи у себи песник. На стаклу нагло бљесну реченица: „Онда од погодбе ништа.” Јавите се поново, викну песник. На стаклу мраз исписа: „Дај!” Сметењак помисли да целива стакло, али се предомисли и прилеже.

Само што заспа, зазвони телефон. Неволно устаде и огласи се. С друге стране, брујала су питања. Ометамо ли институцију? Кратимо ли величину? Можемо ли рачунати да прихватите Жичку хрисовуљу? Волите ли да пијете из кондира Косовке девојке? Кондир је ваш, али можемо ли бити сигурни да ћете по њега доћи? Многи се боје да дођу на Косово.

Да, да, одговарао је песник, пристајем, доћи ћу, хвала. А мислио је, до јуче вам није падало на памет да ме позовете на те вашаре, а сада ми нудите повеље и кондире. Да, без бриге, нисам више ја онај, рекао је и с ужасом схватио да је то тачно. Збогом, не брините, рече и спусти слушалицу тешку ко зна колико тона, чинило му се, али не одахну.

Збогом Коколане, збогом, рече песник и заплака. Узеше ти душу за повељу. Слободу за кондир. Снове за романе. Ставише ти име на списак. Стуцаше ти идеје. За куртоазију и муртоафрику паде легенда, песник, боем и мученик, у кога су понајвише наде полагали мртви и нерођени. Или је све ово варка и туђи сан? Или не коколиш ли се према замисли која је само теби позната?

Дошло је време да кажеш како се постаје писац. Славна уста не говоре о чему нису дисала, него певају на Интернету и по медијским куплерајима, смешећи се на своје старе теме, бројећи новац и године које су узалуд потрошила, нагињући се над својим сновима и над празном хартијом.

1997.

Милена Владић, асистенткиња на Филолошком факултету, на катедри за Опту књижевност и теорију књижевности

Арсеније Вучинић је рођен 1985 у Београду (Вождовац). Студира. Путује по свету. Објављивао у књижевној периодици.

Јелена Јовић (1981) Дипломирала на групи за пољски језик и књижевност, постдипломац на студијама књижевности. Уредник-оснивач часописа студената полонистике „Quo Vadis?”. Бави се фотографијом и превођењем.

Ермис Лафазановски (1961), прозаист и есејист. Објављене књиге: *Половина дује*, приче, 1992; *Када су у Скопју измислили кишобране*, приче 2001

Жан-Мари Гистав Ле Клезис, француски писац. Овогодишњи нобеловац.

Владимир Максимовић (1967), прозни писац, публициста, издавач, библиограф, антиквар. Дипломирао филозофију. Објавио две књиге прича. Као уредник и издавач приредио и објавио велики број наслова историјског, етнографског и српског духовног садржаја. Живи у Београду.

Никола Маловић рођен је 1970. у Котору. Дипломирао је на Филолошком факултету у Београду. Објавио је књигу кратких прича *Последња деценија*, новеле у драмској форми *Катеџан Визин – 360 сћејени око Боке*, *Перашки јоблен*. Живи у Херцег-Новом.

Анрија Матић, рођен 1978. године у Крагујевцу. Дипломирао, магистрирао и докторирао на Филолошком факултету Универзитета у Београду. Аутор је романа под називом *Нестјанак Зденка Кујрешанина*. Живи у Београду.

Велибор Михаић – Рођен у Мостару 1936. Дипломирани филолог. Професор књижевности, новинар, уредник, лектор. Пише приче, сатиричне приче, романи, позоришне, радио и телевизијске драме. Живи у Београду.

Јицхок Лејб Перец родио се у пољском градићу Замошћу 18. маја 1852. године. Преминуо је у својој шездесеттрећој години живота, 3. априла 1915. године у Варшави.

Младен Ђирић, студент Филолошког факултета Универзитета у Београду, Катедра за иберијске студије

Mário Henrique Leiria. "A Sombra" In: *Contos do Gin-Tonic*. Editorial Estampa. Lisboa. 1999. (Mario Enrique Leiriја. „Сенка” In: *Приче о цин-тoнику*. Editorial Estampa. Lisabon. 1999.)

Мринал Панде (1946) је позната индијска списатељица и новинарка, ћерка још познатије списатељице на хинди језику – Шивани. Рођена је у централној Индији у Тикамгарху, у савезној држави Мадхја Прадеш. Студирала је енглеску и староиндијску књижевност, историју старе Индије, археологију и индијску класичну музику. Бави се проблемима жене у индијском друштву, као и питањима најнижих душтвених слојева.

Жан Мишел Рабате је професор енглеске и компаративне књижевности на универзитету Пенсилванија. Бавио се проучавањем Џојса, Паунда, Бекета, модернизма и теорије књижевности. Последња дела су му *Лакан у Америци* (2000), *Џејмс Џојс и њолићика етоизма* (2001), *Жак лакан и предмет лићературе* (2001) и *Будућности теорије* (2002).

Кармен Ноелија Родригез је по неким верзијама Кармен Ноелија је млада левичарска активистиња. По другим, она је наставница шпанског у пензији. По трећим, она није она већ је писац мушкарац. Неке верзије тврде да је Кармен бивша проститутка, сада деактивирана, а друге да је радница у фабрици рибљих конзерви која се никада није бавила проституцијом, већ писањем. Ипак, највише присталица окупили су се око верзије која тврди да се под тим именом крије сама Кармен Ноелија, удата Родригез, за коју не постоје биографски подаци.

Колин Цералд Драјден Таброн рођен је у Лондону. образовање је стекао на Итон колеџу. Прославио се и путописима од којих је најзначајнији *Пути свиле* (2006). Његов последњи роман под насловом *До последњеј трага* (2003) ушао је у ужи избор за Букерову награду.

821.163.41-1

ПРИЧА : часопис за причу и приче о причама / главни уредник Слободан Стојадиновић ; одговорни уредник Славољуб Марковић. – год. I, бр 1 (новембар 2007). – Београд (Гандијева 167-177) Књижевно друштво “Свети Сава”, 2007 (Ниш : СБЕН). 21 cm.

Тромесечно

ISBN 1820-5909 = Прича

COBISS.SR-ID 144590860